

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

1

LETNIK LXXX
1980

PLANINSKI VESTNIK GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

IZHAJA OD LETA 1895

Dr. Rajko Pavlovec	Kamnik in Kamniške planine na grafikonih	1
Dr. France Malešič	Prvi obiski Grintovcev	5
Dr. Herbert Završnik	Trije diverzantje	17
Erna Meško	Haloze — dober dan	21
Edo Torkar	Prah z makedonskih cest	24
Nada Kostanjevič	Vipavski planinci po svetu	28
Nada Kostanjevič	Jesenski pogled v Brda	29
Boris Mlekuž	Sam na turi	33
Jože Mihelič	Dve ljubezni	34
	Stebri Romsdola	35
Slavko Tuta	Ivan Trinko-Zamejski, sin naše gore	38
	Janko Sicherl osemdesetletnik	40
	Prijatelja, ki sta odšla	43
Jani Bele	Dve alpinistični zgodbi	45
Mitja Košir	Osor in Cres	53
Iztok Osojnik	Besede, za katere ve kamen	55
Tone Strojín	Ob 30-letnici uredništva	58
Franci Horvat	Spominška smer Tomaža Udoviča	60
Bojan Jevševár	Prva med prvo	61
	Društvene novice	62
	Alpinistične novice	67
	Iz planinske literature	70

Naslovna stran:

Protí vrhu Salcantaya — Foto Jure Ulčár

Notranja priloga:

- 1 Sklad nad skladom se dviguje, (pogled z Mangrta na Škrlatico, v sredi Travník in Mojstrovka) — Foto Sonja Zalar
- 2 Del grebena Visoki Rokav — Škrlatica, (posnetek iz Škrbine med Rokavi) — Foto Jože Hribernik

Poštšina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Franc Vogelcnik, dr. Tone Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janez Bizjak — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljiva tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 360 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskalnimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

LETO LXXX | ŠT. 1 | LJUBLJANA | JANUAR 1980

Glasilo

Planinske zveze Slovenije

»Planinski Vestnik«

je bilo z ukazom

predsednika republike

Josipa Broza-Tita

ob 80-letnici izhajanja

za poseben prispevek

k razvoju planinstva

v Sloveniji

odlikovano

z redom zaslug za narod

s srebrnimi žarki

**PD Dol
pri Hrastniku**

**vam želi
srečno
1980. leto**

Obiščite naš dom
v Gorah
nad Hrastnikom.
Možnost šole
v naravi po
ugodni ceni!
Vlečnice —
smučišča!

Motiv: Velika planina
z gorskim ozadjem
Jedkanica, Zvone Judež

KAMNIK IN KAMNIŠKE PLANINE NA GRAFIKAH

DR. RAJKO PAVLOVEC

V letu 1979 so v Kamniku slavili 750-letnico svojega mesta. Za jubilej so pripravili vrsto prireditev, ki so skozi vse leto dajale mestu posebno slovesen pečat. Precej svojevrsten pa je bil razpis, za katerega sta se odločila Skupščina občine Kamnik in društvo »Ex libris Sloveniae« iz Ljubljane. Po razpisu je bilo treba izdelati male grafike, pri kateri ena stranica ni smela presegati 20 cm. Na grafikah je moral biti motiv, ki je kakorkoli povezan s Kamnikom: motiv iz mesta ali okolice, zgodovinski motiv v zvezi z mestom Kamnik, dogodki iz NOB na kamniškem področju, motiv iz Kamniških planin, planšarstvo v Kamniških planinah in podobno. Na vsaki grafiki je moral biti napis »Kamnik 1229—1979«.

Razpis so poslali številnim umetnikom po Jugoslaviji in v tujini. Pritegnili so tudi osnovne šole, ki so že v prejšnjih letih sodelovale pri izdelavah otroških ekslibrisov, za katere je jugoslovanski center prav osnovna šola Komenda Moste. Razpisovalci so z zanimanjem čakali na grafike. Čeprav so o razpisu natančno poročali tudi v »Ex libris Revue«, glasilu mednarodne organizacije ekslibris (tiska se na Danskem), in v zahodnonemškem grafičnem glasilu, uspeh razpisa ni bil čisto jase. Po zahtevah v razpisu so morali umetniki upodobiti motiv iz Kamnika in okolice. Razpisu je bil sicer priložen prospekt, vendar je po par skromnih fotografijah zelo težko izbrati del mesta, del Kamniških planin in podobno, če umetnik še nikoli ni bil v Kamniku.

Počasi so začele prihajati grafike, največ iz tujine, zelo malo iz domovine, veliko pa predvsem iz šol. Umetniki so zelo spretno vpletli motive, ki jih je zahteval razpis. Septembra 1979 je bilo v Kamniku razstavljenih vseh 42 grafik, ki jih je izdelalo 24 umetnikov iz devetih držav. Poleg teh je na razstavi sodelovalo 110 učencev iz petih šol naše ožje domovine, iz nižje srednje šole v italijanski Gorici pa še iz osnovnih šol v Brčkem in Mladenovcu. Učenci so pripravili 112 grafik, tako da je bilo skupaj razstavljenih 154 grafik.

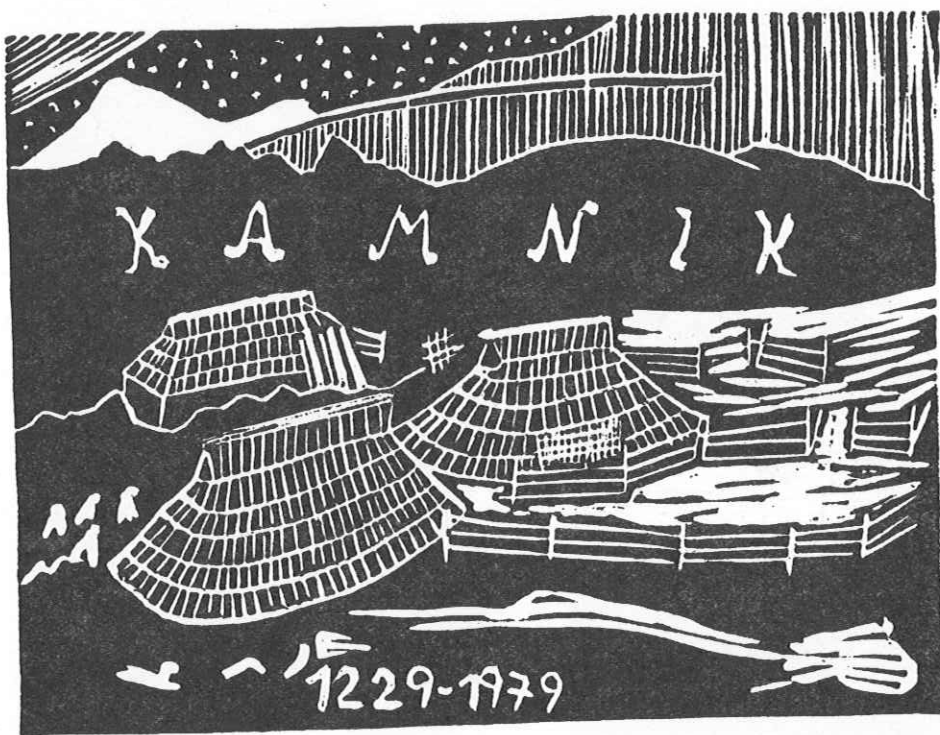
Pri takšni tematski razstavi nas poleg grafičnih tehnik najbolj zanimajo motivi, pri katerih umetnik sprostí svojo fantazijo, pa se vseeno posveti zahtevani tematiki. Najpogostejši motivi pri odraslih umetnikih in pri otrocih so bili prizori Kamnika — pri tem sta bila Mali grad in kamniški grb najpogostejša motiva, nadalje Kamniške planine — marsikdo je posegel po stanovih na Veliki planini pa po živalih — zlasti po kozorogu in gamsu, končno še smučar in — zanimivo — pri otrocih kar pogosto ključavnica kot simbol tovarne Titan. Poleg teh glavnih motivov so se nekateri spustili v abstraktni svet, kjer motivi komaj še kažejo povezavo s Kamnikom.

Strokovna žirija je razdelila tri nagrade, ki so bile že same po sebi svojevrstne. Prvonagrajeni bo lahko brezplačno bival na Veliki planini deset dni, drugonagrajeni šest dni in tretjenagrajeni štiri dni. Prva nagrada je odšla v Romunijo, dobil jo je Zsolt Vecserka. Drugo nagrado je prejel Poljak dr. Zbigniew Józwick iz Lublina, ki je to pot za svoje izredno dognane grafike v Sloveniji dobil že tretjič drugo nagrado! Tretja nagrada je ostala doma. Podeljena je bila za dobro grafiko Doma v Kamniški Bistrici s planinami v ozadju. Dobil jo je Károly Andruskó iz Sente, velik prijatelj Slovenije in še posebej njenih gora.

Vsak od nagrajencev je posegel po drugačnem motivu. Romunski umetnik Z. Vecserka je izdelal izredno čist lesorez, na katerem je Mali grad, pastirski stan z Velike planine, v ozadju silhuete gora, spredaj pa cvetoč lokvanj, ki spominja na arboretum v Volčjem potoku. Mali grad se pojavlja tudi na linorezu Poljaka Z. Józwika, vendar ta grafika poudarja pastirja s širokim klobukom in preprostim ogrinjalom. Čeprav se pri Z. Józwiku čuti vpliv domačih krajev tako pri pastirju kot pri stavbah v ozadju, se nam zdi, da pastir v sredi slike skoraj zapoje »kot kralj po planini visoki pohajam za tropom ovčic«. Eleganten lesorez je naredil tudi Anatolij Mefodjevič Mosijčuk iz Moskve. V dveh krožnih izrezih sta Mali grad in smučar s planinami v ozadju. Skoraj fotografsko natančen je lesorez znanega zahodnonemškega umetnika Herberta Otta, ki je spredaj postavil Mali grad in Zaprice, v ozadju pa kipijo v nebo mogočne gore.

Velika planina, linorez

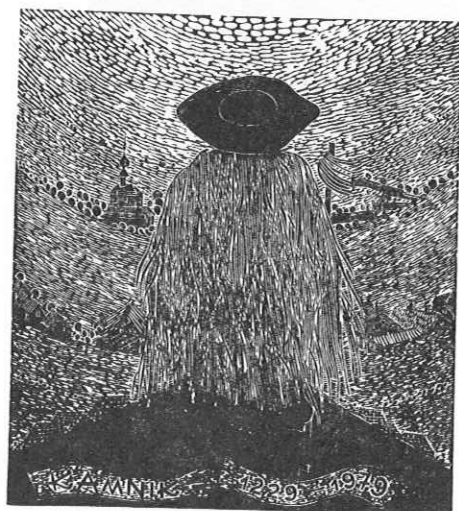
Károly Várkonyi iz Debrecena na Madžarskem je nanizal šest grafik. Majhne so kot znamke. Na njih je pokazal kamniški grb, Mali grad, Dom v Kamniški Bistrici, Veliko planino kar na dveh motivih in žičnico na Veliko planino.

Na grafikah je torej velikokrat upodobljen gorski svet okrog Kamnika. Tako so ti majhni umetniški lističi po svoje proslavili 750-letnico kraja, uspeh razpisa pa bo odmeval tudi v tujini. Ustavimo se na kratko še pri otroških grafikah. Na njih so prisrčni, preprosti motivi, včasih samo okovana čevlja, drugič neroden smučar, spet drugje gondola žičnice in podobno. Na vseh otroških grafikah pa se čuti veselje do te zvrsti umetnosti in ljubezen do izbire motiva. To tudi pri oddaljenih šolarjih iz Brčkega, ki jim je kamniški svet tuj, in pri otrocih iz Milanovca, ki so na barvnih grafikah posegli po motivih, ki včasih spominjajo na pisane razglednice dvajsetih ali tridesetih let.

Mali grad

Starodavni pastirski dežni plašč
Linorez, avtor Poljak

Kamniška Bistrica

Z vrsto jedkanic so se predstavili dijaki Šole za oblikovanje iz Ljubljane. Teh seveda ne smemo postavljati v vrsto z osnovnimi šolami. Nekatere bi lahko ocenjevali kar skupaj z odraslimi umetniki. Imenitno učinkuje pri njih enotnost tehnik in odtisov, čeprav se ločijo po motivih.

Skupščina občine Kamnik in Društvo Exlibris Sloveniae sta opravila lepo nalogo: vzpodbudila sta umetnike k delu, mi pa smo dobili vrsto imenitnih grafik z motivi iz Kamnika in okolice. Obenem je Kamnik gotovo edini slovenski kraj, ki je svojo obletnico za trajno vrezal v lesoreze, linoreze, jedkanice in druge grafične tehnike.

PRVI OBISKI GRINTOVCEV

DR. FRANCE MALEŠIČ

Ob vsakem koraku po gorah se sprašujemo, po čigavih stopinjah pravzaprav hodimo, kdo vse so že bili pred nami, kdaj in s kakšnimi željami in nagnjenji jih je zanesla pot v gore. Vedno bolj razločno se nam kaže tudi tako imenovana planinska prazgodovina. Na naših poteh nismo sami! Pred nami stopajo naši predniki, k temu jih tira trdi boj za obstanek. Pri tem so neverjetno drzni in radoživi. Planinstvo se sicer začelja kasneje kot kulturno gibanje, ko se je meščanstvo z raznimi nagibi obrnilo h goram, vendar nam tudi podatki o starejših obdobjih potrjujejo, da je v ljudeh vedno tlela želja po novem in neznanem.

5 Poleti 1964 naju je s sosedom Janezom Novakom, prav tako nadobudnim tabornikom, na poti s Planjave ujela nevihta. Zatečeva se v majhno votlino v Lepi glavi na severni strani sedla med Petkovimi njivami in Šraj peski. Votlina je dovolj prostorna in za

taborniške oči primerna za dvojno ležišče. Na koncu najdeva celo dimniku podoben preduh, ki je obrnjen nad vhod. Na polički opazim lončeno posodico. Tudi Janezu se zdi zanimiva. Vzajem jo s seboj, ne da bi vedel, kaj bom z njo. Nekako se pridruži zbirki vsega mogočega od znamk do okamnelih školjk.

Naslednje leto si votlino natančneje ogledam, najdem podobno posodico in od številnih črepinj, ki leže po tleh, vzajem še lončeni ročaj. Tudi to roma v pestro zbirko stare šare. Nato na vse pozabim.

V naslednjih letih imam tudi kot najbolj poprečen alpinist vse mogoče želje in načrte.

Ko se malo poboljšam, se začnem ukvarjati tudi s papirnatim alpinizmom. Pri sestavljanju seznama prvenstvenih vzponov v Grintovcih — Kamniških ali Savinjskih Alpah se leta 1973 nabere precej zanimivosti iz planinske prazgodovine, predvsem pa spoznamo, da je v virih vse najstarejše obdobje omenjeno le mimogrede. Vedno v istem stavku, sto let gor ali dol in s priljubljeno pripombo, da takrat ni ne duha ne sluha o zavestnem odkrivanju gora.

Končno vzajem v roke knjigo dr. Toneta Cevca Velika planina — življenje, delo in izročilo pastirjev. V odlični knjigi posebej izstopajo »povedke o dovjih možeh« — kosmatih divjih možeh, ki naj bi živeli v kraški zijalki v Dovji griči, v njej in v njeni bližini pa so bili najdeni tudi prazgodovinski ostanki. Še bolj me vznemiri podatek, da so bila že leta 1499 omenjena imena Korošica, Ojstrica, Planjava, Sedlo, Brana itd. V članku o listini iz tega leta pa je celo po imenih naštetih osem domačinov, ki so pregledali omenjena pašna področja. Od teh sta celo dva iz naše vasi. In to v času, ko je Kolumb odkrival Ameriko! Turistični prvopristopniki pridejo torej na vrsto šele nekaj sto let kasneje.

Neverjetno, kako stvar postaja napeta. Ponovno brskam po planinski in drugi literaturi. Spomnim se najdenih črepinj iz Lepe glave. Z njimi in z zbranimi podatki obiščem dr. Toneta Cevca. Spodbudi me k nadaljnjemu delu, pomaga in pokaže neverjetno potrpljenje z mano kot popolnim nestrokovnjakom. Ob vsem tem sem mu dolžan vso zahvalo. S precej podatki mi je ljubeznivo postregel tudi Vlasto Kopač. Tako je počasi nastajal tale zapis o planinski prazgodovini, ki je čisto po naključju ujel za rep tudi kamniško 750-letnico.

Prvi obiski Grintovcev — tako pravijo Kamniškim ali Savinjskim Alpam domačini z južne in zahodne strani¹ — segajo po vsej verjetnosti v toplejše obdobje zadnje ledene dobe oziroma v mlajši paleolitik. Pred približno 30 000 leti so ledenodobni lovci poleg svetovno znane Potočke zijalke v Olševi v Karavankah (približno 1700 m) obiskovali tudi Medvedjo jamo v Mokrici (približno 1500 metrov).²

Poznejša pričevanja o človeku v tem gorskem svetu so mnogo mlajša. Iz začetka starejše železne dobe oziroma iz kulture žarnih grobišč je bronasta plavutasta sekira, ki so jo leta 1963 po naključju našli na Veliki planini.³ Nekaj let pozneje so prav tako po naključju našli bronasto tulasto sekiro za Gradiško gričo na Gojski planini v bližini Nandetove zijalke v Dovji griči.⁴ Arheologi so leta 1966 pred vhomom v zijalko odkrili nekaj kulturnih ostankov verjetno srednjeveške ali celo prazgodovinske keramike.⁵ Vse to govori za to, da je bilo gorsko območje Velike planine obljudeno vsaj pred tri tisoč leti.⁶

V čas od železne dobe do prihoda Rimljanov v naše kraje sodijo gradišča — utrjene naselbine po višinah. Sem spadajo številna v literaturi omenjena Gradišča, na katerih so bili najdeni arheološki sledovi (pri Lukovici, v Tuhinjski in Gornjesavinjski dolini).⁷ V Kamniški Bistrici so bile najdene sledi prazgodovinskega in antičnega pridobivanja železa,⁸ pod Kranjskim Rakom dve keltski noriško-panonski fibuli,⁹ pri Sv. Ambrožu pod

¹ Fran Levac, Nekaj opazk o naših zemljepisnih imenih, PV 1896, 76.

² Franc Osolc, Ledenodobne kulture Slovenije, v: Katalog razstave Ledenodobne kulture v Sloveniji, Ljubljana, 1979, 19.

³ Tone Cevc, Velika planina — življenje, delo in izročilo pastirjev, DZS, Ljubljana 1972, 13, 63.

⁴ Vlasto Kopač, Velika planina, v: Varstvo spomenikov, 17—19/1, 1974, 184—185.

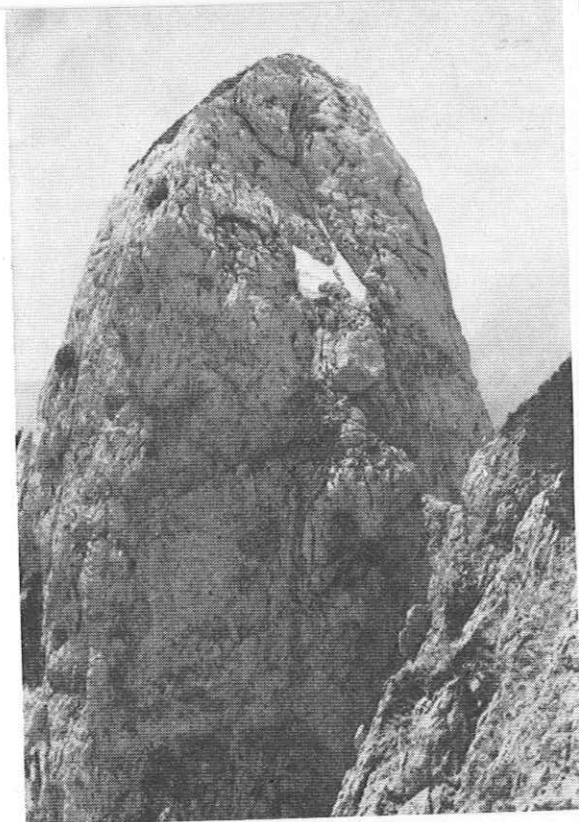
⁵ Tone Cevc, n. d., 13, 63.

⁶ Tone Cevc v svoji študiji Nastanek in razvoj pastirskega stanu na Veliki planini nad Kamnikom (Kamniški zbornik XI, 1967, 47) ugotavlja, da je ovalno velikoplaninsko bivališče moglo nastati še v prazgodovini. Anton Melik v Planinah v Julijskih Alpah omenja, da je bilo pašništvo v prazgodovini sprva nomadsko, šele pozneje je postalo transhumantno. Gozdovi naj bi bili takrat prav tako prehodni, kot so danes; iz poti, ki so držale na gorske pašnike, pa so se pozneje razvile prazgodovinske trgovske poti.

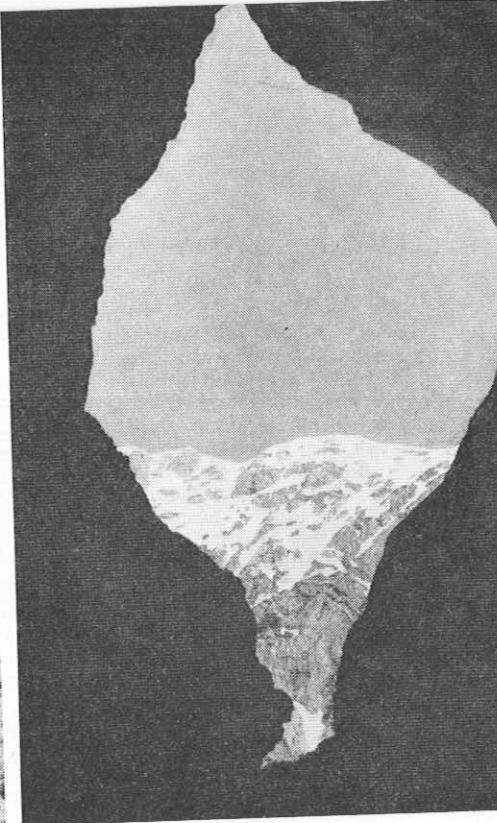
⁷ Stane Gabrovec, Kamniško ozemlje v prazgodovini, Kamniški zbornik X, 1965, 90. Za nekatera Gradišča (v dolini Korošice, na Veliki planini, na Dolgi njivi).

⁸ Žilindra in Bavanča štacunarca v dolini Korošice (ustni podatek Vlasta Kopača).

⁹ Stane Gabrovec, n. d.

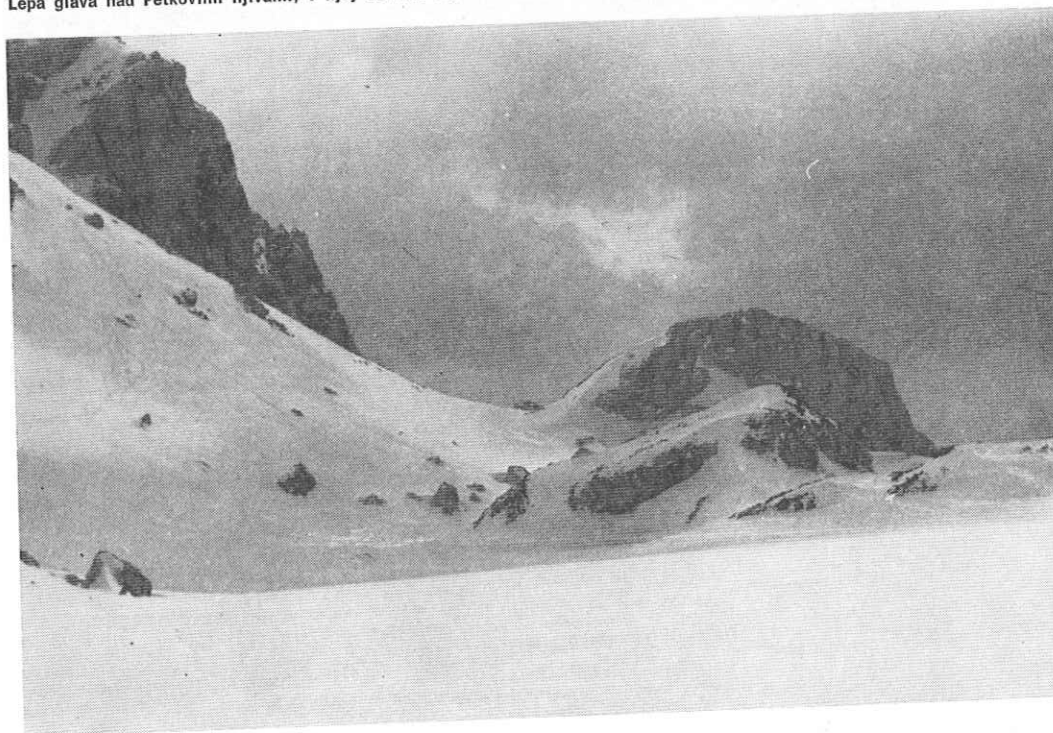

Staničev vrh sred Zeleniških špic — v spomin Valentinu Staniču, drevcem pa tudi Bocu in njegovim lovcem, ki so prvi stopili nanj

Pogled iz Kovačnice na najvišji del davnega pastirskega prehoda čez Planjavo

Lepa glava nad Petkovimi njivami, v njej so bile najdene sledi iz 16. stoletja

Krvavcem pa dve lončeni posodi, ki sta bili priloženi upepeljenemu mrliču (pastirju) iz rimske dobe.¹⁰

O obljudenosti gorskega sveta govorijo po svoje tudi imena: Kočna, Skuta, Turska gora, Brana, Planjava, Škarje, Konj in še mnoga druga so po mnenju jezikoslovcev zelo stara in nekatera še predsllovanska. V miselnih predstavah tedanjih prebivalcev so imela pomen, ki ga današnje jezikoslovje še ni povsem razvozlalo.¹¹ Naši predniki se ob svojem prihodu v novo domovino niso izogibali gorskega sveta. Že zgodaj so obljudili tudi kraje pod južnimi pobočji Grintovcev. Vasi ob Kamniški Bistrici so stara naseljitvena območja, na primer Stranje, Stahovica in Županje njive.¹² Slovenci so se v zgodnjem srednjem veku preživljali pretežno s poljedelstvom in živinorejo, v gorskem svetu pa so se najbrž že kmalu oprijeli tudi planšarskega gospodarstva. To misel podpirajo tudi etnološke raziskave Velike planine, ki je v svoji materialni in duhovni kulturi ohranila številne priče v najstarejših obdobjih gospodarskega izkoriščanja gorskih pašnikov. Tudi za srednji vek podatki o obljudenosti gora niso številni, vendar jih na dan prihaja vedno več. Za marsikateri zgodovinski podatek se lahko zahvalimo sporom za mejo, pašo, studence in podobno, zaradi česar so nato v starih listinah omenjena tudi imena gora ali celo njihovi obiskovalci. Znan je na primer spor iz Karavank. Leta 1268 sta se opat Ivan iz gornjegrajskega samostana in koroško-kranjski vojvoda Ulrik sprla zaradi Olševe in Ložekarjeve planine. 4. julija 1268 se je zato zbralo na Olševi nad 500 samostanskih in oglejskih podložnikov in okrog 100 ministerialov, ki so potrdili, da je vse ozemlje, s katerega se steka deževnica v Gornjesavinjsko dolino, last samostana in oglejskega patriarha.¹³ Gotovo niso šli gor iz veselja, tudi niso bili vsi na vrhu, ampak razvrščeni po nižjih predelih meje, pohod pa je bil verjetno prav sklopit. Leta 1430 je bila Olševa ponovno omenjena, ker so morali zaradi preprirov ponovno potrditi stari sklep. V gornjegrajskem škofijskem urbarju je tudi prvi zapis o Robanovih v Robanovem kotu iz leta 1426.

Spori so bili tudi na južni strani Kamniških ali Savinjskih Alp. Gozd v Kamniški Bistrici je pripadal deželnemu knezu, užitek drv in stavbnega lesa pa so imeli kamniški meščani. Ker je mesto pripadalo deželnemu knezu, je verjetno uprava gozda prešla na mestne organe in so ga imeli za svojo last, čeprav prvotne listine o lasti niso nikdar našli in je morda tudi ni bilo, ker so privilegije podeljevali tudi ustno. Gozd in planine severno od mesta so bili omenjeni kot kamniški že leta 1451 in 1478.¹⁴ Leta 1496 je bil bistriški gozd prvič omenjen z imenom (Feustritz bey Stain) pri sporu meščanov s sosednjimi gospodstvi in njihovimi podložniki. Takrat je bilo odločeno, »da smejo mejaši srenjskih pašnikov in gozdov v Bistrici zjutraj goniti v Bistrico, zvečer pa nazaj, čež noč ne sme nihče tam ostati, nihče ne sme s sekiro napravljati lazov in koč; pasti se sme le podnevi«.¹⁵ Leta 1499 so se sporekli gornjegrajski in kamniški podložniki za pašno pravico na področju Korošice, Neše in Leniškega Dešaka (Koroschizä, Neschä, Deschackh). Sporni svet si je ogledalo osem mož: Oswolt z Brezij, Märsche iz Godiča, Kos in Rabathär iz Mekinj, Luka Pläninz z Grabna, Treliz iz Podgorja pri Kamniku, Rebernikh s Sv. Lenarta in Gallenbir s Sv. Ambroža nad Senturško goro. Ugotovili in zaznamovali so mejo ter imenoma našteli planine v kamniški posesti, kjer so bili zaplenjeni kostruni. 25. avgusta 1499 napisana listina oziroma pravni sklep omenja: Na Näschi, Na Rossenik, Studenskä Planava oder Oistriza (morda studenec nad Petkovimi njivami), Vsedli na Brani (Na stanu pod Kamniškim sedlom), Das bergh Sa Branio na rebri (za Brano oziroma v Žmavčarjih), die Almb Näkazich (Na Kalcih, Na Kalcah), Porebernize oder Nakrizi, Medvedia Dolina. Udeleženci ogleda so našteli po vrsti, glede na kraje v okolici Kamnika. Manjkajo pa na primer vaščani iz Stranj, Stahovice in Županjih njiv, kar si lahko razložimo s tem, da so ti imeli pašo na Veliki planini. Zato ni nobena od naštetih planin na Veliki planini, kakor so menili sprva.¹⁶ Pri opredeljevanju omenjenih planin moramo upoštevati, da so našteti pomembnejši predeli in vrhovi, ne pa malo pomembni kraji, poleg tega je važna razgibanost sveta in dejstvo, da so imena našteta lepo po vrsti od desne proti levi, oziroma od vzhoda proti zahodu, iz česar je razvidno, da so pri zapisu sodelovali ljudje, ki so bili res dobri poznavalci pašnih področij. Omenjena osmerica je imeli precej dela, da je prehodila vse omenjene

¹⁰ Peter Petru, Okvirna časovna in tipološka klasifikacija gradiva iz južne nekropole v Bobovku pri Kranju, Arheološki vestnik 9—10, 1958—1959, 15 sl.

¹¹ Tone Cevc, n. d., 13.

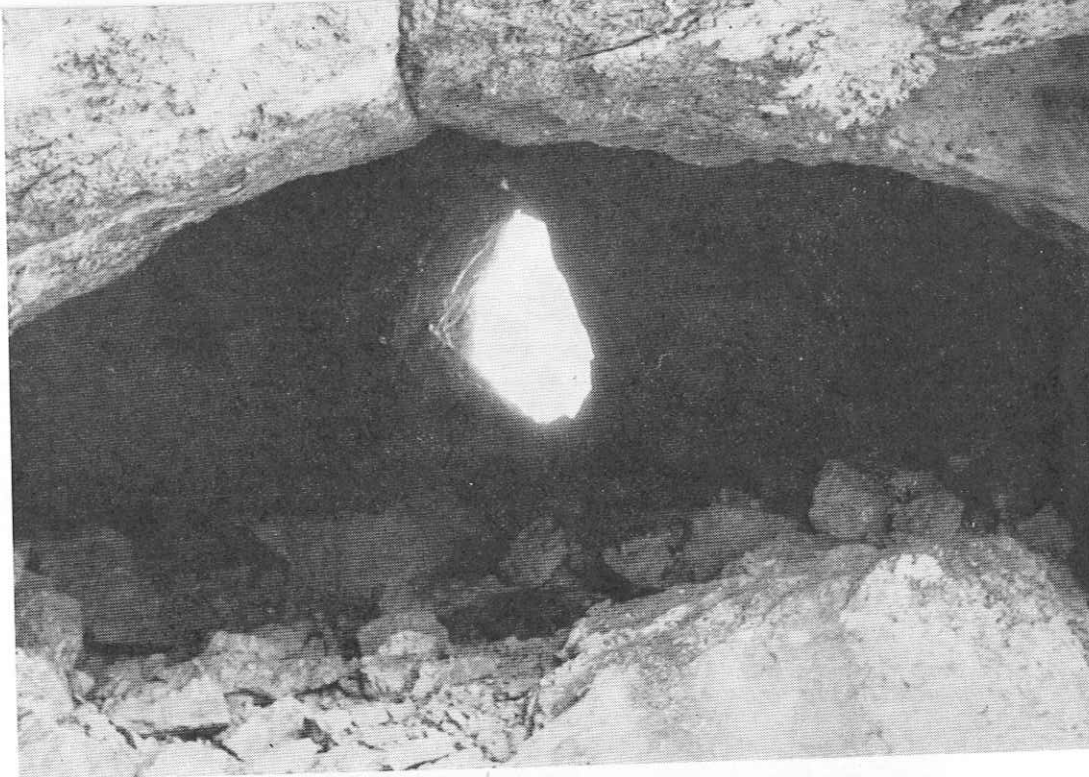
¹² Boris Režek, Stene in grebeni, Planinska založba PZS, Ljubljana 1959, 336, 337, 344.

¹³ Fran Kocbek, Savinjske Alpe, Savinjska podružnica SPD, Celje 1926, 211—213; Branko Reisp, leta 1499 omenjena krajevna imena v Kamniških Alpah. Časopis za slovensko krajevo zgodovino Kronika, Ljubljana, 1963, 112 (glej tudi: A. Stegenšek, O najstarejši zgodovini Gornjegrajskega okraja, Časopis za zgodovino in narodopisje, VII, 1910, 6, 7).

¹⁴ Božo Otorepec, Privilegijska knjiga mesta Kamnika iz leta 1528, Kamniški zbornik IV, 1958, 96, 99.

¹⁵ Vlado Valenčič, Bistriški gozd in kamniški meščani, Kamniški zbornik III, 1957, 72.

¹⁶ Branko Reisp, n. d., 111. Avtor je imel na voljo le prepis F. Kosa, zato je bilo pri objavi in krajevni opredelitvi nekaj manjših napak. Razlago je dopolnil dr. Tone Cevc, ki je lokaliziral tudi večino doslej nepojasnjenih imen, npr. Na Mossenik = Na Rossenik (Tone Cevc, Vpliv zemljišča in družbeno-zgodovinskih razmer na življenje pastirjev v naravnih zavetiščih na planinah v Kamniških Alpah, Slovenski etnograf, 30, 1979, v tisku).

Kovačnica — rov skozi Staničev vrh

kraje, kar bi tudi danes trajalo nekaj dni. Verjetno so si delo razdelili glede na to, katerim naseljem je paša pripadala. Vseeno pa se do poznavanja tako širokega območja ne da priti na hitro, zato so ga verjetno vsaj delno poznali že prej in si pomagali tudi z izročilom. Tudi paše ni možno razširiti kar čez noč. Tam so pasli gotovo že pred letom 1499 in tudi za prigon niso imeli težav, ker je dovoljenje za dnevno pašo v Bistrici iz leta 1496 veljalo samo za nižje pašnike.

Posebno zanimiva je prva omemba Ojstrice, Planjave in Brane, oziroma vrhov osrednjega grebena, ki z navedenih krajev sploh niso tako težko dostopni. Uradni prvoprstopniki so bili prepozni. Ime Vsedli na Brani (planina Sedlo v Klinu oziroma Na stanu pod Kamniškim sedlom) pa kaže, da je ime Sedlo, ki se je nanašalo na vse področje prevala med Brano in Planjavo, domače in ne izposojeno iz nemščine. Poleg tega je starejše od Jermanovih vrat, čeprav so včasih domnevali obratno.¹⁷

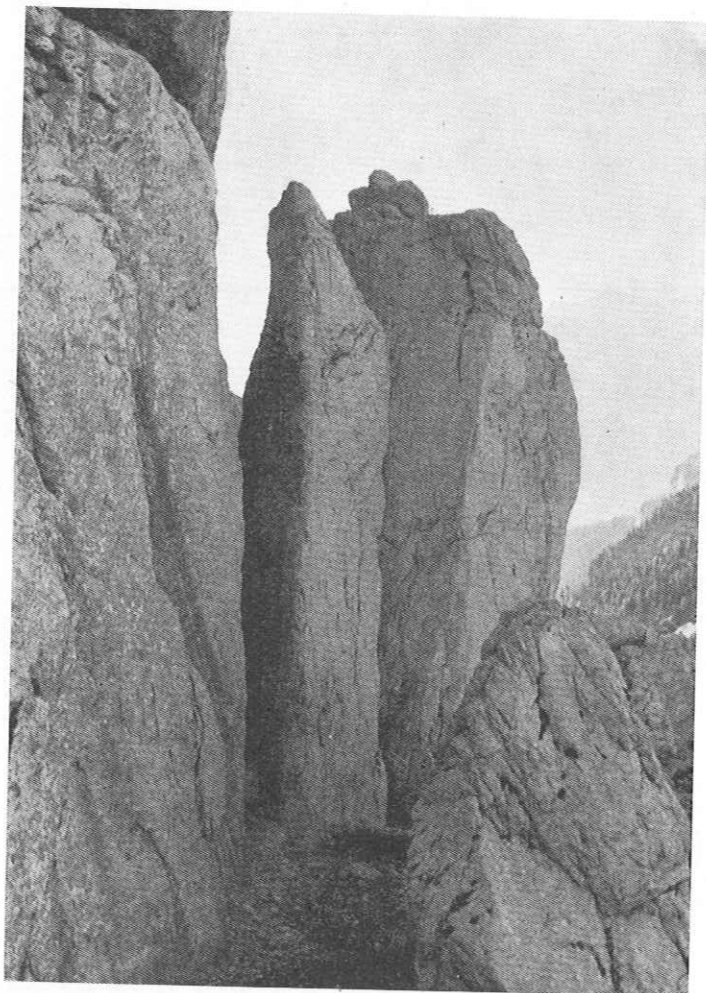
Naslednja zanimivost so v Novem reformiranem urbarju iz leta 1571 našete planine, ki so bile last kamniškega Starega gradu: »Planina Nayerim leži nad cerkvijo sv. Ambroža Zavičincim, Planina Golli Dolini leži Zabrekam, Planina Nasebesselim meji na Planino Golli Dolini, Planina Nackhorenimb leži visoko v Bistrici v višini nasproti kraju Nablekam, Planina Vckhalzich leži med Bistrico in krajem Nablekam, Planina Ugniui leži precej od Korena notri v Bistrico, Planina Mokriz leži nad Bistrico, Planina Dolganuia.« Med naštetimi so trdno določljive planine Jezerca pod Krvavcem, Koren, Kalce, Mokrica in Dolga njiva pod Kalškim Grebenom.¹⁸

Zaradi spora Kamničanov z Andrejem pl. Lambergarjem s Črnela in njegovimi podložniki je bila v 16. stoletju omenjena tudi planina Konjščica (Gross Ross Alben).

29. aprila 1564 je avstrijski nadvojvoda oziroma deželni knez Karel v enem dnevu prijezdil iz Ljubljane v Kamniško Bistrico, se udeležil lova in popoldne odjezdil prek doline Črne v Tuhinjsko dolino. Na mestu, kjer je nadvojvoda obedoval v Kamniški Bistrici, so spretni Kamničani postavili spominsko Firštovo mizo z napisom o knežjem kosilu: »29. IV. 1564 je tukaj obedoval avstrijski nadvojvoda Karel«. Firštovo mizo v svoji Slavi vojvodine Kranjske večkrat omenja tudi Valvasor; v I. zvezku, v II. knjigi v XV. po-

¹⁷ Rudolf Badjura, Ljudska geografija, DZS, Ljubljana 1953, 91—96.

¹⁸ Tone Cevc, Nastanek in razvoj pastirskega stanu, KZ XI, 1967, 56, 85. Natančnejša razlaga je v omenjeni razpravi, ki bo izšla v Slovenskem etnografu 30, 1979. Avtor je v pogovoru opozoril, da bi bilo glede na ime Novi reformirani urbar zanimivo poiskati Stari urbar gospodstva Starega gradu iz leta 1448, katerega omenja Anton Kaspret in bi lahko vseboval še kako drugo ime. Dolga njiva bi bila lahko tudi Douja njiva (divjal), saj to ime srečamo na več mestih na Veliki planini v Kamniški Bistrici in v dolini Korošice (Douja griča, Douji grobovi, douji možje).

Kako se je imenovala, lepa luska v Lepi glavi, ki odpira prehod v dolino?

glavju pa jo na strani 153 pokaže tudi na sliki.¹⁹ Na omenjeni sliki z naslovom Die Feistriz je idealizirana gorska pokrajina s posameznimi drevesi tudi po najvišjih vrhovih. Razen strani neba oziroma približno prave splošne orientacije (pot na levem bregu) prav ničesar ne spominja na pravo Bistrico. V tekstu napovedani naravni most je na sliki navadna brv, za sotesko pa je slap, ki ga takrat v Prédoslju ni bilo. Kamnita miza je na sliki štirioglasta; očividec Franz Richter pa jo je 1818. leta opisal kot ovalno in z napisom. Valvasor sam najverjetneje ni obiskal Kamniške Bistrice, morebitni sodelavci pa so mu dali netočne podatke, sicer bi vse opisal dosti bolj natančno in navdu-

¹⁹ Anton Šivic, Knežja miza v Kamniški Bistrici, Kamniški zbornik IX, 1963, 133 (napačni podatki o koncu mize); Ivan Zika, Se o Knežji mizi v dolini Kamniške Bistrice, Kamniški zbornik XI, 1967, 167. Avtor navaja, da je Firštovo mizo 1818. natančno opisal očividec Franz Richter v Laibacher Wochenblattu. 1845 je Matevž Ravnikar v Novicah zapisal, da so jo 1826. leta vrgli v vodo. Omenja tudi, da je dal nadvojvoda Karel lovцу Spruku za spremstvo na pasji koži potrjeno pravico do possti. Koža je zadostovala za naslednjih 300 let, nato pa je neki notar Sprukovim naslednikom svetoval pravdo, s katero so izgubili vse imetje s pasjo kožo vred.

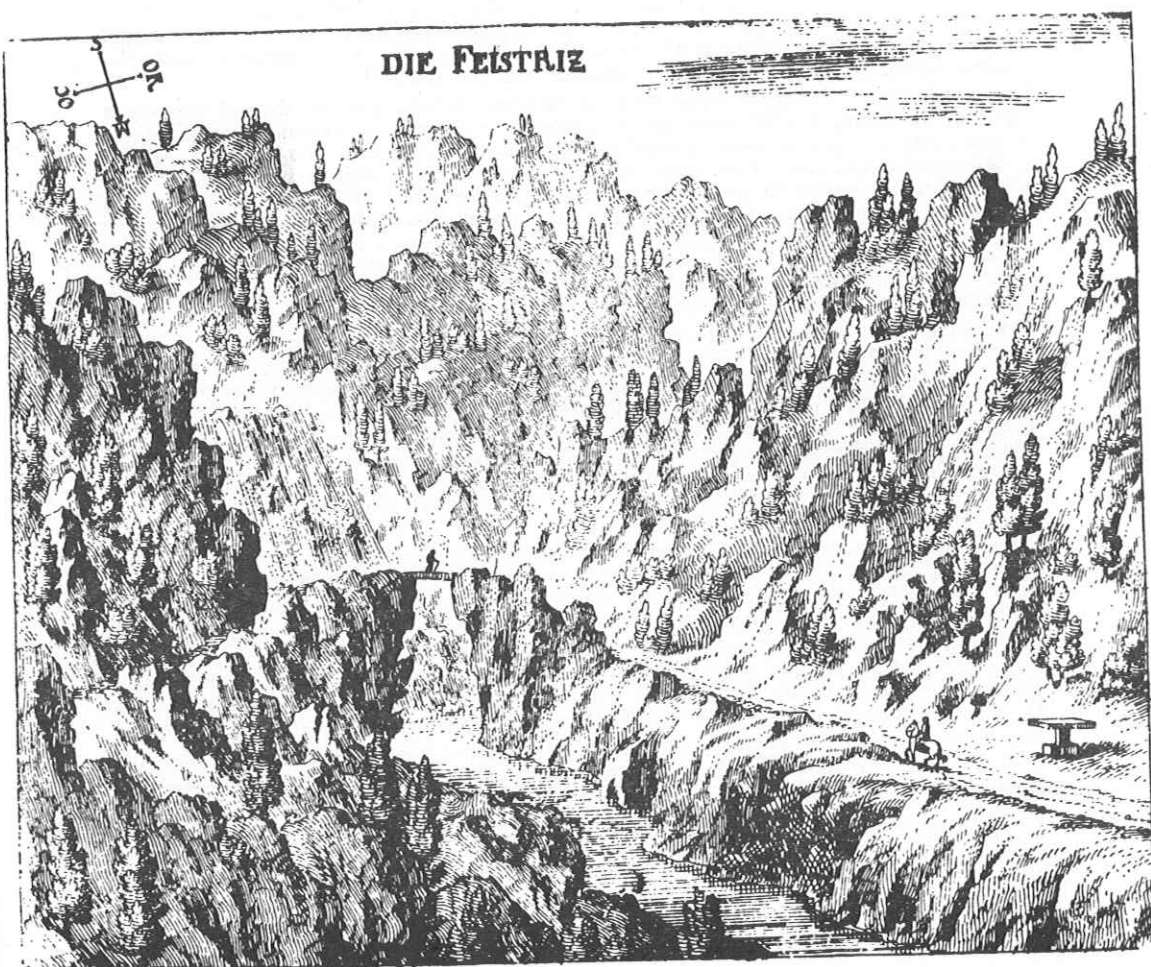
Nadvojvoda Karel se je seveda oddolžil Kamničanom za ljubeznivost in je 19. 9. 1567 potrdil kamniške privilegije, med drugim tudi do takrat baje obstoječo pismeno ali ustno pravico do bistriškega gozda. Lovska pravica je bila še pridržana deželnemu knezu do leta 1667, varoval pa jo je poseben deželnoknežji gozdni oziroma lovski mojster. Ta se je s Kamničani sprl zaradi paše in lesa. Na pašo žira so namreč prignali preveč prašičev, ki so prepodili divjačino. Zato jim je gozdni mojster zapretil, da bo prašiče postrelil. Kamničani so mu zagrozili z ubojem, deželni knez pa nato meščanom s kaznijo, ki bi bila vsem v pouk (Vlado Valenčič, n. d., 73).

Firštova miza je bila privlačna znamenitost, ki so jo hodili gledat številni izletniki. Leta 1826. so jo vojni ubežniki in skrivači vrgli v Bistrico, da bi se znebili zvedavih obiskov. Po drugih podatkih naj bi mizo sredi prejšnjega stoletja vrgli v vodo Sivi Jur, Rjavi Martin in še nekateri drvarji, ki so na tistem mestu kopali »šac« (Vlasto Kopač: Krajevna imena v Grintovcih, Gore in ljudje, PV 1946, 204).

šeno, kot se, na primer, ustavlja ob približno podobnih znamenitostih. Na sliki so vrhovi izrisani shematično, očitno ne po naravi, ampak posneti po grafičnih listih, ki so takrat krožili po evropskih deželah.

Janeza Vajkarda Valvasorja in njegove Slave vojvodine Kranjske iz leta 1689 se večkrat spominjamo tudi pri planinski zgodovini. Zelo mikavni so njegovi opisi prebivalcev Kranjske. O njih je sodil, da so zelo pobožni, hkrati pa tudi izredno praznoverni. Po značaju naj bi bili veseli, prešerni in podjetni. Radi plešejo, žegnanja pa se pri njih pogosto končajo s pretepi. Mnogo mikavnih narodopisnih drobcev nam je ohranil z opisi šeg, na primer na preji, ko so meli proso in podobno.

Omenja tudi krplje, dereze in smuči: »Kadar zapade pozimi v visokem planinskem svetu debel sneg in zamete pota, da se globoko ugrezaš, vzamejo ljudje majhne procke, pletene iz tankega šibja, nekatere pač tudi iz motvoza ter si jih privežejo na noge. Tudi v še tako mehkem snegu te široke procke drže, da se ne ugrezaš. To je znamenita iznajdba. Če pa je sneg zmrzel in trd, si privežejo železne dereze, ki jim pravijo krampeži — imajo po šest ostrih konic. Uporabljajo jih tudi poleti, kadar morajo na strme skalnate planine, zakaj brez njih marsikje ni mogoče dalje.« Nato sledi slaven opis, da poznajo kmetje ponekod na Kranjskem, zlasti pri Turjaku in tam okoli redek izum, kakršnega še ni videl nikoli v nobeni deželi — smučanje na smučeh. Iz opisa se nikakor ne da razumeti, da bi bila to predvsem koristna zadeva; nasprotno, »takemu smučarju ni noben hrib prestm, noben pregesto porasel, da bi se ne mogel na ta način drkati po njem in ob ovirah kačje vijugati, v hitrosti pa nič ne zaostaja za holandskimi drsalci na ledu«. Iz tega bi se dalo sklepati, da je šlo pri vsej stvari predvsem za užitek.

»Prenekateri Kranjci se bavijo z lovom. Zasledujejo zlasti divje koze in izenačujejo njih prednosti v visokih gorah, po strminah in čereh s svojo zvižajo, urnostjo in neutrudljivim prizadevanjem, kajti narava ni ustvarila, česar ne bi mogla doseči človeška prizadevnost. Bog je ljudem postavil pred noge tudi visoko plezajoče in na gorskih vrhovih razveseljujoče se divje koze, toda s pogojem, da se vzpenjajo za njimi in stro nevarnost s previdnostjo.«

»Nedaleč od Javornika, med tem krajem, Podgorjem in Gorjem na Koroškem stoji visoka gora, Kočna imenovana, ki deli Kranjsko od Koroške. Na vrhu je grozovit prepad in vendar ležejo tod tihotapci v največji življenjski nevarnosti, zlasti pozimi, ko sneg kopni in se taja.«

Na več mestih torej Valvasor omenja nagnjenja in navade, ki nikakor ne govore za to, da bi bili Kranjci samo pohlevni in polni predsodkov. Pri opisovanju nevarnosti je celo sam nekako »planinsko razpoložen« in lahko samo obžalujemo, da se v njegovem času za visoke gore niso zanimali. Tako je bilo njegovo poznavanje gora kljub prizadevnosti pomanjkljivo in polno napačnih predstav, npr., da gre pot iz Kranjske gore v Bovec skozi okno v Kranjski gori, nekdanje gorovje Alpes Juliae naj bi bila zanj Hrušica, s Krmo pa je imel v mislih Triglav.

Pri naštevanju gora omenja tudi Grintovec, Storžič in Kamniško Bistrico. Pri gorah govori o Bistriških planinah, pri opisu deželne meje, ki ga začne in konča pri Kamniških ali Savinjskih Alpah, pa obkrat govori o Bistriških snežnikih (Bistriški snežniki nad mestom Kamnik ..., po snežnikih do Bistriških snežnikov nad mestom Kamnik — »Im Feistritz-schem Schnee Gebirge«), kar bi lahko imeli kot njegovo oznako za osrednji greben in jo omenjamo kot zanimivost.²⁰

Valvasorjev zemljevid Kranjske nima posebej označenih gora, Zauchenbergov iz leta 1718 pa npr. le Mangrt. Po slednjem je stiški cistercijan Janez Dizma Florjančič de Grienfeld po desetletnem delu 1744 izdelal zemljevid vojvodine Kranjske na 12 listih v merilu 1 : 111 000. Na njem je omenjen tudi Triglav, v Kamniških ali Savinjskih Alpah pa so označeni vrhovi Grintovz, M. Greben, M. Kotschna, Der Sattl, območje velikoplaninskih pašnikov pa je označeno z imenom Steiner Alben.²¹

Pionir alpinizma v vzhodnih Alpah Baltasar Hacquet je bival pri nas dvajset let, sprva kot rudniški kirurg v Idriji, nato pa kot profesor anatomije in porodništva v Ljubljani. V tem času je »na Kranjskem doživel mnogo zoprnosti in mu je bilo življenje večkrat v nevarnosti«. Ljudstvu je bil sicer naklonjen, grajal pa je njegovo praznoverje, predsodke, zmote in vraže. Kljub temu pa je pri Slovencih opazil tudi druge značilnosti. Za Ziljane na primer piše, da so »pobožni brez posebnega čustvovanja. Hite pač kot romarji na Sv. Višarje, sveta gora pa jim je često samo v zabavo, zlastim mladim, ki se v nekaj urah povzpno na goro, nato pa se v koritasti deski (v nečkah?) po tanki travi v dvajsetih minutah podrsajo v dolino. Ta vožnja s sankami ni brez nevarnosti. Veselost pri tem slovenskem ljudstvu je splošna.«

Kot izkušen planinec se je norčeval iz raznih popotnikov, ki jih je mnogo pisalo o Alpah, »niso se pa potrudili, da bi se povzpeli na vrhove, zato so pisali namesto koristnih poročil le poetične opise, domačine pa presajali v zlato dobo človeštva, kakor da žive v največji nedolžnosti, čemur sem večkrat prikazal nasprotno«.

S tridesetimi do štiridesetimi leti popotovanj in gorništva si je nabral verjetno več izkušenj kakor kdorkoli v njegovem času. Napisal je prva zares uporabna »Navodila, kako je treba pohode na gore pripraviti in uravnati« (v knjigi o Karpatih IV). Navodila so še danes uporabna, saj vsebujejo tehtne pripombe o hoji, krušljivosti in nasvet, naj popotnik svojega vodnika brezpogojno uboga.²²

Hacquet se je dvakrat mudil v Kamniških ali Savinjskih Alpah. Obvladal je slovensščino in je v svojih spisih in zemljevidih dosledno uporabljal slovenska imena. 1778 je izdal *Oryctographia Carniolica*, kjer na strani 33 piše tudi o Kamniških ali Savinjskih Alpah: »Kakor hitro prekoračiš rečico Kokro, se začenejo visoke Alpe, ki so nad polovico gole in se imenujejo Grintauzi, Kotschna, Brana, Sedlu in tudi Bistrica ali navadno 'Ta Kamelska Planina, nemško Steiner Alpen', ker leži tam blizu malo mesto, ki se imenuje Stein ali v našem jeziku Kamnjek ali Kamelk.« Na zemljevidu imam označena imena M. Greben, Grintouze (v drugem zemljevidu Grindovze), Sedlu, nekoliko nižje pa je prečni napis Kamenske (v drugem zemljevidu Kamelske) Planine.²³ Ime je kot upravno-politični pojem označevalo pašniško predgorje Krvavca in Velike planine, od katerega so imeli korist Kamničani. Zato je verjetneje, da so Hacquetu Kamniške planine omenili

²⁰ Mirko Rupel, Valvasorjevo berilo, druga izdaja, MK, Ljubljana 1969, 20, desni stolpec, 21, 22.

²¹ Primerjaj Fran Kocbek, n. d., 15.

²² Josip Wester, Baltasar Hacquet, Planinska založba PZS, Ljubljana 1954. Njegova navodila so včasih prav posrečena. Hribolazec naj bo na primer srednjevelik, da se prehitro ne prelomi; neoženjen, da si več upa; naj ne kadi in ne pije. Š seboj naj ima svetlega konja, da ga ob vrnitvi takoj opazi, rezervne zlatnike pa naj zašije v gumbe, ki jih roparji navadno puste pri miru.

²³ Primerjaj: Fran Kocbek, n. d., 13, 15;

Josip Wester, n. d., 19.

Valentin Slatnar-Bös,
legendarni divji lovec
in plezalec

kar kot ime za vse gorstvo z južne strani, manj pa, da je sam napačno prevedel ime s Florjančičevega zemljevida.

Vrnimo se k odnosu domačinov do gora. Večkrat je omenjeno, da je lovce in pastirje gnala v gore gospodarska korist — zastreljeni gams, izgubljena ovca, da pa o kakšnem zavestnem odkrivanju gora pri tem ne more biti govora. Morda to drži, vendar na primer Frischauf poroča, da je po svojem prvenstvenem turističnem vzponu po severni strani Kočne na vrhu srečal Andreja Suhadolnika, ki je na južni strani že štirinajst dni iskal tri izgubljene ovce. Vsekakor je imel pastir medtem dovolj časa, da je zavestno upošteval že odkrite prehode in odkrival nove.

Zato je morda bolj prav reči, da bi pričeli na sredini, če bi zgodovino slovenskega planinstva začeli šele z dobo pred 100 leti. »Praplaninci« so z izkušnjami in razvitimi sposobnostmi že precej dosegli in pripravili pot. Verjetno so lovci, kozarji in ovčarji prvi hodili po naših gorah in stopili na skoraj vse vrhove. V Grintovcih so bili vsi poznejši turistični pristopi le ponovitve nekdanjih uspehov teh prvih obiskovalcev gora, saj so vsi vrhovi dostopni vsaj z ene strani. Že pred pričetkom turisticke so bili v osrednjem grebenu znani vsi glavni prehodi in dostopi kakor tudi na stranske

vrhove.²⁴ Najkasneje pred letom 1750 so bili znani prehodi čez Kokrsko in Kamniško sedlo, čez Gamsov skret, Žmavčarje, Turski žleb, Kotličice, Mlinarsko in Savinjsko sedlo. Prva imena goram so dajali lovci, gonjači divjadi in pastirji pa tudi divji lovci, rudo-sledci, oglarji in zeliščarji. Če upoštevamo, da ljudstvo ne daje imen goram, dokler te ne vzbude pozornosti in tako ali drugače ne posežejo v njegovo življenje, in se ob tem spomnimo na še ohranjena imena iz 15. in 16. stoletja, potem bi se dalo o zgodnjem poznavanju gora morda reči še kaj.

Vrnimo se k votlini v Lepi glavi. V vrsti različnih oblik pastirskih shramb, zavetišč in bivališč je res nekaj posebnega. Po najdbi lončenih pokrovočkov v letih 1964 in 1965 so bile pozneje odkrite še številne črepinje razbitih posod. Čemu so bile namenjene, kdo jih je rabil in kdaj so rabile svojemu namenu? To so bila vprašanja, ki so se vsiljevala sama od sebe. Strokovna analiza tega gradiva, opravljena leta 1978 je razkrila, da je razmeroma kvalitetno keramiko iz 16. stoletja uporabljal pastir.²⁵ Tako je naključno odkrita keramika iz votline v Lepi glavi potrdila, da smemo v njeni bližini iskati planino Studenskā Planava oder Oistriza, ki jo omenja vir iz leta 1499.

Seveda ni bil vsak pastir ali lovec že poznavalec gorskega sveta. Spoznal se je, do koder so bile ovce in stečine, druge pa ga je navdajalo praznoverje združeno s podzavestno bojznostjo pred neznanim. Otresti so se morali vraž in predsodkov, imeti so morali dovolj hrabrosti in razvedenosti. Tudi najbolj drzni lovci so bili praznoverni. Le redki so bili, ki jim ni bilo mar strahov, zato pa so sloveli, da so v zvezi s hudičem in ne bodo imeli dobrega konca. Še pred manj kot sto leti je bil na Veliki planini npr. še redek gozd z volkovi in medvedi.

Ob trditvi, da so se domačini že zelo zgodaj mudili v gorah, se moramo spomniti na podatke o planšarstvu v srednjem veku in naslednjih stoletjih, poleg tega pa na primer na Valvasorjeve in še bolj Hacquetove opise slovenskih navad in nagnenj. Za to govori tudi kasnejše Frischaufovo mnenje o izvedenosti slovenskih pastirjev in lovcev, »ki v coklah, brez nogavic in brez palice plezajo izredno varno, smemo jih imenovati akrobate v skalah, ki se presenečeni začudeno ozirajo, da so na svetu tudi ljudje, ki ne znajo tako spretno plezati po skalah kakor oni sami. Imajo smisel za lepoto narave; če pastirja vprašaš, kaj išče v gorah, odgovori: »tukaj je lepo pa daleč se vidi!« Frischauf opisuje Vršnika p. d. Jernika pri 67 letih kot nenadkriljivega v krajevni razvedenosti, o Mavcu pa poroča, da pri 69 letih sam pravi o sebi, da je najboljši plezalec daleč naokoli.²⁶ Aljaž pa v svojih spominih omenja tudi, da lovcu in pastirju srce ne miruje, dokler ne pride na najvišji vrh.

Vsekakor so bili lovci med prvimi, saj so bili oboroženi, večkrat so prihajali na vrhove in prav tako pastirji, ne le zaradi gospodarskih koristi, ampak tudi iz veselja in želje po razvedovanju. Od vseh so bili verjetno najdrznejši divji lovci, saj so bile za divji lov zelo ostre kazni in je bilo zanje od vsega v gorah najhujše, da bi jih zasačili.

Sicer močan strah in praznoverje sta prišla do izraza v neurju in slabem vremenu, v soncu pa si na primer pastir, ki je planšaril tik pod vrhovi, ni mogel kaj, da ne bi pogledal za zalezlimi ovcmi, še posebno, če so zlahka prišle na greben in se tam hladile. Pastirje so mikali gamsi pa tudi razgled, še posebno, če so pasli na južnih pobočjih, doma pa so bili na severni strani in so pričakovali, da bodo z vrhov ugledali domačo dolino.

Meščani so bili od gora bolj oddaljeni. Gledali so jih bolj od daleč in slišali zanje le posredno. Ker jih pri prvem koraku do njih ni spodbujala gospodarska potreba, so se strahu pred gorami težje otresli in niso imeli prav nobene želje šariti po višavah. Mestne davkarje pa to seveda ni motilo, da ne bi od domačinov pobirala pristojbin za izkoriščanje gora in je bila zaradi tega verjetno z dogajanjem bolj na tekočem.

Prvi turistični obiskovalci gora so se ukvarjali z mineralogijo, geologijo, botaniko in zoologijo. Ob tem ni slaba misel francoskega jamarja Jeana Cadouxa, da si je človek vedno izmišljal bolj resne in opravičljive razloge, kot pa je želja po pustolovščini. Za vodnike so imeli izvedene domačine, ki so bili izbrani in priporočeni. Vendar pretirano upoštevanje in spoštovanje vodnikov, ki ga priporoča Hacquet v Navodilih, takrat prav gotovo ni bilo v navadi. Vodnik je bil le služabnik in globoko pod gospodom, ki ga je najel, zato prvi vodniki niso bili vredni omembe pa tudi kasneje so omenjeni le po naključju in razen imen ne vemo ničesar o njih. Le redkokdo od vodenih je znal zadosti dobro slovensko, poleg tega pa vodnikov zlepa ni nihče vprašal, kje vse so že bili in kaj vedo.

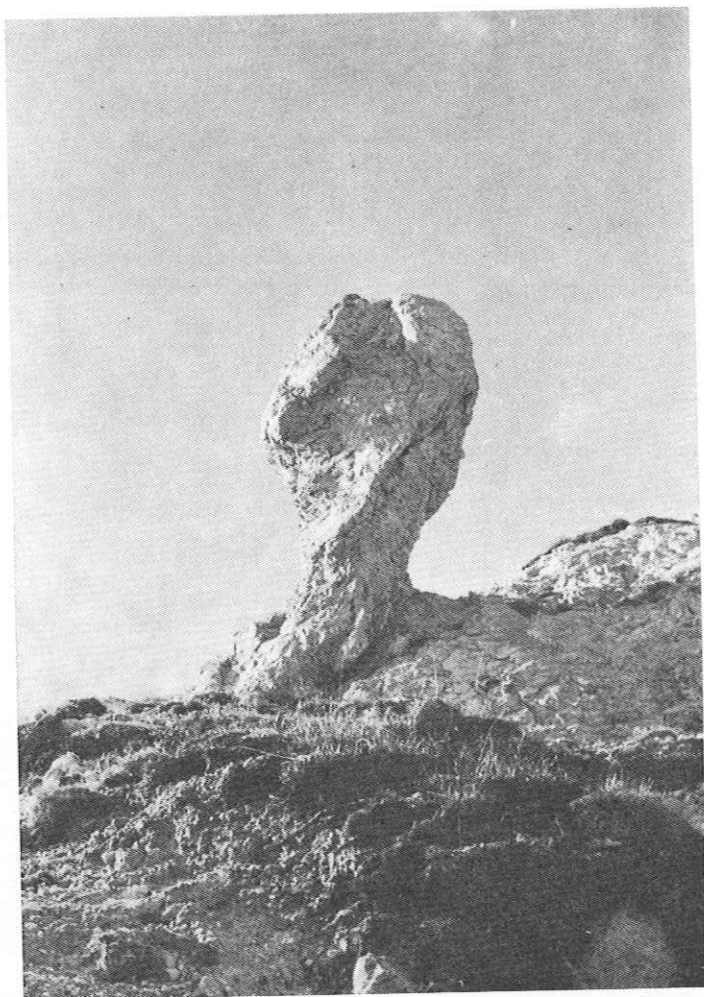
O gorah in planinah bi se lahko pozanimali že v mestu, vendar na davkarji pač ni bilo v navadi, da bi se pretirano hvalila, od kod vse izhaja njen dohodek. Zelo zanimiva je terezijanska davčna rektifikacija, ki je bila zaradi škripajočega gospodarstva v Kamniku izvršena sredi 18. stoletja. V njej so omenjeni mestni dohodki iz pašnine, od pašnikov

²⁴ Stanko Hribar, Kratek oris zgodovine slovenskega planinstva, skripta, PZS 1959; Boris Režek, n. d., 53, 6, 27.

²⁵ Tatjana Bregant, Keramično gradivo iz zijalk v Lepi glavi in Dolgi njivi (Slovenski etnograf 30, 1979, v tisku).

²⁶ Vlasto Kopač, Obledela podobe iz Grintovcev, Gore in ljudje (PV) 1947, 89.

Kako je ime
skalnatemu čoku na
prehodu od Petkovih
njiv do Repovega kota

in planin, pristojbin za izkoriščanje gozda, živine itd. V spisih je med drugim omenjeno, da se je takrat na »Bistriški planini« letno prepaslo 40 glav govedi in 500 glav drobnice iz sosednje Koroške (Jezerjani) in Štajerske (Solčavani). Številki sta zelo okrogli. Lahko verjamemo, da so ju zaokrožili navzdol že uporabniki paše, da bi bila pašnina nižja, številki pa je nato znižalo še mesto, ki je meščanske koristi od obrti napovedovalo nižje, kot so dejansko bile. Šlo je za obdavčenje, zato gospodarsko stanje meščanov ni smelo biti prikazano v preveč ugodni luči.²⁷ Koristi so imeli tudi od drugih stvari. V 17. stoletju so na primer v Kamniški Bistrici kopali železno rudo in imeli fužine na Brsnikih in Kapiščih, kjer je bilo tudi naselje fužinarjev in rudarjev, drvarji in oglarji pa so se selili. Fužine so prenehale delovati v začetku 18. stoletja. Po letu 1850 so kopali boksitne prepereline, ki so se izkazale kot dobro čistilno sredstvo.²⁸ Še vedno so ohranjeni rovi v Kopi nad Kapišči in na Kalu v Dolskem grabnu.

Za planinsko zgodovino so pomembne tudi opuščene planine v najvišjih legah. Imena planin iz let 1499 in 1574 žal niso vsa točno opredeljiva. Ponekod so se na opuščeni planinah ohranili skalnati zidovi pastirskih stanov (Ovčarija v Mokrici, Dolga njiva, Rdeča oziroma Krvava lokev in Na ovčariji na Kalcah, Mlinarjev stan Za Koglom, Žmavčarji, Na stanu pod Kamniškim sedlom, Korošica, Vršiči itd.); leseni ostanki se niso ohranili in zvemo zanje le iz poročil očividcev. Frischauf na primer omenja ostanke stanu v trati pod Koglom, Režek pa stan v Planici med Črnim vrhom in Kamniškim

²⁷ Vlado Valenčič, n. d., 86;

Vlado Valenčič, Iz kamniškega gospodarstva v XVIII. stoletju, Kamniški zbornik VI, 1960, 19, 25.

²⁸ Vlado Valenčič, Bistriški gozd in kamniški meščani, n. d., 74, 95.

Dedcem, ostanke v Kamendolu med Orglicami in Šraj peski ter Na brežiču oziroma V bregu pod Presedljajem. Od nekaterih planin so ohranjena le še imena, ki sta jih zbrala Vlasto Kopač in Pavel Kunaver,²⁹ zanje vemo le približno, kje so bile (Pri ovčariji, med Jurjevцем in Velikim Hudim grabnom, Pri ovčariji v Brani, Repov kot, Zelenice v Zeleniških špicah).

Ko se je leta 1759 Scopoli kot prvi turist povzpel na Grintovec, so bile omenjene planine bolj ali manj obljudene. Kakor kasnejši turisti tudi Scopoli ni mogel mimo pastirjev, ki so mu na Suhadolnikovi planini povedali za smer prek Spodnjih jam, Planjave in Strehe, kar je bilo pastirjem dobro znano, saj so se visoko pod vrh pasle tudi ovce.

Nad Koncem so prvi pasli kamniški okoličani (Das bergh Sa Branio na rebri), za njimi so tam pričeli pasti Jezerjani, ki jih prvič omenja rektifikacija iz leta 1750. Ovce so z Jezerskega gnali v Kokro, nato v Suhi dol in na Kokrsko sedlo, navzdol v Konec, čez Žmavčarje in od tam Za Kogel oziroma pod Skuto. Pričeli so verjetno že precej pred omenjenim letom, ker so morali prej raziskati vse morebitne prehode, preden so se odločili za tako ovinkast prigon, ki je trajal več dni. Poleg tega prva leta gotovo niso pričeli z velikim številom drobnice. Lovci in pastirji so dobro poznali dostop na Mlinarsko sedlo s severa, čez katerega so pastirjem Za Koglom in v Žmavčarjih nosili hrano in se vračali po isti poti.³⁰

Podobno so pod Kamniškim sedlom pasli najprej pastirji z juga, omenjeni leta 1499. V letu 1750 pa so to planino imeli v najemu Solčavani. Ovce so gnali po velikem ovinku čez Klemenškovo planino, Škarje, povprek pod vrhom Planjave (Frischauf je še videl v skalo vsekano pastirsko stezo na Britofih), pod Sukalnik, v škrbino Na molzini, po grapi Za vratam (Za vrati), mimo Macenovca do planine Na stanu. Ovce so šle torej tik pod vrhom Planjave in po prehodu, po katerem je prišel na vrh kasneje prvi turist Hohenwart z vodnikoma Sprukoma. Prav tako je bil znan pastirski in lovski prehod iz Zadnjega Okrešlja na Kamniško sedlo (levo od današnje poti), po katerem so pastirji prinašali hrano.³¹ Pastirji so morali za zalezlimi ovčami tudi na vrh Planjave in Brane. Kdaj so bili prvič na vrhu, je sicer težko uganiti, zanimivo pa je, da so bile ovce na vrhu Brane, ko je Frischauf poskusil priti nanj kot drugi turist.

Zaradi lovskih koristi je kamniška korporacija začela ovirati ovčarstvo in paše ni več dajala v najem. Po letu 1850 so bile opuščene ovčarije na Mokrici, na Kalcah, Za Koglom, v Žmavčarjih, v Repovem kotu, Kamendolu in na Rzeniku, na katerih se je prepaslo več tisoč ovac. Na stanu pod Kamniškim sedlom so prenehali po letu 1876, dosti pozneje so ponovno pasli le še pod Sedlom in na Rzeniku.

Tudi vzponi zemljemercev niso bili kar tako. Leta 1766 so na primer v opisu meja med Kranjsko in Štajersko omenjeni tudi Rosenig, Velka Oistriza in Gebürg Rinka z omembo deželne tromeje. Maperji so v letu 1823 obiskali glavne vrhove oziroma triangulacijske točke prvega reda. Poročnik Joanelli je bil takrat z maperji na Ojstrici, stotnik Bosio pa na Grintovcu; bili so tudi na Skuti, Kočni in Kranjski Rinki. 1861 je bilo opravljeno drugo merjenje. Ker so nato po reambulaciji izdali specialko, so bili obiskani tudi drugi vrhovi, na primer Dolgi hrbet in drugi vrh Kočne.³²

Zemljemerci so si pomagali z nasveti domačinov, vendar je mogoče, da so prav oni pomotoma napačno označili vrhova Kočen. Badjura v svoji Ljudski geografiji meni, da je najvišji vrh za Kokrsko Kočno napačno krstil Frischauf, napaka pa se vleče vse do danes.³³ Iz Kokre se na primer »Kokrska« Kočna sploh ne vidi, Jezerjani pa tudi ne bi poimenovali po svojem kraju šele drugi najvišji vrh, ampak pravijo Jezersko Poldne oziroma Jezerska Kočna res najvišjemu vrhu (2539 m). Napako so v zadnjem času popravili zemljevidi iz let 1954, 1974 in 1979 ter plezalni vodnik Ravenska Kočna, 1977, in druga izdaja planinskega vodnika Kamniške in Savinjske Alpe, 1977.

Med številnimi plezalskimi predniki, ki jih je Boris Režek slikovito opisal v svoji knjigi Stene in grebeni, posebej izstopa Valentin Slatnar-Bös oziroma Bosov Tine (1852 do 1932/33). Z devetimi leti je že pasel koze in oblezel vse strmine v Mokrici, bil pri štirinajstih letih splavar in drvar, nato pa strasten divji lovec, ki so se ga rešili šele tako, da so ga 1872 dvajsetletnega postavili za lovskega čuvaja, ki je nato postal strah in trepet divjih lovecev. V sedemdesetih letih je pri zasledovanju starega gamsa v obujkah, s coklami za pasom in puško čez pleča preplezal zahodno steno Brane iz Kotliške grape mimo Luknje in Ruševih dolin, kar je še danes po dobrih sto letih mestoma tretja težavnostna stopnja! Gamsu je nato sledil na Kamniško sedlo in pri Babah v severno steno Planjave do Svetlih plati in navzgor na Vilice med glavnima vrhovoma. Ko je gams po treh dneh le ušel, so razjarjenega Bosa tolažili, češ da bodo tako imeli vsaj še kakšno jago nanj. Konec stoletja je Bos sestopil čez Svetle plati

²⁹ Vlasto Kopač, Krajevna imena v Grintovcih, Gore in ljudje (PV), letnika 1946, 1947; Pavel Kunaver, V Kamniški Bistrici nekdanj, Kamniški zbornik V, 1959, 194.

³⁰ Boris Režek, n. d., 19, 42, 60, 325.

³¹ Boris Režek, n. d., 22, 70, 72.

³² Boris Režek, n. d., 21, 41, 55.

³³ Primerjaj Rudolf Badjura, n. d., 128, 202. Avtor meni, da je ime Kočna pravilno le za dolinski konec in ne za vrh — torej naj bi bilo pravilno le Jezersko Poldne.

z gamsom čez pleča. Hodil je s tovorom čez prehod za Babami s Kamniškega sedla v Logarski kot in nazaj. V Zeleniških špicah je bil s svojimi lovci pred drenovci. 1909 je preplezal kasnejši Brinškov kamin, kot prvi je prišel na Veliki Greben, za njim so po njegovi poti tod s kramžarji sestopili lovci Miklavov, Puškarjev, Koželj in drugi. Bos je preplezal tudi Veliki Knof na severni strani Kompotele, strmino Jermanovega turna in v Turski gori prečil južno ostenje za Turnom, bil v Uženjakih in Kalcah.³⁴ Zanimivo je, da je bil Veliki Greben šele leta 1937 preplezan kot »prvenstven«, Bosovo prečenje severne stene Planjave pa je bilo nato še dvakrat »prvenstveno« — pred prvo svetovno vojno in leta 1955, ko je celo dobilo lepo novo ime.

Pričujoče gradivo je nepopolno. Ima predvsem namen opozoriti na nekatere že znane podatke in spodbuditi poklicane, da bi jih dopolnili. Prve obiske Grintovcev bo potrebno bolj osvetliti tudi z gornjesavinjske in jezersko-kranjske strani. Gotovo bi nam veliko povedal tudi temeljit pregled Frischaufovega dela, ki bi vsekakor zaslužilo tudi prevod. Lahko se tudi nadajamo, da bodo najdeni še kakšni pomembni sledovi ali podatki, ki nam bodo še bolj približali naše prednike. Po vsem povedanem pa že zdaj lahko z občudovanjem sklenemo, da srečamo pri njih poleg tegob in nadlog včasih tudi preblisk nagnjenj in dejanj, ki bi jih danes označili kot planinska ali vsaj sorodna. Čeprav niso bili tako srečni, da bi brezskrbno pohajkovali po gorah, so vseeno prispevali svoj del k temu, da se je razžarela planinska misel.

TRIJE DIVERZANTJE

DR. HERBERT ZAVRŠNIK

Opisani kraji so znani. Osebe so izmišljene in vsaka podobnost s še živečimi je zgolj naključna.

Decembrskega večera okrog šeste ure so se vzpenjale tri postave po globokem snegu Kebrovega travnika; bile so optane s težkimi nahrbtniki in smučkami. Kebrov travnik so že od nekdaj preklinjali planinci posebno pozimi, ko ga je bilo treba gaziti v globokem in drsljivem snegu. Prvi in največji med njimi, Janez, je delal gaz; bil je velikan, širokih pleč in dolgih nog, kar ga je moralno tiralo, da je gazil v celec. Za njim je stopal Srečko in na kraju najmlajši in najmanjši Franjo, ki je kar naprej godel in preklinjal, kajti stopinje prvega so bile zanj preveč vsaksebi. Moral se je iz ene zaganjati v drugo po globokem snegu. Če se je preveč zagnal, ga je nahrbtnik pritisnil k tlom, tako da se je zaril z obrazom v sneg, obenem pa so brenknile smučke vsakič tudi po Srečku. Ta pa je komentiral nesrečo: »Neroda, kaj me misliš onesposobiti, še preden pridemo na Mozirsko.« Takemu razpravljanju je mahoma napravil konec Janez, češ, drži gobec, raje ga uporabljaj za enakomerno dihanje! Kaj menite, da vaju bom na koncu vlekkel do vrha. Ko so se pririnili nekako do zgornje tretjine Kebrovega travnika, se je Srečko zdajci ustavil in se obrnil k Franju: Veš, smo pa res pravi diverzantje, da se v takšnem vremenu podajamo na tako pot. Ti trije »diverzantje«, kakor so se pozneje zares imenovali, so za cilj svojih diverzij izbrali Celjsko kočo, Mozirsko planino, Raduho in Korošico, seve predvsem v zimskem času. Janez, pravi silak, velikan z ogromnimi čevlji, je bil izredno zmogljiv, vztrajen, pravi medved, pa silna dobričina.

Kot dijak je bil atlet, bavil pa se je aktivno tudi z drugimi športi. O svojih športnih in medvojnih dogodivščinah je rad govoril, pri tem včasih pretiraval ali kaj po svoje prikrojil, nakar sta ga seve druga dva takoj začela zbadati, kar pa Janeza še malo ni zmedlo. Včasih je sicer pod pritiskom celo številke in rekorde malo omilil, v glavnem pa je imel debelo kožo, ki ji strupene puščice niso prišle do živega. Včasih je zabrun-

³⁴ Vlasto Kopač, Obledela podoba iz Grintovcev, Gore in ljudje (PV) 1947, 90;

Tinač (Vlasto Kopač), Pomenki na poseki, Gore in ljudje (PV), 1947, 49;

Vlasto Kopač, Krajevna imena v Grintovcih, Gore in ljudje (PV), 1946, 204.

Pisatelj Juš Kozak je Bosa dobro poznal in ga je leta 1926 opisal v knjigi Beli macesen kot strastnega divjega lovca, ki se je med dekletom in gorami odločil za skale in divji lov, kasneje pa kot lovski čuvaj v Repovem kotu ustrelil divjega lovca — sina svoje nekdanje izvoljenke (za katerega trde nekateri domačini, naj bi bil celo njegov sin).

dal: Reve, ignoranta! In pri tem je tudi ostalo. Kot stanovski in planinski tovariš pa je bil imeniten.

Srečko je bil srednje postave, molčeč. Kar je spregovoril, je imelo rep in glavo na pravem mestu. Najmanjši, sicer pa najstarejši Franjo je imel menda manjvrednostni kompleks, da je majhen. To je nadomestil s strupenim jezikom, ki ga je rad vrtil. Za najmanjšo stvar je vzkipeł, sošolci so ga zato krstili za »pištolco«, njegov sobni drug pa si je zanj sposodil kar Shakespearjevega Malvolia. Naj so bili po značajih še tako različni, združevalo jih je to, da so bili vsi zdravniki v isti bolnišnici, takrat še pravi tlačani, ki so vsako tretjo noč, reci in piši — zastonj dežurali in da so vsi trije neskončno ljubili smučarijo in planine.

Ko je Franjo nastopil službo v bolnici, kjer sta bila Janez in Srečko že staroselca, se je držal navade, ki jo skoro popolnoma opuščamo: da se namreč novi zdravnik predstavi vsem šefom oddelka. Tako je šel Franjo tudi na kirurgijo in se predstavil predstojniku. Tam je stal tedaj Janez in ga vprašal, ali se kaj smuča. Franjo je ponižno pritrtil. Janez pa: »Dobro, se bova hodila skupaj smučat.« In tako je bilo prijateljstvo sklenjeno — na prvi pogled.

Medtem trije prijatelji v snežnem metežu še vedno rinejo v Kebrov travnik. Blizu vrha jim je Janez pri opuščnem hlevu svetoval duškanje.

To vse se je dogajalo v tistih časih, ko so se celo zdravniki in univerzitetni profesorji vozili s kolesi, ko ni bilo niti dobre avtobusne mreže. »Navadni« zemljani so se tlačili večji del na vlake. Čas takrat tudi še ni igral tako hude vloge kot danes, saj je trajala vožnja od Celja do Prevalj včasih tudi več kakor pol dneva. Seveda takrat tudi še ni bilo ne nihalic ne sedežnic ne vlečnic, na kirurgijo še niso vozili smučarjev, temveč le kake drvarje ali pa občane, ki so si dovolili razkošje, da so spodrsnili na požledenih pločnikih in potih, in si pri tem lomili ude in rebra. Če je bil kdo hudo neroden ali neuvideven, je treščil z glavo po trdih tleh in skupil pretres možganov — hujšega pa ni bilo. Danes ti pripeljejo pešca, kolesarja ali avtomobilista razdejanega na poškodbeni oddelke in zdravniki si razbijajo glave, kako naj ga sestavijo; verjemite mi, da se jim to v glavnem posreči. V tistih časih pa so se kirurški oddelki bavili bolj z obrtniško dejavnostjo: s slepiči, kilami, žolčniki in želodci. Bolj ali manj uspešno. Tu in tam je seveda kdo tudi po celi vrsti operacij umrl. Zlobni jeziki so seveda vedeli povedati, da zaradi pomanjkanja notranjih organov. Brez hudobije na svetu res ne gre, kaj šele brez pretiravanja in škodoželjnosti!

Ker čez teden kirurgi niso imeli kaj prida bere s polomljenimi udi, so naši kirurzi-smučarji, kar težko zbrali že omavčene paciente iz Savinjske doline, da so jim naročili v soboto okrog ene ure prevoz z rešilnim tja do Solčave. In seveda so naložili smučke, nahrbtnike in same sebe pa se odpeljali kot spremljevalci poškodovancev planinam v naročje. Seve, občutek varnosti se je pri poškodovanih okrepil, saj so jih spremljali kar trije zdravniki, in to dva kirurga in še internist.

Franjo se je tisti čas, ki mu je bil odmerjen za počitek, preselil z mislimi na svoje Pohorje. Že kot 8-letnega dečka so ga prvič vzeli starejši s seboj. Od tistih dob se je zagledal v zeleno hribovje onstran Drave. Ni bilo nedelje, da je ne bi bil mahnil čez Bolfenk na Mariborsko in Ruško kočo. Z leti je hodil iz Ruš na Smolnik in od tam na Črno jezero. Tu je bil sam gospodar nad čudovitim jezerom in njegovo okolico. Poseben mik pa je imelo tedaj turno smučanje po Pohorju. V enem dnevu seveda ni šlo. Pre-nočevali so navadno na Pesku, od tam so naslednji dan s prijatelji smučali čez Ribniško kočo na Pungart tja do Slovenj Gradca. Ah, tisto smučanje od Klopnega vrha do Peska! Tam se je svet počasi spuščal navzdol proti Pesku. In če je bil sončen dan, je bilo res nekaj čudovitega, drseti med nizkimi smrekami in borovci. Na drevju se je bleščalo na tisoče snežnih kristalčkov. Pravi zimski kaleidoskop!

Tedaj je njegovo premišljanje nenadoma pretrgal Janezov glas: »No, ali res misliš zaspati? Gremo, saj je le še par minut (po Janezovo) do Mozirske koče.« Seveda so bile Janezove minute najbrž iz gumija, le injekcija za korajžo. Karkoli že, po potrebi ali višji sili je delovala uro in še čez. Tudi bližnjice si je izmislil brunni Janez. Ni maral hoditi po markiranih ali dobro shojenih planinskih stezah. Ni bilo ture, da ne bi predlagal kake »sijajne bližnjice«. Te njegove bližnjice! Bile so seveda strme, s koleni si butal v svoj nos, navadno smo tudi zašli, trajale pa so vsaj dvakrat več, kolikor je njihov izkušeni vodja obetal. Seveda so bili komentarji obeh, ki sta težje lezla v breg, temu primerni. Kar naprej sta Janeza z bližnjicami vred pošiljala k vragu na roge. Pa sta mu vedno znova nasledla. Sicer pa, naj bi reveža pustila samega na bližnjico? Ne, to pa ne. Za prijatelja vse!

Končno so le zagledali luči pred seboj in pozdravljanja v koči, ki je bila ob sobotah in nedeljah prepolna, ni bilo ne konca ne kraja. Najbolj nas je bil vesel oskrbnik Gustl. Ni bilo planinca, ki ga ne bi bil poznal. Oskrbnika na Korošici, Mozirski, na Loki pod Raduho, pa na Okrešlju in še kje. Bil je svojevrstna osebnost, zelo popularna! Tudi

pozimi vselej v kratkih irhastih hlačah, vedno dobre volje, gostoljuben. Lahko je iz kamenja izkopal zlato. Koča, ki ji je bil on oskrbnik, je bila vedno uspešna, dobiček ji je bil zagotovljen. Seveda je bil Gustl garač, na razpolago gostom noč in dan. Ko je imel v oskrbi bajto pri Igli, je drvarje, ki so rinili že ob štirih zjutraj v planino, nagovarjal: »Ja, fantje, boste kaj pili? Miha, ti boš ja omagal, štiri ocvrta jajčka s slanino ti bodo dobro naredila« itd. Pri vsem tem je bil Gustl pravi medicinski čudež. Okrog srca je imel nekoč apneni oklep, pri tem pa je nosil 50-kilske vreče in tovore iz Podvolovljeka na Korošico. Znal je res delati »nemogoče« stvari. Študentje in »pravi« planinci so imeli popust, poravnali so »gostje«, ki so prihajali na planino veseljačit. No, nekoč je na Korošici močno potegnil tudi Franjota, ki jo je primahal iz Robanovega kota. Franjo je to pot hodil sam, zato je bil še bolj slabe volje, pa še dodobra zdelan in žejen je bil. No, Gustl ga je takoj spravil v dobro voljo. Najprej mu je skuhal čaja, za zraven pa je dobil še pivo. Nato pa: »No dohtar, kaj boš pa jedel?«

On pa: »Oh kakšno crkvinovo gotovo imaš, saj te poznam. Kakšno mačko, ki mi jo boš serviral kot srno.« Gustl pa: »Danes dobiš, karkoli si poželiš.« In Franjo ustrelil: »Dobro, dve postrvi.« »Dobro, dve postrvi.« »Gustl, če imaš ti postrvi, potem imam jaz v žepu cekine.« Stavila sta za 50 dinarjev, to je bilo takrat že kar precej denarja. Čez nekaj časa je Franjo zadišalo — po pečenih ribah. Zdajci se pojavi Gustl z dvema ocvrtima postrvima. Kako za vruga? »Ja, to je pa moja stvar,« je dejal Gustl. »So postrvi ali je maček?« Gustl je nosil postrvi v sodu iz Podvolovljeka, tri ure hoda, za kočo na Korošici pa je imel tolmunček. Lahko je šel z vsakomer staviti za toliko in toliko, da bo serviral postrvi. Kar po vrsti so mu nasedali in tako je za svoje postrvi dobil tudi lepo plačilo. Saj si ga je tudi zaslužil. Gustl je znal. Bil je edinstven oskrbnik, gotovo najpopularnejši oskrbnik v kočah PD Celje v dveh, če ne treh desetletjih po osvoboditvi.

Vsa takratna smučarija na Mozirski je obstajala v tem, da si jo ali mahnili na Smrekovec ali na bližnje Stare stane ali pa da si se do onemoglosti drajsal po koritastem travniku za kočo. Kar se smučarije tiče, je bil daleč najboljši Janez. Sila rad je učil zlasti Franjota, ki je bil prava neroda, kristjanija na desno mu ni in ni šla. Najčesče jo je »pogrnil«. Janez ga je učil, učil, Franjo pa dosledno padal v sneg. Ni šlo in ni šlo. Potem je nekoč Srečko rekel: »Franjo, pa pusti tega profesorja! Zapiči palico v sneg pa se obrni okrog palice!« Franjo je to napravil in glej, kristjanija mu je šla. Sploh je Janez sam sebe štel za strokovnjaka in daleč najboljšega smučarja. Nekoč so na Celjski koči postavili palice za slalom in na štoparico vozili. Janezu nikakor ni šlo v glavo, kako da sta obadva, reva, samo za dve sekundi slabši od njega. Vama bom že pokazal, kaj se pravi slalom, je dejal in se zapodil med palice. Nekje v sredini je zajahal prvo pa še kar dve zapored, čudovito ga je vzdignilo v zrak in ga odneslo med dve smreki. Pršiča je vzdignil, kakor da bi bila eksplodirala mina. Franjo in Srečko pa sta vsa blažena obsedela na snegu in dobro se jima je zdelo. Janez se je počasi izmotal izmed smrek ves bel. Seveda Srečko ne bi bil Srečko, če ga ne bi bil takoj zbodel: »Čudovito, srednji čas si imel rekorden, bil si za 5 sekund hitrejši od naju. Je pač smola, ampak saj veš, tudi izkušeni asi na svetovnih tekmovanjih včasih zgrešijo kako palico in pogrnejo.« Janez je nekaj zabrundal, slaloma pa odtlej nismo več vozili.

Kosilo ali večerja na Mozirski planini sta bila vedno poseben obred, saj je znal Gustl, posebno tistim, ki jih je imel rad, ponuditi res okusne jedi. Janez je bil najhitrejši. Basal je vase kalorije, kakor da bi se mu mudilo na vlak, medtem ko sta ona dva bolj s premislekom metala vase tisto, kar jim je Gustl pripravil. Navadno je prvi končal Janez, zatem Franjo, Srečko pa je »hedonsko« počasi žvečil svoje zalogaže. Ko je bil pri komputu, se Janez nagne na stolu in strahovito rigne. Srečko ga spod čela pogleda in nahruli: »Prekleti mostiščar.« Ta vzdevek se je Janeza kar prijel, čeprav mu ni bil po volji. Mostiščar! Saj si komaj predstavljaš, kakšna gorila bi naj to bil. Nak, to pa ne! Kadar so hodili na Raduho, jih je gostil na Loki Jaka. Jaka, nepozabni, dobra duša, moč in pol. S kuho se ni bahal. Precej sta se nanjo razumela tudi Janez in Srečko in tako so vsi trije na koncu koncev le sčmarili nekaj, kar je bilo vsaj užitno. Navadno so naši trije prišli na Loko zvečer. Naslednji dan je bil obvezen vzpon na vrh Raduhe, kar naporen, če pomislimo, da so rabili od kočice uro ali celo poldrugo uro. Ko so prišli na vrh, so imeli občutek, da so skrajno utrujeni in še noge so se jim tresle. Če je bilo lepo vreme, so lahko nekaj časa počakali, če pa je bilo vetrovno, so radi takoj obrnili navzdol. Nekoč je šla na to pot vrsta smučarjev, med njimi tudi naši trije huncveti. Ko so se spuščali navzdol proti Loki, je Srečko peljal daleč naprej, Janez precej na repu, za njim Franjo. Nad spodnjo globačo je Janez sprožil kložast plaz. V ta plaz je zavozil Franjo, plaz ga je podrli in ga vrgel na borovec, tako da je visel z glavo navzdol nad globačo, ne daleč od kočice na Loki. Vsi so srečno zavrli, ko so zdajci opazili, da Franjota ni. Končno so ga zagledali. Kako tudi ne, saj je visel na borovcu. Janez ga je celo utegnil vprašati, kako mu kaj gre.

On pa: »Sijajno! Naj me že dobra duša sname, da ne bom visel tu do naslednjega Silvestra.« Bil je obrnjen z glavo navzdol, in si tudi malo ni mogel pomagati. Jaka je nato še leta kazal turistom, ki so prihajali na Loko, tisti borovec kot nekakšno posebnost: »Tam je visel zdravnik.« Ta in ta — seveda! S podatki, da se je vsak lahko »zrajtal«.

Bilo je marca, ko se je trojica zopet odpravila na Mozirsko. Vračati se je bilo treba seveda že okrog treh popoldne, kajti ob šestih zvečer je vozil vlak iz Paške vasi. Ker ni bilo avtobusa, si moral riniti iz Mozirja čez polja v Paško vas. Tisti dan je začelo že okrog dveh močno snežiti in naši trije korenjaki so se spuščali po vijugasti poti do Kebrovega travnika. Tam ni več snežilo, ampak kar močno lilo. Srečko in Franjo sta se odločila, da se bosta kot pešca spustila po travniku Janez pa je menil, da čudovite smuke po Kebrovem travniku »ne gre opustiti« in že si je pripenjal smučke. Ko sta onadva bila sredi travnika, sta zagledala Janeza, kako se je v elegantnem loku peljal po strmini navzdol, in občudovala njegovo čudovito vožnjo, še bolj pa čudoviti konec: Ko se je pripeljal blizu hlevov, ni računal, da bo toplota hlevskega gnoja doobra zmehčala tanko snežno opoko. Z nezmanjšano brzino je vozil nesreči naproti. Zdajci je snega pod njim zmanjkalo, ga vzdignilo v sijajnem loku v zrak in ga na glavo vrglo v mehko gmoto. Vse v redu! Le palico si je zlomil. Malo sta ga pomilovala, nekaj zares, nekaj za šalo, potem se je šel umivat h Kebru. Nato so zdrveli povprek čez Podgolte. Če bi zamudili vlak v Paški vasi, bi bilo treba tam prenočiti, v ponedeljek pa ne bi bili pravi čas na delu v bolnišnici.

Janez je zato na vse kriplje priganjal. Lilo je kakor iz škafa. Ko so hiteli v Paško vas, se je že zmrščilo. Franjo in Srečko sta prebrodila potok, bolj mokra ne bi mogla biti ne od zunaj ne od znotraj, medtem ko si je Janez iskal »suh prehod«. Šel je ob vodi navzgor, češ da je tam potok ožji, da ga bo lahko preskočil. V mraku pa ni opazil žice, napeljene ob potoku. Ko sta Srečko in Franjo čakala nanj, sta zdajci začula: »Čof« in še »čumf!« Janez je bil padel, kolikor je bil dolg in širok, naravnost v potok, za njim še smučiči. Ko se je pojavil, je bil nekoliko podoben povodnemu možu iz Rusalke. Srečko seveda pripomni: »No, vidiš, Janez, zdaj si pa s sebe zares spral ves Kebrov drek!« Kaj je Janez zabrundal, ni bilo razumljivo, lahko si pa mislimo.

Imenitna je bila akcija za Irenin cucelj. Franjotu je namreč njegova žena pisala, da je nadobudni dojenček požrl gumijasti del cuclja. V tistih časih pa je bilo sila težko dobiti cuclje. Zelo uspešno so jih tihotapili iz Avstrije, zamenjavali so jih za posušene gobe. Franjo je imel zveze in je dobil kar pet cuceljev. Ampak te cuclje je bilo treba prenesti na našo stran. Zmenili so se naši trije huncveti, njim pa so se priključili še trije nadobudni planinci, da poneso cuclje kar v smučarskem trimu čez Mozirsko in Smrekovec. Franjo je že sporočil, da so cuclji na poti. Tako so se v soboto ponoči gnali, tokrat cela ekspedicija, čez Kebrov travnik. Snežilo je, kot da bi cunje trgal. Na Golteh je Gustl menil, da je prava norost riniti čez Smrekovec, češ da je zapadlo čez pol metra novega snega. Franjo je bil na smrt žalosten. Janez, dobrega srca, ga je tolažil, kakor je vedel in znal. Obljubil mu je, da bodo jutri nadaljevali pot v Črno, četudi bi bilo meter novega snega. Zjutraj ga je bilo res skoro meter, Janez pa je bil mož beseda in je obljubo držal. Obljubil je tudi, da bo delal sam gaz vso pot, drugi pa naj gremo kar za njim. In res je ta človek zmogel neverjetne napore. Ves čas je bil na čelu kolone, tako da so se zadnji praktično vozili še »po asfaltni cesti«. Vse je bilo dobro do Kramarice. Od tam navzdol se svet strmo spušča. Zmenili so se, da bodo vozili v presledkih na dve minuti, da ne bi kdo koga »posmučal«. Smučine ni bilo, hribovska pot pa je bila zelo ozka, z desne strani je zevala precejšnja globel s potokom na dnu, na levi so se gnetle smreke. Prvi se je seveda spustil kot izvidnik naš najboljši izkušeni junak Janez, za njim pa takoj Franjo. No, ko je ta prišel približno na pol poti, je na sredi smučine zagledal Janeza. Imel je spuščene hlače in si je nekaj ogledoval. Franjo je bil pribiljen »aterirati« med njegovimi nogami. Janez je stoično dejal: »Ravno prav si prišel, lahko pogledaš, kam sem se udaril.« Imel je res precej modrikast kolk in nekaj prask. Kakor je poznejša preiskava strokovnjakov, ki so se zbrali okrog njega, ugotovila, je bila kriva precej močna korenina podrtega drevesa, ki je štrlela iz zemlje na našo pot. Janez se je hotel ogniti potoku in je zavozil z obema nogama pod korenino, tako da ga je vzdignilo v zrak, obrnilo in ga vrglo na kolk. Padeč je bil tako močan, da je z glavo naprej prišel prav do trde zemlje, čeprav je bil sneg res precej globok. Prava sreča, da si Janez ni kaj polomil. Kako bi le nosili takega silaka, to bi bila res preskušnja tudi za gorsko reševalno službo! No, drug za drugim so nato prismočali člani te zadnje ekspedicije, le zadnjega člana, Jelka ni bilo od nikoder. Že so žrebali, kdo bo šel poizvedovat, kaj je z njim, ko se je nenadoma pred njimi pojavila velika snežna kepa, iz katere so gledali samo brki, in nekaj, kar je bilo podobno očem. Ni bil mlinar, ne! Bil je nekakšna okrogla snežna bala, v njej pa smo le počasi odkrivali našega Jelka. Potem smo skupaj vozili do Silvestra in naprej v Črno, saj je bila pot že dobro zvožena. V Črni jih je dočkal čudovit gulaž, ki se ga Janez še danes rad

spominja. Od Mozirske do Črne so se gnali s praznim želodcem. Ni bilo treba kaj posebnega, da so gulaž hvalili vsi od kraja, češ kaj takega pa še ne. Ali ni res vse relativno?

— — — — —

Tako so se naši, no, recimo še enkrat, diverzantje še in še vozili. In seveda doživeli veliko lepih trenutkov. Nato pa se je ta družba razšla. Prvi je odpovedal Srečko, ki je bil nekaj bolan na srcu, nato je Janez odšel na službeno mesto daleč stran in tam še danes opravlja svoj kirurški poklic. Franjo pa je ostal sam. Družba se je razšla, ostali pa so za vselej izredno lepi spomini na tiste lepe stare čase.

HALOZE — DOBER DAN

ERNA MEŠKO

I.

Jih poznate? O, ja. Najrevnejši in zaostali predel naše slovenske deželice. Tako mislite tisti, ki jih še niste videli, in tiste, ki ste jih zapustili, še preden so si upale vzdigniti glavo češ: tukaj smo, vaše smo, pogledjte, kaj nam je treba, ne pozabite na nas.

Če se spomnim: Ko sem jih v svojih mladih letih prvič prepotovala, mi vstaja pred očmi kopica strmih gričev, na katerih se blešče gosposke zidanice, med njimi pa skromne domačijice in še skromnejše viničarije s svojimi revnimi prebivalci. Niso se zavedali svoje revščine. Tako je pač bilo in tako je menda moralo biti. Želodec zahteva svoje — delaj ali pa bo po tebi. Pa so se tolažili s pijačo in s pesmijo. Kako lepo so peli! Neverjetno, kako čisti glasovi. Nisi se mogel načuditi in ne naslišati.

In danes? Zamikalo me je, da grem in pogledam.

Bilo je že sredi nedeljskega popoldneva, ko sem v Ptuju vstopila na avtobus, ki pelje v Veliko Varnico in dalje v Trakoščan. Očarala me je lepa vožnja med sočnim zelenjem in ko smo zavili čez Dravinjo, sem se spomnila svoje nekdanje poti v Solčavo. Čez pol ure privozimo v Leskovec, v haloški center. Presenetile so me lepe stavbe. Saj so Haloze vendar revne! Predstavljala sem si, da bodo tudi javna poslopja v tem znamenju. Zmotila sem se. Poiščem svoje dobre znance, ki žive v župnišču. Na dvorišču najdem gospodinjjo, župnikovo sestro Trezo, ki je pravkar spustila na pašo svinje, češ, rada jih spusti na prosto, tak lep dan je, naj se malo »nalečejo« (naletajo, naskačejo). Zelo se me je razveselila. Presenetila sem jo. Že davno sem ji obljubila, da pridem pogledat, kako in kje živi. V lepi, prostorni kuhinji me prijazno pozdravi 15-letna nečakinja Dominka. Ker je vedela, da sem »planinske sorte«, mi kar precej potoži, da je naslednji dan nameravala s skupino mladih na Triglav, sedaj se pa tako slabo počuti, ima vročino (najbrž od samega zburljivega pričakovanja), ne ve, kaj na stori. Svetovala sem ji, naj kar lepo doma ostane, saj je še tako mlada, da bo vse to še lahko doživela. Menila sem, da je spričo njene nežnosti čisto prav, če ne gre za začetek na tako naporno turo. Potolažila sem jo in obljubila, da dobi v spomin na to bolečo odpoved lepo planinsko knjigo. Res sem ji pozneje prinesla Jake Čopa čudoviti »Raj pod Triglavom« s posvetilom: »Kogar so gore zasnubile, ostane njihov za vselej!« Kako se ji je vse nasmejal! Medtem vstopi in veselo pozdravi gospodar župnik Mirko Štabuc — duhovnik delavec. Tako namreč sam sebe imenuje. Prvi je imel tukaj hribovski traktor, prvi naredil vinograd na terase. S traktorjem dela sam, ker se boji, da bi se komu drugemu zgodila nesreča. Potrudil se je, da so dobili nekaj kilometrov asfalta in gramoz za hribovske klance. Pohvalno se je izrazil o odnosih s ptujsko občino in s člani domače krajevne skupnosti. Vedno je pripravljen pomagati v stiski, pa naj potrebuje pomoč človek ali živinčec. Komaj sva začela govoriti, je pripomnil: »Škoda, škoda, da je bil včeraj tak naliv, pošteno je zmeščal vse naše ilovnate klance, da z avtom nikamor ne moreva. Rad bi te peljal po teh naših haloških gričih, da bi videla, kako tu ljudje žive, kako spravljajo krmo v teh strminah. Moraš še priti, da ti vse to pokažem.« Tako sva se zmenila, da pridem prihodnji petek. Treza je hitela s postrežbo, ura pa je neusmiljeno priganjala. Morala sem se posloviti. Mirko me je pospremil na avtobusno postajo. Spotoma je pozdravljal prijazne obraze, se nasmejal temu, spregovoril dobro besedo z drugim, videla sem, da je z vsemi prijatelji.

Prišel je petek, kazalo je, da bo lep sončen dan. Pa pride dostikrat drugače, kot si želimo. Lilo je kot iz škafe. Vseeno sem se popoldne odpeljala z avtobusom v Zgornji Leskovec. Požrtvovalni Mirko je predlagal, da me kljub dežju potegne s svojim volkswagenom, ki je videti, kot bi ga kovač naredil, na 306 m visoki Strmec. Medtem je iz gozda prišla gospodinja Treza. Smeje je povedala, da je našla samo nekaj lisičk, jurčki tu ne rastejo, pač pa je ustrelila zajca, ko se je po tretji nogi dričala po strmini. Mirko ji je naročil, naj pripravi za večerjo »gibájnec«, pečene v krušni peči. Pojasnjevala sem mu, da je s tem preveč dela, on pa je zatrjeval, da Treza rada peče, saj je za krajevno veselico en sam večer spekla 48 haloških gibanic, urna je pa tako, da bo kljub temu vse postorila pri živini. Odpraviva se torej na Strmec. Pridruži se nama še prijatelj Marijan in že se peljemo po strmem, dobro posutem klancu navzgor mimo velikega vinograda. Obdeluje ga 78 let stara žena, ki sta ji nekoč zmrazili nogi. Zdaj hodi nekako po kolenih, dela pa vse sama. Tudi koplje v gorica. Blizu tam me zamika zelo lepa kmečka hišica s skrbno urejenim okoljem. Izvem, da tudi tu živi 80 let stara ženica, ima pa tako dobre vnuke, da jo redno obiskujejo in ji vse naredi, česar sama ne more. Blížamo se hudi strmini. Resnično me je strah, če bo šlo. Mirko pritisne na plin in že drvimo kot raketa proti vrhu. Obenem nam pojasni, da je taka brzina potrebna, sicer lahko začnemo drseti nazaj. Ko izstopimo, mi pokaže močne zimske gume, češ, zanesljive so, nič se nam ne more zgoditi. Zdaj z avtom ne gre več, smo pa že skoraj na vrhu. Mirko še pripomi, »da je ta cesta v primeri z drugimi cestami, koder vozi, kar dobra. Če gredo po mrliča, ima šef KS Zg. Leskovec vrata malo odprta, da bi skočil iz avta, preden bi se potočila v grabo. Ko sva se nekoč po taki nevarni vožnji pripeljala v dolino, me je prosil za cigareto. Pa ni kadilec. Take so 'centralne Haloze'«.

Vreme se je zboljšalo. Prenehalo je deževati in tudi oblačnost ni bila prehuda, da smo vseeno imeli še kar dober razgled v bližnjo okolico, ki je od tu zelo lep. Na vzhodu vidimo Ravno goro, ki je že na Hrvaškem. Desno od nje je Sv. Avguštin s 506 m n. v. Haložani ga posebno radi obiščejo ob žegnanju. Takrat pride tja do 5000 obiskovalcev. Gostilne tu gori ni. Kmetje pripeljejo vsak svoj sodček vina, tega potem točijo in prodajajo. Pravijo da take dobre volje ni nikjer na veselici, kot je tu gori.

Desno za Avguštinom je široka Brezova gora, tudi že na Hrvaškem, pred njo pa na »gorski planoti« Čerinov grad, blizu njega kapelica. Iz nje je nekoč držal podzemeljski hodnik naravnost v grajsko klet. Stanovalec tu ni več, posestvo je družbena last. V krogu naprej se razprostira Majski vrh, nato Dravinjski vrh. Vidimo Žetale, Podlehnik, Majšperk, Stoperce. Na severu leži rodovitno Ptujsko polje, iz katerega štrli v nebo visoki dimnik Tovarne aluminija v Kidričevem. Ker je bila vidljivost slaba, ne morem naštevati vsega, kar se ob jasnem vremenu vidi. Moram pa posebej omeniti Ptujsko goro kot zadnji obronek in biser Haloz. Tam stoji znamenita romarska cerkev, ki ima med spomeniki gotske umetnosti na Slovenskem nedvomno prvo mesto. Cerkev so postavili plemiči. Vse kaže, da so bili poleg drugih plemiških rodbin prav ptujski gospodje tisti, ki so se morebiti iz neke zaobljube odločili za tako imenitno cerkev in jo tako bogato opremili. Gradnjo je dokončal Ptujčan Bernard III. v zadnjih letih pred 1400. Množica kamnitih plastik pa je bila ustvarjena v naslednjih dveh desetletjih. Iz enega kosa je izdelana čudovita reliefna podoba Marije zavetnice s plaščem, pod katerim se stiska 81 ljudi. Danes stoji v nastavku glavnega oltarja, bila je narejena okoli leta 1425. Med množico upodobljenih pod Marijinim plaščem so zgodovinske osebnosti iz začetka 15. stoletja: Celjski grofje, Ptujčan Bernard III in njegova žena Valburga (celjska), bosanski kralj Tvrtko in ogrski kralj Sigismund. Če je res, pravi znanstvenik dr. Marijan Zadnikar, da gre za portretne upodobitve, bi bil pomen tega reliefa na evropski ravni, saj bi bil eden najzgodnejših primerkov realističnega kiparstva. Velika dragocenost so tudi mogočne freske, ki so jih ponovno odkrili šele leta 1948 v kapeli sv. Križa pod korom. Tam sta v drobnih podobicah naslikana tudi naročnika in plačnika te slikarije: župnik Matija iz Sv. Vida ob Dravinji in kaplan Nikolaj, prvi stalni duhovnik pri tej cerkvi, ki je umrl leta 1424.

ln še in še bi lahko naštevala umetnine, a to ni namen tega sporočila iz Haloz. Povem naj samo še to: Dr. France Stelé je bil prepričan, da Slovenci nimamo spomenika, ki bi se po bogastvu svoje problematike in po umetniški kvaliteti kosal z božjepotno cerkvijo na Ptujski gori. Pridite in se prepričajte sami! In ko boste prijetno utrujeni po ogledu tolike umetnosti, se sprehodite po mehki trati okoli cerkve, ki jo obrobja mogočno obrambno obzidje in jo zagrinjajo stare košate lipe. Oči se vam bodo napile lepega razgleda na vse strani, srce pa bo za eno srečno doživetje bogatejše.

Tudi v današnjem času Prekmurci, Prleki in sploh Štajerci radi poromajo semkaj. Spomnim se časov, ko smo ustanavljali kmečke obdelovalne zadruge. Kakor na filmskem traku gredo mimo mojih oči vse mogoče težave in nesoglasja tistih, za kmeta tako bolečih časov. Na smeh pa mi gre (mogoče se boste smejali tudi vi, ki to berete), če se spomnim na naslednji dogodek: Bilo je 28. 6. 1949. Na ta dan se je v naši vasi ustanovila kmečka obdelovalna zadruga. Pod veliko jablano na našem dvorišču so se

Kreda nad Planino v Lazu

Foto Marijan Lipovšek

zbrali zadružniki. Na dnevnem redu je bila tudi izvolitev predsednika KOZ. Za to funkcijo so predlagali mojega moža. Ker je bil zadolžen že z vrsto raznih družbenih dejavnosti in bil tudi predsednik KLO, pri naši hiši nikoli ni bilo miru pred ljudmi. Če ni bil sestanek, je bila pa seja, na srečo večinoma po večerih. Najbolj pa so mi šli na živce razni aktivisti, ki so dan za dnem prihajali z različnimi organizacijskimi navodili in zahtevami sredi našega dela. Zgodilo se je, da je mož imel na dvorišču že naprežene konje, da bi šel orat, pa sta prišla ponj dva aktivista iz Ljutomera — in so morali konji dve uri čakati na orača. In zdaj naj bo ta orač še predsednik KOZ! Saj mora grunt propasti. Pa sem si mislila: ne, to pa ne, le volite predsednika, jaz pa grem z deco na Ptujsko goro prosit, da mož ne bi bil izvoljen. Vedela sem, da je cerkev že dalj časa zaprta, a to me ni motilo. Najmlajšo sem po dolgi prašni cesti nesla na hrbtu in tako smo srečno prispeli do cerkve na Gori. Skozi ključavnico smo pozdravili Marijo in ji zaupno povedali, kaj bi radi. Potem pa smo posedli po lepi trati ob cerkvi, pojužinali, se pošteno odpočili in krenili proti domu. Ko pridemo domov, mi mož takoj pove, da se je vse dobro izteklo: »Veš, ko ljudje le niso hoteli odstopiti od svoje želje, sem jim rekel: 'Po zakonu tem in tem, člen ta pa ta, Uradni list št. toliko pa toliko, z dne tega in tega, ne morem biti predsednik.' Nobeden ni ugovarjal, nato pa so izvolili drugega predsednika. Vse te številke sem si izmislil, povedal pa sem vse zelo resno in so mi verjeli. No, pa le niste zaman romali.« Zapisala sem tako, kakor je bilo.

Nekoč so Ptujski gori pravili Črna gora. Baje je takrat, ko so Turki hoteli napasti Ptujsko goro, legla tako gosta, črna megla, da Turki Ptujске gore niso našli. Po tej megli je cerkev ostala črna.

Na Ptujsko goro je cesta asfaltirana. Iz Ptuja vozi tja avtobus vsako uro. Za Haloze so avtobusne zveze dobre. Od Ptuja do Leskovca je asfalt, le čez Varejski breg še ne. Dela se vinska cesta: Borl—Cirkulane—Leskovec—Podlehnik. Po haloških gričih pa najbrž še dolgo ne bo asfalta, ker je zaradi slabega terena gradnja zelo težka in draga. Največji haloški problem je voda in deloma elektrika. Sicer pa že na prvi pogled opazimo, da o kaki očitni revščini ni govora. Izjema je del strmega Gruškovja, na katerem dobesečno ni več prebivalcev. O njih pričajo samo še prazne hiške, vinograde in njivice pa pogozdujejo. Prebivalstvo se je zaposlilo v industriji pa tudi v tujini. Doma ni stalne zaposlitve. Vidimo tudi izredno dosti vikendov, ki so postavljeni na vinogradniških parcelah, za katere se družbeno gospodarstvo ni zanimalo.

Ko so v Pokrajinskem muzeju v Ptuju odprli oddelek velike etnološke zbirke, kjer vidite v naravni velikosti staro kmečko vas, mi je rekla ravnateljica: »Haložane so že

tako vsega vrednega starinskega oropali razni prekupčevalci, naj imajo vas vsaj v muzeju, da bodo videli, kako je bilo nekoč.« Res si je vredno ogledati to edinstveno etnološko zbirko. Muzej je odprt vsak dan — razen v ponedeljek, od 8 do 18. Nameščen je v 300 let stari grajski žitnici v 3. nadstropju. Velike zasluge za to postavitve ima nekdanja ravnateljica dr. Štefka Cobelj.

Haložani so zelo gostoljubni. Tujec ali domačin — ni važno, ponudijo ti kražlo (kozarec) vina. Za svežo pitno vodo je pa težko, daleč je, z brega morajo ponj v grabo.

Izmed KS je najpomembnejša Cirkulane (Sv. Barbara). Tu je bil tudi rojen rektor mariborske univerze dr. Vladimir Bračič, ki je bil pri partizanih politkomisar. Slovenci, zlasti še Haložani, smo na svojega rojaka lahko ponosni. Prva enota NOV, ki je prišla v Ptuj, 10. maja 1945, je bila Haloška četa.

Ko tako potujemo skozi Haloze, vidimo, da je bilo že mnogo storjenega za njegov napredek. Za kmečki turizem zazdaj tu še ni zanimanja. Cela truma gričev z gozdovi, goricami in pivnicami pa prijazno vabi: Pridi, dobri gost!

Iz vsega srca: Srečno, Haloze! Pa na svidenje!

PRAH Z MAKEDONSKIH CEST

(Od Gevgelije do Prištine)

EDO TORKAR

Pravzaprav je bil moj prvotni načrt tak, da bi prepešal vso Jugoslavijo od Gevgelije do Jesenic. Računal sem, da bom za ta pohod porabil dva meseca. Da bi imel med potjo s čim tolažiti želodec, sem razprodal vso svojo smučarsko, fotografsko in tehnično opremo — razen pisalnega stroja, seveda. Tega imam še zdaj in z njim zdaj pišem tole reportažo.

Toda načrti so eno, stvarnost pa drugo; hoditi s petnajstkilogramskim nahrbtnikom na ramenih po cesti kajpak še zdaleč ni ista stvar kot sedeti doma v fotelju in drseti s prstom po zemljevidu. In tako sem svoj podjetno zastavljeni načrt izpolnil le četrtinsko. Namesto dveh mesecev sem bil na poti štirinajst dni, namesto do Jesenic, sem prišel do Prištine. — No, še zmeraj bolje kot nič.

Že prvi dan — vročina vse hujša, nahrbtnik vse težji

Ko sem po dolgi in enolični vožnji z vlakom prišel v Gevgelijo, sem šel seveda najprej v kolodvorsko restavracijo na kosilo, potem pa sem si v najbližji trgovini kupil dva kilograma pomaranč, v dobri veri, da me bodo vsaj do večera varovale pred žejo: da mi ne bo treba piti vode iz kakršnih sumljivih vodnjakov in namakalnih kanalov.

Ta prvi dan sem prehodil petindvajset kilometrov poti. Pešal sem po stari makadamski cesti ob levem bregu Vardarja, kjer ni bilo avtomobilov, le tu in tam kakšen kmet z oslom ali mulo na povodcu. Ljudje, ki so me srečavali, so me začudeno gledali, ker se jim je najbrž zdelo smešno, da prenašam prtljago na hrbtu, ko pa je vendar povsod polno živali, ki so ustvarjene zato, da delajo namesto človeka. Sčasoma pa se je moje početje že meni samemu zazdelo prismojeno. Sonce je neusmiljeno pripekalo, hrbet se mi je krivil pod težo nahrbtnika, pojedel sem že vse pomaranče, usta pa sem imel še vedno suha od žeje. Ves zbit sem legel v senco prvega drevesa ob cesti, pcolžil nahrbtnik pod glavo in zadremal.

Kako sem v Miravcih kupoval mulo

Prvo, kar mi je prišlo na misel, ko sem se zbudil, je bilo: »Dovolj mi je tega garanja. Nabavil si bom mulo ali osla!«

Zvečer sem prišel v Miravce, veliko vas v vznožju Visoke Čuke. Že iz prve hiše ob cesti je priteklo neko dekle, z žarečim smehom na obrazu in s polnim vrčem hladne vode v rokah. Ko sem prvega izpraznil in napolnil z njim čutarico, mi je prinesla drugega. »Če so vsi Makedonci tako prijazni kot tale deklica, potem mi ne bo težko napraviti dobre kupčije,« sem si mislil.

Pri vodnjaku sredi vasi sem se slekel do pasu in izmil iz kože znoj in cestni prah, potem pa sem sedel k edini prosti mizi v edini vaški gostilni in naročil večerjo. Tele-

vizor nad šankom je prenašal nogometno tekmo, vsi gostje z gostilničarjem vred so buljili v ekran, tako da sem večerjo dobil šele ob koncu prvega polčasa. Po končani tekmi je gostilničar prisedel k meni in brž ko sem mu omenil, da kupujem mulo, mi je ves v ognju jel zatrjevati, da ima v svojem hlevu prav takšno mulo, kot si jo želim, mlado, močno in trpežno, da je ni nikdar nameraval prodati, da pa bo to storil sedaj, meni kot svojemu prijatelju na ljubo. Čeprav nisem vedel, s čim le sem si pridobil njegovo prijateljstvo, sem sprejel njegovo povabilo, da naj bom to noč gost v njegovi hiši. — O kupčiji pa naj bi se pomenila jutraj, češ, jutro je pametnejše od večera.

Gostilničarjeva hiša je bila polna žensk in otrok, in vsi so buljili vame kot tele v nova vrata, ko sem prišel mednje. Še enkrat sem moral večerjati, čeprav sem dolžnost do svojega želodca izpolnil že maloprej v gostilni. In ko sem odgovoril na vsa vprašanja in postrgal zadnje mrvice ovčjega sira iz sklede, posrkal zadnje kapljice kozjega mleka iz kozarca, ko mi je gostilničarjeva žena preoblekla posteljo v sobi za goste — so me poslali spat.

Za zajtrk so mi prinesli na mizo iste stvari, kot prejšnji dan za večerjo: ovčji sir, kozje mleko, kruh. Ni mi šlo po grlu, a na silo sem vendarle stlačil vase. Ko sem potem hotel začeti pogovor o kupčiji, me je gospodar spet utišal, češ da naj počakam do kosila. No, po kosilu me je možakar le peljal v hlev. Mula ni bila ne posebno mlada, ne posebno močna, ne posebno poceni — pa sem kljub temu sklenil kupčijo. Kaj pa sem hotel drugega, drugje bi bilo mogoče še slabše. Zraven sem kupil še sedlo, t. i. »samar«, narejen iz lesenega ogrodja in oblazinjen s prevleko iz ustrojene kozje kože, nagačene z žimo.

Vsa vas je zdrvela skupaj, ko sem z mulo na povodcu krenil po ulici. Kar oddahnil sem si, ko so bile zadnje vaške hiše slednjič za nama in sva ostala sama. Ampak — joj! — že po prvih nekaj sto metrih hoje sem spoznal, da je bila moja kupčija do kraja zgrešena. Dokler je žival pot poznala, je hodila hitro in ubogljivo, brž pa, ko sva zavila z vaške poti na deželno cesto, je bilo njene zagnanosti konec. Prestopala se je počasi, kot da bi je »neka« pritiskalo, ves čas se je ustavljala in mulila travo ob

Pogled z vrha Triglava

Foto Marijan Lipovšek

cesti in če sem jo s silo vlekel naprej, se mi je trgala s povodca; — na lepe besede pa tako in tako ni nič slišala. Če bo šlo tako naprej, sem si mislil, bom gazil sneg, preden bom prišel domov.

Komaj nekaj kilometrov sem prehodil pa me je že lovila noč. Ob Vardarju sem zakuril ogenj in si skuhal juho. Mulo sem privezal k drevesu, sam pa sem legel k ugašajočemu ognju in zaspal. Sredi noči me je prebudilo grmenje in prve težke debele kaplje so mi zmočile obraz. Na srečo je bil v bližini kamnit železniški most, pobral sem svoje stvari in šel leč pod most. Mulo sem pustil kar pod drevesom — za kazen, ker me podnevi ni ubogala. Sicer pa ima debelo kožo in nekaj kapljic dežja ji ne bo škodovalo, sem menil.

In tako sem ležal pod železniškim mostom in se zaman trudil, da bi znova zaspal, ker me je vsake toliko časa vrgel pokonci silovit trušč vlaka, ki je zgrmel nad menoj. Zjutraj sem zatrdno sklenil, da mule ne bom več vlačil s sabo. Razedlal sem jo in jo pustil: naj gre, kamor hoče. Prej ali slej, sem si mislil, jo bo kdo našel in jo vzel za svojo. Samo gostilničarju, od katerega sem jo bil kupil, je ne bi več privoščil. Žival sem mu že tako preplačal. Pa naj jo zdaj najde in še enkrat proda. Nak.

Krastače, podgane in še kaj

Ta šmentana mula mi očitno ni prinesla nobene druge koristi kot to, da se smejim na svoj rovaš, ko se spomnim nanjo — in da se smejijo bralci, ko berejo tole reportažo. Ampak kdo mi bo zdaj nosil nahrbtnik? Še na misel mi ni prišlo, da bi se znojil pod njim vse do Slovenije. In sem ga sklenil olajšati, temeljito olajšati. Pol stvari sem zmetal ven in obdržal le najnujnejše: spalno vrečo, vetrovko, baterijsko svetilko, zemljevid in nekaj kosov nogavic in perila.

Pojedel sem nekaj rezin prepečenca, se pri najbližjem studentu odžejal in krenil naprej proti Demir Kapiji. Izogibal sem se kuščarjem in kačam, ki so se brezskrbno sončile na razbeljenem gramozu. Plazil sem se po zarjavelem ogrodju polrazpadlega mostu in takoj zatem čez gore kamenja v porušenem predoru. Hodil sem mimo zapuščenih, s koprivjem in trnjem zaraščenih hiš in gledal tja čez, čez Vardar, kjer so po novi asfaltni cesti brzeli avtomobili, kjer so se bohotili bogati nasadi hmelja, paradižnika in krompirja.

Demir Kapija: ena sama dolga vas. Za kosilo sem si kupil kekse in steklenico mineralne vode. Samo pil bi, neprestano bi pil.

Na pol poti do Kavadarcev me je ujela nevihta. Nikjer nobene strehe, nobenega predora, nobenega mostu, še senene kope ne. Kaj storiti? Lilo je kot iz škafo, bliski so parali nebo. Šel sem pod prvo drevo ob cesti in se zavil v polivinilasto plahto.

Slednjič je dež pojenjal in sonce se mi je privoščljivo posmehnilo skozi oblake. Stal sem tam sredi ceste kot moko, nebogljeno ščene in ob misli na to, da bom moral v teh mokrih cunjah preživeti noč pod milim nebom, se me je lotila drhtavica.

Ko se je sonce vse rdeče in ohlajeno že valilo nekam tja zadaj za hribe, sem slednjič naletel na nekakšno poljsko kolibo, bolje — slamnati šotor sredi polja. In čudo vseh čudes — tam sem našel celo nekaj suhe obleke, tako da sem se lahko preoblekel in v suhem zaspal.

Ponoči me je vrglo iz sna poklanje slamnih bilk ob mojem vzglavju. Z baterijo sem posvetil v temo pred seboj. Imel sem kaj videti: z ležišča je nerodno odskočilo nekaj gnusnih rjavih krastač, nedaleč stran pa sta občepeli dve od strahu otrpli poljski podgani z vlažnimi smrčki in izbuljenimi očmi. V hipu me je zapustilo vse veselje do spanja. Zunaj na polju sem zakuril majhen ogenj in bedel ob njem do jutra.

Vas mrtvih duš

In potem spet hodiš, hodiš in spet hodiš, opazuješ pokrajino okoli sebe, jo poslušáš, vonjaš, jo meriš s svojimi koraki. Prideš v Negotino in potem v Kavadarce in potem v Tikveš. Tam je že večer, konji se napajajo v bistri reki Crni in na cesti te prestreže stara ciganka in ti »vražji«¹ iz dlani. Prerokuje ti same lepe stvari: kup denarja, sijajno kariero, srečen dogodek v družini. Daš ji jurja, potem pa zaviješ dol na polje, poješ nekaj napol zelenih paradižnikov z okusom po modri galici in potem ti je slabo in potem bruhaš in potem se umivaš v reki Crni in potem pade noč in ti spet spiš v nekakšni poljski kolibi in spet te je strah podgan in krastač.

In naslednji dan spet pripeka sonce in ti spet ves dan hodiš, hodiš in hodiš, veliko piješ in skoraj nič ne ješ. Hodiš čez pašnike, izgubljen med čredami ovac, hodiš čez gozdove, izgubljen med skalami in drevesi. In potem se gozd odpre, tam daleč spodaj uzreš veliko planjavo, prijazna rečica se vije čeznjo. Tam uzreš tudi veliko vas, da, lahko bi bilo že kar manjše mesto. Tam je gotovo gostilna, v kateri ti bojo postregli z ovčjim golažem, tam je gotovo poštni nabiralnik, v katerega boš vrgel razglednice za domače v Sloveniji. In ko slednjič prideš v to vas — kot cestar prašen, kot galjot

Na Krsteniškem Stogu: levo Jezerski Stog, za njim Mišelj vrh — pod njim Kostrunovec; v ozadju Triglav, desno Rž, povsem desno rob Čiklmana
Foto Marijan Lipovšek

utrujen — vidiš, da je vas zapuščena, mrtva, prazna; da se hiše sesedajo, da po dvoriščih rastejo koprive, po njivah plevel. Hodiš po zaraslem kolovozu med hišami in ko zaslišiš kikirikanje in kokodajsanje in pasji lajež in mačji mijavk, ko začutiš vonj po dimu v nosnicah, se razveseliš kot otrok. In prideš do hiše na koncu vasi, pred hišo sedi starec in krmi kokoši in ko te zasliši, ko te zagleda, naredi obraz, kot da se je pojavilo pred njim bitje iz drugega planeta. »Kje so vsi ljudje?« ga vprašam. — »Mrtvi so,« ti odgovori. »Tisti, ki niso mrtvi, so v pečalbi — v Kanadi, Avstraliji ...«

V ciganskem taboru

Ta dan sem naredil najdaljšo etapo na vsem svojem pohodu čez Makedonijo: skoraj petdeset kilometrov — od Tikveša do Prilepa. V Prilep sem prišel popolnoma izčrpan: vročina, lakota in žeja so mi pobrale vse moči. Po obilni večerji sem prespal na kupu desk poleg železniške postaje; deske so bile trde in kljub utrujenosti sem spal slabo. Naslednji dan: čez Prilepsko polje, mimo neskončnih tobakovih nasadov. Sama gola ravnina, nikjer nobenega drevesa, v čigar senci bi si lahko sezul čevlje in ohladil pekoče, od znoja razjedene noge. Blizu Sarandinova me je dolgo spremljal neznosen smrad iz tamkajšnje kokoške farne. Beli minareti, ki so se vzdigovali iznad hiš v vasi Debrešte, so mi oznanili, da sem prestopil versko in nacionalno mejo med muslimanskimi Šiptarji in pravoslavni Makedonci. Ženske, ki sem jih srečeval na poti, so si zakrivale obraze in se obračale stran, moški z obveznimi belimi čepicami na glavah pa so me obstopali kot kakšno redko žival in z odprtimi usti zijali vame. — Kaj če bi jaz tako zijal v njihove žene?

Malo nad Debreštem me je pobral s ceste ciganski voz, ki je bil namenjen v Brod — v ciganski tabor. Ljudska oblast je makedonskim Ciganom sicer zgradila barake, a v njih se zadržujejo samo pozimi, poleti pa jih njihova nemirna kri spet potegne pod šotore in na vozove. Zdaj sem imel lepo priložnost, da si ogledam, kako poteka življenje v takšnem taboru. Ko smo pripeketal v Brod, sem na travniku ob cesti zagledal dvajset ali trideset velikih šotorov, med katerimi so se podili mršavi otroci, mršavi konji in še bolj mršavi psi. Pred šotori so goreli ognji, nad katerimi so viseli kotli, v katerih so ženske kuhale večerjo. Cela vojska razcapanih Ciganov je postopala med šotori, eni na konjih, drugi peš. Mlade Ciganke, še same skoraj otroci, so ujkale drobne vekajoče štručke. Ti mali Cigančki s črnimi kodrčki in živimi očmi so se zdeli kot izziv vsem tistim, ki bi želeli, da bi rod Romov, to najbolj brezskrbno, najbolj prosto-
dušno in ognjevito ljudstvo, izginil z obličja zemlje.

Konec pešačenja

In potem spet hodiš, hodiš, hodiš. Kilometri, ki ostajajo za tabo, se množijo že v stotine, ti pa si še rahlo sit vsega skupaj in še malo ti ni v tolažbo, da si kljub vsemu komaj na začetku poti. Komaj na začetku! — tebi pa se zdaj po slabih dveh tednih zdi, da že vse življenje ne delaš drugega, kot da pešačiš po teh prašnih balkanskih cestah, z nahrbtnikom na rami in z razbeljenim soncem nad glavo. Kičevo, Tetovo, Gostivar... Pod odhodom si se zarekel, da ne boš spal po hotelih in tako še zmeraj razgrinjaš spalno vrečo po poljskih kolibah, pod kozolci, pod drevesi, v travi pod milim nebom. Vpričo oboroženih stražarjev kradeš jagode na tetovskih poljih, nag se kopaš v rekah in milostno dovoljuješ kmetom, da te krmijo z burekom in kislim mlekom. Pripoveduješ svoje popotno doživljanje in si izmenjavaš naslove. In potlej se napotiš čez Šar planino in na drugi strani je že Kosovo. Kot senca se že vlačiš, utrujen na duši in telesu, gluhi in slep za vse okrog sebe. Dobro veš: kjer se začne dolgčas, je konec pustolovščine. In ko nekega lepega dne pridrsaš v Prištino, ti ostane samo še ena stvar: kupiti karto za vlak in jo čimprej pobrisati domov, denar, ki ti ostane, pa porabiti za pametnejše stvari.

VIPAVSKI PLANINCI PO SVETU

NADA KOSTANJEVIC

Kako smo se na Slavniku proslavili

To je bil res »folklorni« izlet! Že začel se je tako. Saj je dan poprej bilo v Vipavi kar pet porok. Na srečo se ni poročil noben član UO, saj ima to vedno daljnosežne posledice. Že tako smo bili vsi nekam neprespani, saj če je na petih straneh vasi pet porok, mora sodelovati vse živo in manj živo. Mladina je — po nekoliko novejši navadi s traktorjem šla po mlaje v gozd. Povsem folklorno so jim miličniki postavili »šrango«, in prepir med mladino in miličniki je tekkel po že utrjenih navadah. In po teh navadah je končno miličnik zamahnil z roko. Nato smo, zelo mladi, mladi, manj mladi in stari v petek zvečer in čez noč postavljali slavoloke. Med pesmijo in plesom. Plesali smo kar na cesti. Kaj so počeli sodelujoči na poroki, ne vem. Ker se ni poročil nihče iz mojega sorodstva, smo si vse take ženske za sobotni dan pravično razdelile vsa dežurstva poročnih družin — živino, otroke, bolnike pa prav prav stare ljudi. In tako smo se naslednji dan odločili — osmero iz vseh vetrov — da se odpočijemo od napornih porok — in pojdemo na Slavnik.

Imamo avtobus, ki pelje ob še kar spodobno pozni uri, da nas strese pri transverzalskem kažipotu v Petrinjah. Znašli smo se tam nekako ob deseti uri (z javnimi prometnimi sredstvi ob nedeljah prej nikamor ne prispeš!) in nekako v največji vročini. Gabrijelco smo hoteli prepričati, da bi bilo bolje, če bi se z avtobusom peljala naprej do Kopra, a je hotela po vsej sili z nami. Opremljena je bila res kot kakšna »šerpani!« Triinsedemdesetletna zajetna žena, z velikansko lakirano palico v roki, na glavi pisan trakec, pod njim bolj ali manj skuštrani lasje, bluza snežnobela, kikla pa vsa pisana in tudi bluza ozaljšana z nežno vezeno, na nogah pa čevlje, v katerih bi za silo dva suha mornarja preplula Rokavski preliv. Namesto nahrbtnika je vzela pisan cekarček z belim prtičem pokrit, kot bi nesla potico k žegnu. Naš knjigovodja Jožko jo je že knjižil v izgubo, pa mu je obljubila, da bo res pridno hodila. In besedo je ves čas držala. Petrinjska dolina ne pozna nobene suše, vsa je skrbno obdelana, Prešnica se stiska med cesto in progo, proga pa se stiska v pobočje Slavnika. Ima čudovito staro cerkev iz 17. stoletja, zvonik pa je celih dvesto let mlajši. Žal omet v cerkvi odpada. Vas nima vodovoda, elektriko pa. Markacij je po vsej poti na vseh možnih krajih in koncih. Moraš biti res več kot tele, če se bi to izgubil. Nad Prešnico nas pot pelje po skromnem kraškem gozdu. Tako zložne in lepo izpeljane poti ne vidiš zlepa. Sploh ne čutimo ne vzpona ne vročine. Višje gremo, prijetneje se počutimo. Drobne ciklame nam mežikajo, Jožko in Valči filozofirata, Klavdij teka sem in tja kot mlad kozliček, Katarina resno posluša, kaj se starejši menijo, Berto in njegova hči Jožka občudujejo pokrajino, Gabrijelca korajžno sopiha, jaz pa občudujem to pisano družbo.

Tisti slavni tolmun, ki ga opisuje transverzala, je dokončno usahnil, le malo blata ima na dnu, gozdna opazovalnica se boči vrh Malega Slavnika, maline ob poti in ob cesti, na katero končno pridemo, nas prijetno odčejajo.

Škoda, da je soparno in megleno. Razgleda ni toliko, kot ga bi moralo biti. Zato je pa rož še in še. Kje jemljejo vlago? Morda jih odžaja meglica, morda je tukaj kaj več padavin? Že vidimo Tumovo kočo, komaj čakamo, da se malo odpočijemo. Okrog nje nekaj avtomobilov. Vstopimo v še kar snažno vežo (tudi prostor, kamor gredo alpinisti brez vrvi, je čisto v redu). Potem pa obednica! Zakajena kot sejna soba. Nekakšen čokat možiček mežika in za vsa naročila sprašuje dobrodušno kuharico, ki bi morala biti oskrbnica. Morda danes ni več tam, saj se oskrbniki na kočah menjavajo hitreje kot vlade v Italiji. Oskrbnica — mora ga imeti pod kapo — godrnja vase ne preveč ubrano — nekakšno pesmico, spotoma poskusi pospravljati mize in povrhu kadi ves čas. Eden izmed gostov jo energično opomni: »Vsaj prepevati nehaite, da nam ne zaračunate postrežbo z glasbo!« Ženska nam je ponujala mineštro, ki je bila resnično cenena in resnično okusna. Če je bil kak čik v njej, res ne vem — lačen planinec za take malenkosti sploh ni občutljiv. Z računstvom je dobra žena bila tudi pošteno sprta, tako da smo ji pri »kasiranju« morali vsi pristopiti na pomoč. Le Gabrijelca je mirno potegnila iz cekarja bel prtiček, lonček s fižolovo solato, krožniček z mesom, naročila si je polič vina in se korajžno lotila svoje »menaže«. Mi smo raje šli na vrh, ugotavljali po zemljevidu, kje je kaj, Jožko je pri tem zamenjal Slavnik s Socerbom in iskal zaman »Svete jame«, skratka — kratkočasili smo se zelo in v glavnem hlastno požirali sveži zrak, ki je bil dosti boljši kot oni v koči.

Okrog druge ure se odpravimo proti Podgorju. Čast Koprčanom: markiran je Slavnik z vseh koncev tako, da se ni moč izgubiti. Podgorje je zaspano v nedeljskem popoldnevu. Pred hišami dremljejo ljudje — na več novogradnjah je videti, da so dopoldne »zalivali plošče«. Tudi mi naj bi končali izlet. Pa ga nismo. Prava »ljudska veselica« se je začela za nas komaj sedaj — to bodi povedano v »poduk in kratek čas« vsem onim, ki terjajo, da bi izletniki čim več uporabljali javna prevozna sredstva (vsi od kraja?). Prišli smo na zaspano podgorsko postajo, jaz seveda takoj h okencu. Nad okencem je napis, da vlak proti Divači odpelje ob 15.55 uri. V mojem voznem redu pa piše — 15.45. Ker gre kar za deset minut razlike, potrkam na okence. »Oh, kaj se vam mudi? Vlak odpelje komaj ob 15.45!« pove zaspan železničar. Vlak je bil nabito poln, ker se je vsak raztegnil čez tri sedeže. Mladenič zraven mene je bil silno jezen, ker njemu in njegovemu pajdašu nisem pustila ležati.

Divačo smo se res naučili na pamet. Res je, da proti Razdrtemu pelje od tam prav vsakih deset minut kak avtobus, res pa je tudi, da se v nedeljo popoldne prav nihče noče usmiliti planincev. Zaman smo jih naskakovali, končno se nas je usmiliti nekakšen »Puležan« in nas v čepečem položaju spravil do Razdrtega. Ob štirih smo bili že v Divači, po šesti uri smo prišli na Razdrto. Tudi tam smo morali štopati, saj so goriški avtobusi kar švigali mimo nas in nam niso hoteli ustaviti. Vsak si je pomagal, kakor je znal. Z Valčko sva dobili mlado dekle. S Kobariškega da je, na Vojkovi je bila, prav sama. Rada hodi v gore. Pripoveduje nam o svojih samotnih poletnih in zimskih pohodih. Požrtvovalna, tiha... Varno, mirno šofira skozi Rebrnice. Z zanimanjem jo poslušava in kar žal nama je, ko se pri vipavski črpalki posloviva od nje. Z Valčko hitiva proti domu, a se še ozreva proti avtu, ki odhaja... »Dobra deklica,« de Valči... »V Planinskem Vestniku jo bom pohvalila!« sem ji pritrdila, »če bo le ta moj Slavnik vanj prišel!«

JESENSKI POGLED V BRDA

NADA KOSTANJEVIC

Dober večer, dobri ljudje,
svetla vam zvezda gori gre!
(Ljudska kolednica)

Srečno smo prestali vroče in dolgo poletje, obredli mnogo domačega in tujega gorovja, spravili v zakon nekaj odbornikov in nekaj navadnih članov, prodajali smo vstopnice pri proslavi trgatve, pobrali smo tudi grozdje. Celó NNNP smo kar uspešno »absolvirali«, — nekaj je bilo »mrtvih«, »ranjenih« in »ugrabljenih«, pa ni omembe vredno, saj so že naslednji dan bili vključeni v naš veseli vsakdan.

Sonce je prešlo na skrajšan delovni čas, po skednjih pa se je ob večerih začelo zbirati staro, manj staro in mlado; ličkali (na Vipavskem se pač temu reče »slačili«) smo koruzo. No ja, po novem se temu reče celo »strip-tease« — in onegava deklica ni prav nič užaljena, če ji sosedov fantin reče: »Saj nocoj prideš k nam na strip-tease.« Namesto

da se bi slekla, se dobro obleče, na skednju je namreč hladno, in nato začnemo pridno delati. Z rokami, z jezikom. Opravljamo vse in vsakogar, od zakoncev, staršev in otrok do politikov, od trgovcev do pometača, od dekana do sekretarja, od miličnika do mežnarja. Mladina pa opravlja učitelje — saj se ti ličkanja nikoli ne udeležujejo — imajo dosti opravka z ličkanjem šolskih nalog.

Da zraven pridejo na vrsto tudi vsi bivši in bodoči planinski izleti, je jasno. Seveda sem v predpasnikovem žepu prinesla marsikatero prijavo z ličkanja domov. Samo Pavla, Avtoprometova šefinja, ni bila nič kaj zadovoljna. »Nada moja, letos smo vozili brez predaha, redne, izredne in še bolj izredne vožnje, skoraj si ne upam prašati koga od šoferjev...« »Recite mu, da lahko gre z nami v Brda, saj mu ne bo hudega... vzame naj sabo ženo, otroke, mater in taščo, pa še koš za gobe in vrečo za kostanje...« »Jaz pojdem!« se je kar prostovoljno oglasil Mihče, ki je šele nanovo stopil v Avtoprometove vrste, »saj v Brdih nisem bil že vrsto let in bi rad enkrat tja šel, če je družba kaj prida.« »Ne bojte se, Mihče! Kaditi pri nas ne smemo, domov pridemo ob mraku, zdoma gremo pozno, gibljemo se po svežem zraku...« »Poskusiti ni greh, pa bom poskusil planince voziti...«

Seznam sem gledala še jaz precej debelo! Ne le, da nas je bilo čez in čez preveč, ampak so bili na seznamu taki ljudje, ki se jih res nisem nadejala. NNNP! Stipkala sem seznam, skuhala kosilo žalujočim ostalim, pomolzla obe kravi in se podala na avtobusno postajo skupaj s sinetom. Tam nas je bilo že za poldrugi regiment. Mladina je obljubila, da se bo stisnila, saj ji drugega ni preostalo, otroke smo si razdelili po kolenih, in se kar zadovoljivo spravili v »planinobus«. Vdovcu Drejšku smo dodelili deklico z junaškim srcem — triinsedemdesetletno Gabrijelco, sramežljivemu Bertu lepo mlado žensko, oba sta reč sprejela z dobro voljo in na splošno zadovoljstvo. Kaj posebnega se ni zgodilo, dokler smo bili še na nam znanih poteh. V Plaveh pa je na neki hiši velik napis s puščico »Goriška brda«, in tam smo se podali najprej čez globoko in bistro Sočo, potem pa po ozki in strmi cesti proti Vrhovljam. Kmalu smo tudi pri spomeniku na Gonjačah. To je bila naša prva postaja in prva planinska preizkušnja. No, nikar se ne smejte! Po ozkih in zračnih stopnicah se marsikomu zavrti v glavi... Vprašala sem Ančko, če moli rožni venec, pa je rekla da ne, da šteje stopnice! Ali ni verjela, da na prospektu piše, da jih je tam 144! Zaviti in vitki steber, z vrhnje ploščadi pa vidimo vsa ta lepa Brda, in še velik del Kolovrata. Videti je tudi Alpe, daljnjo furlansko ravnico... jesen je pa vse to obarvala s čudovitimi barvami. Prostrani vinogradi, snažne vasice, ki jih varujejo mogočne graščine in čokati zvoniki! Na deseto uro gre, iz mnogih vasi je slišati ubrano pesem nedeljskih zvonov. Ne moremo se ločiti od te lepote!

Pojdimo, pojdimo, saj je dolga pot pred nami! Skozi ozke ulice Kojškega, potem pa si privoščimo nekakšno vratolomno vožnjo proti Humu in Cerovem!

Kakšen vrag je ta klanec poimenoval za »vinsko cesto?« Tega še trezen težko prevozi! Kmalu se najdemo v mejnem področju, na kar nas opozarjajo številne table. V Medani se ustavimo na pokopališču, Gradnika pozdravimo, Zorzuta tudi. »Ali se spomnite, Nada, kako lepo pesmico je spesnil na planini Razor?« »Kaj se ne bom spomnila?« Ponavljamo posamezne verze, obujamo spomine na tega velikega prijatelja planincev. Tudi Gradnika je marsikdo poznal. A on je bil bolj odmaknjen in resen.

Sodobno Dobrovo si ogledamo le mimogrede. Drejšče je bil tam za logarja — kjer je sedaj vinska klet — enaka oni v Vipavi, je takrat bila drevesnica. Danes je v Brdih na vsakem razpoložljivem koščku zemlje trta ali breskev. V Neblem ustavimo. Domačinka Estera, ki je z nami na izletu, pojde poklicat svojo mater, ki stanuje le nekaj streljajev od ceste. Njena mati nam bo povedala, kaj se je godilo v vojni vihri v njeni vasi...

Mi pač čakamo na »križadi«. Ogledujemo si naravo, Angela poskuša izcediti iz termovke še nekaj kofeta — in jo pri tem — razbije... Ni mi jasno, zakaj mladina tako vztrajno tišči v avtobusu, namesto da bi gledala v jasni jesenski dan. Kaj le snujejo? Kako potegavščino? Skrbi me, grem pogledat. NNNP! Na plan so privlekli zvezke, računalnike, tabele in ravnila, knjige in priročnike — pišejo naloge! Zamenjujejo izkušnje, saj hodijo v kaj različne srednje in poklicne šole! Zakaj pa nalog niso naredili oziroma naredile že v soboto? Ah, dajte no! Včeraj so popravljali kolesa in likali oblačila, čistili hleve in ribale kuhinje, spletale koruzo in želi koruznico, cepili drva in pometale hišo, rabutali kostanj in urejale pričesko, igrali nogomet in bile pri pevskih vajah... knjige pa so počakale do današnjega izleta! Oni trije, ki imajo praktični pouk, in nič nalog, so čakalno dobo koristno uporabili. Iz bližnjega kupa opeke so postavili ob avtobusu oder in ga dobro očistili cestnega prahu. Medtem se vrne Estera z materjo, odločno, kakih šestdeset let staro žensko. Pristrčno jo pozdravimo in se podamo z avtobusom k Peternelu. To je prijazna dolinica, v njej le nekaj hišic, na vzpetinici nad cesto pa je lep spomenik z mnogimi imeni in ožganimi trami. Pod cesto pa potok in most. Na mostu je kip Janeza Nepomuka, ki je bil tudi po svoje junak molčečnosti. Kralju ni hotel izdajati, česa so se mu ljudje izpovedali (bil je namreč duhovnik), in ga je češki kralj dal vreči v naraslo Vltavo. Za to Janezov kip postavljajo še danes na mostove. Ta Janez tukaj dela družbo

onemu drugemu spomeniku. Esterina mati stopi na ploščad. Molče in spoštljivo jo poslušamo:

Pridrl je sovrag, zapiral ljudi. Začeli so požigati... to vas, ono drugo..., ker je padel neki nemški major so iz maščevanja v dveh hišah požgali tudi žive ljudi — 22 jih je bilo. Z otrokom — s to mojo Esterico v naročju sem videla to grozodejstvo, bežala sem kot neumna in se rešila, a moja domačija je bila tudi požgana. Le da smo mi, in nekateri drugi v naši vasi imeli srečo, če se sme tako imenovati... Nemci so namreč v svojo armado mobilizirali vse in vsakogar, kogar so dobili pod roke. Nekateri nemški vojaki so sočustvovali s civilnim prebivalstvom. Dobro so vedeli: če bi se uprli oficirjem, bi bilo po njih, in še po marsikaterem domačinu. Zato so pač hiže zažgali, a skozi druga vrata iz hiš reševali, kar se je dalo, in vračali ljudem, jih spodbujali, naj bi se skrili. Tisti vojaki človeka niso izdali ali poškodovali.

Ženska je govorila počasi in razločno. Oni Nemec, ki se je poročil z dekletom iz naše klape, jo je molče in mirno poslušal, obraz pa se mu je razjasnil, da se mu enkrat ni bilo treba svojega ljudstva sramovati.

»Čez Višnjevik nikar ne pojdite, cesta je bolj za pogumne! Vrnite se na Vrhovlje čez Šmartno! Tam boste imeli kaj videti!« Poslovali smo se od nje, Dobrovo pustili pri miru, in pri Šmartnem ustavili. Obzidje popravljajo, slišimo mladince, ki nekaj rogovilijo med zidovjem in tolčejo po kamenju. Cerkev je sredi vasi, odprta je še. Ko vstopimo, kar enoglasno vzklikamo: »Kralj, Kralj!« vsi poznamo njegov stil, občudujemo krasne stenske slikarje, oltarno sliko in umetniški križev pot. »Kateri škof je na oltarju?« »Sveti Martin!« »Kje šla pa gos?« »Bržkone jo je nesel prodaj v Italijo, saj je meja blizu!« Mladina je šla na kor. Mežnarica jih je sicer videla, a ker je slišala, da so vajene roke prijele za orgle, se ni jezila. Ali veste, da se tudi v cerkvi da peti sodobna glasba? Mihče je veselo dejal: »Kaj tako lepega že dolgo nisem slišal! Kar zapojte še, mladina!«

Sedaj pa se začne makadamski blagor! Cesta ozka, vijugasta, če se le malo razširi, je ovinek. Ob cesti italijanski avtomobili — zamejci stikajo za gobami. Proti zahodu je strma in hribovita Benečija, proti vzhodu pa se hosta strmo spušča proti Soči. Prav blizu ceste je ubog zaselek Vrtača, ki je Bogu najbrž z vreče padel, ko je svet ustvarjal, saj blizu ali daleč ni ničesar pametnega, razen te vasi, deset hiš. Tu je spominsko obeležje. Ustavili smo avtobus, in se podali proti Koradi. Pa ne vsi. Prav stari so posedli po travi ali se razkropili gobarit, mladina je odprla slovarje in priročnike in odbrzela na oni drugi vrh dokončat naloge, srednji in majhni pa iščemo pot na vrh. Iskati pa res ni treba. Ne, niso jo markirali, le pokosili so pot, da bi romarjem, ki h sveti Gendrici romajo, naredili hojo prijetnejšo. Cerkvica je bela, obnovljena. Trdno je zaklenjena, na njej pa napis naproša, da bi to svetišče, ki je ob enem kulturni spomenik, spoštovali. Z vrha je videti naš Nanos, Kovk, Sveto Goro, na drugi strani Matajur in Mijo, Staro Goro in še mnoge druge gore. Lig čepi kot bel golob na obronku, nad njim pa cerkev Marijino Celje.

Štefan, Jurij, France, Drejčič gledajo nekaj drugega: Zvonik nima stopnišča, zvonovi pa mikajo, da jih bi zamajali. Naredimo »ravbarsko lestev« Jurju, on spleza do zvonov... »Drugi so že hodili tod! En zvon je počen, ljudje ne znajo z zvonovi ravnati!« vzdihne. Zvon skladno in počasi zamaje. »Kdo ve, če naša mladina pride gor k litanijam,« se pošali Tončka. »Ah, kje, imajo angleške litanije, saj študirajo tam, na onem vrhu!« odvrne Ivan, ki premore daljnogled. Poslovimo se od osamljene Gendrice... glej, glej, ali ne rase tukaj celo ruševje? »Kako lepo je tukaj,« vzdihne Štefan. »Lepše kot takrat...« povzame Ivan. Da, takrat med vojno... Štefan je včeraj ves dan delal v gozdu, tudi prespal je na Nanosu, jutraj pred zoro pa je s konjem prišel v trg, se okopal in si nadel praznjo obleko, da je lahko šel z nami... Ivan se spominja težkih dni na tej vroči meji...

Pri avtobusu smo. Nekaj ovinkov, že se bližamo Ligu. Ustavimo pred vasjo, šli bomo k cerkvi. Na gričku stoji, za njo pokopališče, po zmrazli je tja mrliča verjetno težko spraviti. Na pokopališču je mlad mož, nekaj ureja. Okrog cerkve pa nekaj deset ljudi, izletnikov iz Ljubljane, borci so. Radi bi videli cerkev, zaklenjena je. Oni mladi mož prosi, naj počakamo, gre z avtom po župnika. Odkleneta nam cerkev. Kar kakih petdeset nas vdere noter. Mlad duhovnik stopi pred nas. Lepo je poslušati človeka, ki ljubi svoj kraj.

Z navdušenjem in toplino, a brez vsakega sprenevedanja je župnik začel pripovedovati: Naselje Lig je na nadmorski višini 628 metrov. Tu je življenje težko in trdo. Kraj je po vojni začel stagnirati. Vendar z novo cesto in z obratom Iskre, ki je v vasi, zopet napreduje. Saj se tisti, ki ne dobijo dela v cementarni, zaposlujejo sedaj doma. V nedeljo bodo v vasi kar štirje krsti, kar že desetletja ni bilo! Lig je v Benečiji, blizu meje, krivične meje, saj onkraj nje še danes nimajo ljudje vseh pravic... Vendar se je danes tudi tam obrnilo dosti na bolje, tudi tam se je razseljevanje ustavilo. Potres je obe strani meje hudo prizadel.

V nedeljo bo tu družabni praznik kostanja. Ljudje, ki so večji del leta osamljeni, so veseli vsakega obiska z dobrim srcem. Tudi vas so veseli. Tu so dobri ljudje, z njimi je

lepo živeti in delati. Ta cerkev je vsekakor prevelika za ta kraj. Kako pa je prišlo do nje? Jožef II, saj veste, je prepovedoval božje poti in zapiral cerkve. Župnik z Liga je na neki dražbi kupil kar oltar s Svete gore, dal pozidat cerkev, ljudstvo pa se je zbiralo na tem odročnem kraju! Na Dunaj pa je šel dekan Blažič in si priskrbel kopijo slike iz Maria Zell. Vse je to lepo, vse to cenimo in imamo radi. A pozimi se po tej drsalnici gor ne da priti. Takrat imam mašo in vsa opravila kar v sobi na vasi... Pozdravljam vas, borci, in sem vam hvaležen, da cenite mnoge velike vrednote. Pozdravljam vas planinci...

Sedaj pa vsi skupaj zapojmo...

Skladno so se ujeli drhteči glasovi starih in prekaljenih borcev s svežimi glasovi naše mladeži. Zahvalili smo se dobremu mladeniču in sestopili v vas. Tam so stojnice s kostanji, pečenimi in surovimi, lepimi in grdimi — pa dragimi! No, če človek vsake kvatre enkrat pride v Brda, tudi če kaj več zapravi...

France stoji ob oknu neke hiše in občuduje lepo mlado Briko. »Ej, France, bomo ženi povedali!« Ne sliši. »Mulci, fotografirajte!« S hihotom zgine Brika v hišo, mi pa v smeh. Borčevski avtobusi stojijo zraven našega. S šoferji se pomenkujem, pravijo, da so že večkrat vozili tudi planinske izlete. Letos je bilo poletje lepo, in tudi oni so imeli dela čez in čez, vsaka vožnja jim je odveč, a v Brda so le radi šli, ko so v jeseni tako zala. Pojdemo! Za vasjo se strma asfaltna cesta cepi proti Kanalu in še naprej na Anhovo. Krasna je, a precej vratolomna. »Ali že pojdemo domov, saj je komaj štiri ure.« »Ne, šli bomo na Kromberk.« Graščina ob Novi Gorici. V njej je poročni urad — dokler ga niso naredili na Vipavskem Zemonu, smo se pač hodili sem poročat, pa še lep muzej je tu. Naletimo ravno na razstavo del Ivana Trinka-Zamejskega — pa še na fotografsko razstavo o stanovanjski kulturi v Kanalskem Kolovratu — ki smo ga ravnokar videli! Pa še o areholoških najdbah v Posočju! Pa še stalne zbirke pohištva in čudovitih starih slik. Če nam moderne slike niso všeč, nam ni pomoči.

Odšli smo z majčkeno zamudo. Malega Mateja namreč nismo mogli spraviti z dveh starih topov, razstavljenih na dvorišču. Pa ga le utrujenost premaga.

Mihče in jaz sediva seveda spredaj. Veter je začel majati veje dreves ob cesti. Nebo žari. »Drugo vreme bo!« vzdihne. Šli bomo še skozi Vrhpolje, ki je ovenčano s slavaloki proslavilo svoj krajevni praznik. Ko pridemo domov, zavija že jesenska burja okoli vogalov. Naša sezona se je iztekla.

Podrobna navodila o poteh skozi Goriška Brda sem dobila od Jožeta Medveščeka, sotrudnika Planinskega Vestnika, iz Bodreža pri Kanalu, ki sem ga prosila, da bi mi povedal, kod naj bi šli na izlet dne 21. 10., ker nam Brda niso bila nič znana.

Nekatere podatke pa sem dobila v Krajevnem leksikonu Slovenije.

Risal Borut Vild

DVE VESELI Z VIPAVSKIH POPOTOVANJ

Vipavci gredo vsako leto na Triglav — s posebnim avtobusom. Letos jih je bilo v njem kar čez petdeset. Ko so se tako natlačeni pripeljali že do Potoč, vzklikne ženska: »Ljudje, prtljažnik je odprt, kaj če kaj ven pade?« Neki mladenič povsem mirno, kot da bi šlo za naraven pojav: »Saj, nekaj nahrbtnikov je že v Dobravljah padlo ven!« Seveda smo se vrnili — cele tiste tri kilometre nazaj in našli ob cesti zgubljene nahrbtnike! Sreča da niso »dobili nog«. Mladenič, ki se je oglasil, je bil »prvoprstopnik«. Na vrhu Triglava je bil pošteno tepen, ker je zamolčal nesrečo!

Seboj so imeli tudi nekega starejšega možakarja, ki ga je pot na Triglav kar precej zdelovala. Po poti je tiho molil: »Bog, le čemu si še en kup kamenja vrgel tja gor, da je gora še višja!« Ko mu je bilo vsega preveč, je pa dejal: »Kateri hudč je ta Triglav tako visoko gor postavil?« Pri hoji je seveda prožil kamenje. »Hej, stric, nikar ne prožite kamenja!« so ga opominjali. »Le čemu ne, saj ga je povsod preveč!«

SAM NA TURI

BORIS MLEKUŽ

Maj se je že iztekal in skoraj sem že bil opustil idejo, da bi še letos smučal z vrha Črnel. Nekajkrat sem se že odpravljaj na turo, pa je vedno prišlo kaj vmes. Enkrat je bilo slabo vreme, drugič nov sneg in zanič razmere, tretjič mi je odpovedal tovariš. Toplo majsko sonce je naglo pobiralo sneg in gore so že kazale prva kopna rebra. Prekopnine na prodiščih pod Lopo so bile iz dneva v dan večje, v dolini je bila stvar videti že kar »tragična«.

Jasno nedeljsko jutro me je že zarana kar samega zvabilo na turo. Potreboval sem gore, tako prazni so bili dolgi jesenski in zimski meseci brez njih. Sedaj spet hitim otročje veselo navzgor pod Lopo in sem srečen. Kolikokrat sem že bil tukaj? A danes je vse tako nekam praznično, novo, enkratno. Kot da se bližnji in daljni, v prosojno tančico zaviti vršachi smejiijo z menoj. Vem, vem mladostna objestnost mi je v gorah nakopala »skrnino«, kot rečemo Bovčani. Veliko volje in truda je bilo treba, da sem v teh dolgih mesecih odpravil neprijetno, žgočo bolečino iz križa, da se spet počutim tisti ta pravi. Zdaj sem spet na turi in želim si le tega, da ne bo nič več tistih žalostnih nedelj doma, ko so prijatelji šli v gore, ali pa živčnih sobot in praznikov, ko sem le skozi domače okno zrl tja gor daleč, visoko, da bi mi potem pogled obvisel nekje v praznini brez slehernega izraza.

Vzpon s Prevale pod Lopo je za menoj. Že čutim prvo utrujenost, saj je to ena mojih prvih tur, razen smučanja na Kaninu, po dolgi praznini. Sneg je dober, vendar tudi sonce kar pridno žge in pohiteti bo treba. Poševno se spustim čez snežišča, izpod katerih se že kaže prod. Tu pa tam se že moram izogniti kopnini. Upam, da so strma severovzhodna pobočja Črnel še vsa zadelana in zasnežena, saj se drugače ne bom s smučmi podričal z vrha.

Celo mučen, s pekočim soncem zabeljen vzpon prek kotanjastega sveta gori pod Ovčje Vršiče se mi danes zdi nenavadno lep, ko tu pa tam malo predahnem. S pogledom spolzim navzdol po Krnici v že zeleno dolino s Sočo, ki se tu pri Bovcu prvič svobodno razlije iz tesni in debri rodnihi trentarskih gora. Spustim se skoraj z vrha Ovčjih Vršičev. Uživaško peljem navzdol v dolgih zavojih in šele na širnih snežiščih tik pod Črneli opazim, da je na zahodu jelo nebo nevarno temneti. Tudi Mangrt in Jalovec sta že v oblakih. Treba bo hiteti. Odvečno kramo pustim pod velikim kamnom, ki že moli iz snega. Spešim navzgor v sedelce z ostanki barak in utrdb iz prve vojne. Pozna se mi, da ni prave kondicije. Strmina s sedelca proti vrhu me prisili, da se umaknem desno na deloma kopen grebenček, saj sem brez derez, zdrs navzdol pa ne bi bil prijetna reč. Po grebenčku dokaj hitro dosežem vrh, saj me k temu sili težka, mračna oblačnost na zahodu. Viševe skupine pa tudi Kostrunovih špic ni več videti, le Visoka Bela špica še ponosno, kot obelisk kipi v sivo tesnobo in se mi zazdi v tem trenutku še mnogo višja, kot je v resnici.

Vrh, ki je sicer bolj piramidaste oblike, je sedaj vsaj za nekaj metrov višji, toliko snega je nanesla zima. Vreme se naglo slabša, hitro a preudarno se uredim za spust. Smer spusta v sedelce sem si že ogledal gor grede, s sedla dalje dol je pa tako ena sama smučarska pesmica. Poženem se odločno, a s kančkom tveganja v sebi. Nekaj kratkih zavojev v strmem odličnem snegu odžene dvome. Neizmerna sprostitev mi prevzame telo, lahkotno, skladno delujem. Samo vijugam, vijugam...

Kako dolgo sem pogrešal to skladnost duha in gibanja v sebi? O sreča! Poševno zdrsnem desno v krajši žlebič. Končuje se z manjšim skokom, ki ga opazim še ravno toliko zgodaj, da se uspeem odgnati s palicama. Ko se spet dotaknem snega, že vozim dolg zavoj levo skoraj na grebenček. Strmina je popustila. Škoda, da je ta lepota v minuti, morda v dveh za mano. Kako kratki so trenutki popolne sprostite in sreče! In neizmerno polni življenja! V dveh, treh zavojih si poiščem pot med skalami, ki štrle iz snega, in že zdrsnem še prek zadnjega strmega odstavka v sedelce. Zdajci sem sredi goste megle, ki me oropa popolnega doživlja; lagodnega spusta s sedla do kamna, kjer sem pustil hrano. Kamen in ob njem moja popotnica sem bolj otipal kot videl. Sprva je grmelo le nekje tam daleč na zahodu, a prihajalo je bližje in bližje. Nameraval sem še pod Ribežni na Veliki Vrh. Pa danes ne bo nič. Sredi goste mlečne megle sem se vrh Rupe skoraj izgubil. Tu pa tam se je megla malo razgrnila in v teh trenutkih sem se nekako našel in se prav spustil v Rupo. Nižje doli megle ni bilo, priganjalo pa me je bližajoče grmenje. Obilica snega v Rupī mi je omogočala smučanje, kot ga tod še nisem doživel. Čez ta razbiti, jamasti svet je ležala večmeterska snežna odeja in prijetno sem se dričal s holma na holm vse tja pod Čuklo. Tam, kjer je bila v prvi vojni bolnišnica, sem si odpenjal smuči. Saj nižje doli ni bilo več snega in že se je ulilo. Potuhniti se pred nevihto nisem utegnil nikamor. Moker sem bil v nekaj trenutkih in ni mi preostalo drugega kot v dežju odjadrati v dolino. Pod napuščem lovske

koče na Goričici sploh nisem iskal zavetja. Bil sem premočen, preobleči pa nisem imel kaj.

Še preden sem dospel do prvih hiš Za Vrzelo, se je zjasnilo in sonce je spet napolnilo ta moj srečni dan. Ko sem hitel mimo Zajčeve domačije, na tisti obvezni »pir« po uspeli turi, da ga potem piješ z dolgimi, strastnimi požirki, me je z vrta spet pograjal stari Zajc, kaj ga že spet lomim sam po grah. Njegova prijazna žena pa me že vabi, naj stopim noter na »kófce«. Kljub mokroti sem vstopil in tisto »kofce« je bilo dolgo, dolgo, saj mi je stari Zajc spet začel pripovedovati o svojem Kaninu. Užival sem ob njegovem duhovitem pripovedovanju, srebal »kofce« in pozabil na »pir«. Z Zajcem sva bila zdaj pod Loško Planjo pa na Kraljišču, potem v Krnici, zdaj spet vrh Stadorja in oba sva bila srečna.

P. S.: Verjetno prvi spust s smučmi z vrha Črnel (2332 m) sem opravil sam 27. 5. 1979. Strmega spusta do sedla je okoli 200 m, nižje dol je položnejše. Težave so odvisne od snežnih razmer.

DVE LJUBEZNI

JOŽE MIHELIČ

Če se prav spomnimo, je bila prva nedelja v avgustu ena najlepših nedelj v letu. Pa ne samo to. Bila je tudi med najlepšimi dnevi v letu. Sončni žarek izza Storžiča mi je poštegetal levo oko, ki je gledalo izpod blazine in prebudil v meni že skoraj pozabljeni občutek nelagodnosti, ki sem ga tu in tam občutil v tem ali onem planinskem zavetišču, če si nisem izbral prave ure za odhod. Načrt, ki sem ga nežno skoval v soboto zvečer, me je sunil iz postelje in me odnesel čez travnik na avtobusno postajo v Lesce. Priropotal je star benz, vaje gramoza vršiških ovinkov in nas nekaj pogoltnil v svoje drobovje. Tam so bili zbrani kaznovani zamudniki in zaspanci. Nekaj nas je stari benz izpustil že na Dovjem in dobro je bilo, ker sem bil ravno namenjen v Vrata. Nemudoma sem preskočil v kratke telovadne hlačke, stlačil kavbojke in majico v žep vetrovke, vrgel vse skupaj čez ramo in v drncu nadaljeval proti Vratom. Na zamah desnice z iztegnjenim palcem je ustavil turist iz Prage. Lahko bi se predal silnim vtisom okolice, če bi nagon po samoohranitvi ne bil zahteval kontrolirati dogajanja v neposredni okolici. Čeh je bil namreč tak šofer, da me je postalo strah. In ko se je pojavila pred nosom avtomobila dobra znana tabla, ki opozarja na strmine Krede, je šofer zmajal z glavo. Pa je bilo tudi tako prav. Silno dolgo že nisem pešal skozi Galerije in dan je bil za to kot ustvarjen. Ko pa sem takole zložno pritekel do Turkove planine, sem zaslišal za seboj enakomerno nabijanje smučarskih palic ob belo cesto. Elegantno, v pravem tekaškem koraku je pritekel mimo mene nekdo, ki pa sem ga tudi na Trnovskem maratonu videl le na štartu. Z nekoliko omajanim zaupanjem v prepričljivost svojega kroga sem dospel pod Steno in se podal k vstopu v Slovensko smer. Zamenjal sem hlače, dodal majico in nadaljeval. Zgoraj pod robom, na blazini iz trav in rož, sem izpustil misli na potep. Ne bi hotel biti rahločuten, ampak bilo mi je, kot bi se ponovno vroče zaljubil v dekle izpred let. Z rahlo sapico je duša kar sama odplavala med stebre in globeli, katerih temačnost so poudarjali zlati robovi najlepših skal na Zemlji. Pa sem se spomnil strašnih Karlijevih besed.

Takrat je bila tudi nedelja in bil je avgust kakor danes, sedel sem v kajaku pod mostom v vasi Krka. Skoraj bi že zalopatal proti številnim šumečim jezovom, da se ni pojavil na mostu ami z dvema kajakoma na hrbtu. Eden je bil Karlijev, kar pa sem ugotovil šele, ko ga je lastnik prinesel do vode. O moj dan, videla se nisva od tisti-krat, ko sva pomotoma zlezla novo Akademsko smer v Paklenici. Pa naju je takle čudež zdaj skupno odpeljal po Krki.

Takrat smo se kajakaške umetnosti šele učili in je bila vožnja en sam strah: Kdaj se bomo preobrnil! Prijetno in lepo pa je bilo čez vse.

Takrat je Karli rekel uničujoče besede: »Joža, le glej, da ne boš zaradi vesla obesil klinov na klin.« In beseda bi prav gotovo postala meso, če ne bi na tem svetu obstajala tudi kombinacija.

Tako skombiniran družinski birokratsko kajakaški alpinist sem se vzdignil z opojne blazine, jo mahnil dalje in pustil ljubezen čakati. Pokukal sem še na vrh, kar se spodobi enkrat v letu in mimogrede požrl nekaj opazk na račun lovcev na pečate. Tudi dve dekleti, ki bi jima prav lahko preganjal dolgčas, sta na Velem polju menili, da imajo kravice na paši sila zamaknjen pogled. Ker sem takrat menil, da ga imajo res,

sem lahko popolnoma razbremenjen tekel dalje, prav do jezera. Njegove lepote ni potrebno posebej poudarjati. Ne glede na to, da smo Bohinji nanj upravičeno ponosni, je imelo jezero tisti dan še eno zlahtno vrlino — bilo je sila toplo in primerno za kopanje. Ker je bilo sonce še visoko na nebu, je bilo treba malce polenuhariti, in šele nato preiti k nadaljnjemu razpredanju načrta. Slednjič pa je v kovačnici idej le udarilo kladivo za alarm in moral sem stopiti do kajaka, ki sem ga imel tistikrat v Bohinju. Kakor se je ob drevakih, ki so jih gnali silni mladci Ostrorogega zapenila barjanska voda, tako je vzklopela Sava in čolnič je zdrsnil po prelestni dolini. Odkrivali in skrivali so se dobro znani obrazi parobkov, postrvi so se igrale delfina, race so v brezhibni formaciji zapeljale častni krog. Bilo je lepo kot na paradi.

Bohinjka že tisočletja uprizarja svoj ples skozi Sotesko. Na ta ples povabljenim je menda prav tako lepo in tesno obenem kot tistim, ki se po stebrih, grapah, razih in kaminih plazijo k visokemu prepričanju o smiselnosti svojega dejanja.

Sonce je že zašlo, ko se je dolina razmaknila. Kmetije so se ogrnile s tančico večernega spokoja.

V Dolinki sem nekajkrat potegnil čoln proti brzicam, kajti razpoloženje za borbo je pojenjalo. Mimo veselega vrveža ob bajerju sem stopil k Rogaču po večerno mleko. Kasneje sem izvedel, da me je oče Rogač označil kot čez mero pijanega in priznati moram, da je bilo res.

STEBRI ROMSDALA

AO ČRNA NA KOROŠKEM

Že nekaj dni poležavamo po šotorih in čakamo. Znani norveški alpinist A. R. Henn nam je povedal, da že tri tedne dežuje. Iskrice upanja kljub temu tli v vsakem izmed nas. Nobeden noče verjeti, da bi bilo toliko dela, truda in hrepenenj zastoj. Vsak si želi vzpon, pa naj bo kakršenkoli.

Tabor smo si postavili tik pod ogromnimi stenami skupine Trolltind. Vse je bilo zavito v megle, skrivnostno, odbijajoče. Neprijetno smo se počutili pod temnimi, previsnimi, od vode spranimi granitnimi stenami. Nismo si prav predstavljali, kje v megli se te velike stene izgubljajo, le slutili smo, da je to visoko nad nami. Ko smo nato čez nekaj dni v lepem vremenu ocenjevali razdalje, se je med plezanjem izkazalo, da se na izkušnje iz naših gora ne moremo kaj prida opirati. Vse je krepko presešlo prvotna ocenjevanja.

Ko sem iz dolgega časa, malo pa tudi zaradi potrebnosti brskal po plezalnem vodniku in si prevajal opise smeri, mi je prišel na misel velik cilj — preplezati vse tri stebre v Romsdalu. Ta cilj je neformalno sprejela vsa odprava. Neprestano deževje je to preprečilo. Poizkus v Breitindu se nam ni posrečil, uspeli smo pa preplezati druga dva stebra.

Že drugič sva s Špilčem zgodaj zjutraj hitela po ribiški poti ob reki navzgor. Tudi tokrat si zaradi goste megle, ki je ovijala goro, nisva upala vstopiti. Ko smo pred dnevi plezali lažjo smer na Store Vengetind, smo se prepričali, da megla v teh divjih gorah brez nadelanih poti in markacij utegne precej podaljšati že tako neprijetni sestop. Pred nekaj dnevi sta ga dva Španca 12 ur iskala, potem pa sta se verjetno iz obupa spustila kar čez slap. Tudi to je vplivalo na najino odločitev.

Tretji dan sva se odločila počakati v taboru. Okrog osmih se je sonce začelo prebijati skozi meglo. Hitro sva bila nared. Že znana pot ob reki nama ni delala preglavic, okrog poldne sva bila že na snežišču pod stebrom Søndre Trolltinda.

Vstopila sva v levem kotu in začela plezati po velikem žlebu, ki drži iz kuloarja med Breitindom in Søndre Trolltindom na steber. Izprane plošče in ozka poč so nama že v prvem raztežaju povzročile precej dela. Ko sem s hudo nabasanim nahrbtnikom prisopihal do Špilča, se me je usmilil in potegnil še en raztežaj. Sledilo je nekaj raztežajev čez gladke ledeniške plošče, ki pa so bile razmeroma položne. Stena se je zopet uprla v nekakšno zajedno in težavno prečnico pod dvema previsoma, ki pa sva jo midva opravila nad previsom. Lepa travnata polica naju je nato postavila na raz stebra.

Po opisu bi moral slediti kamin, ki pa ga nisva našla. Smer poteka v spodnjem delu po levi strani stebra, zato nisva dolgo motovila. Skala je bila videti dobra, razčlembe solidne, zato sva jo ubrala po levi strani raza. Za varovanje sva uporabljala zatiče. Le tu in tam, kjer je bilo res treba, sva zabila tudi kak klin. Sicer pa klinov tu skoraj ni. V smeri sva našla le tri. Tudi drugih znamenj, po katerih bi se lahko ravnal, je bore

malo. Vendar pa so naravni prehodi tako vidni, vse drugo okrog pa tako gladko, da nama orientacija ni delala težav.

Po nekaj raztežajih je začelo grozovito pihati. Podaljševalne zanke so plapolale pred menoj. Zvok klina, ki sem ga zabijal na kočljivem mestu, je veter odnašal. Čim manj sem poskušal obremeniti klin. Za hip sem omahoval, vendar sem se kmalu obvladal in plezal dalje.

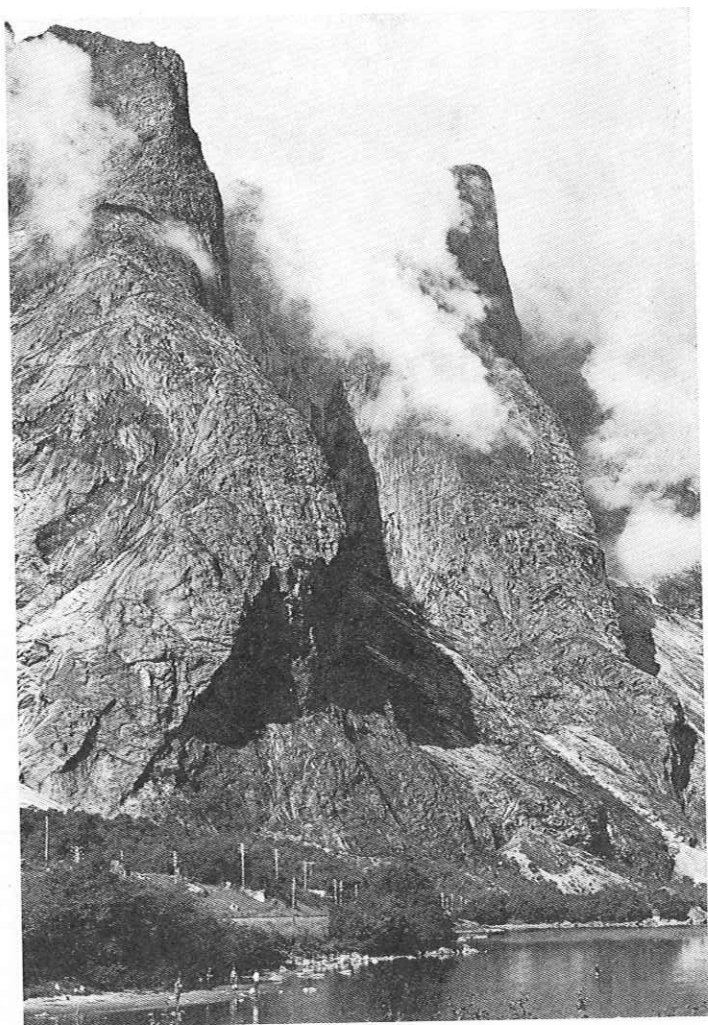
Izpostavljena prečnica v levo, moker žleb, desno navzgor, levo pa še kamin in nekaj raztežajev ocenjenih s peto stopnjo in konec. Pod vršno steno je bilo res lažje.

Ob pol devetih zvečer sva našla ugodno polico za bivak, ki naju je vsaj delno ščitila tudi pred vetrom. Bilo je svetlo in lahko bi plezala vsaj še dve uri, pa sva se bala, da bo v vršni steni, ki je še bolj izpostavljena, težko najti primerno mesto za bivak.

Ko sva malicala, je začelo strahotno bobneti. Za hip sva pomislila, da pelje po dolini vlak, kmalu pa sva pod severno steno Trolltinda zagledala enkratni prizor: Na melišče je zgrmela velikanska količina skal in kamenja. Ogromni kamniti bloki so se valili dalje proti dolini, se lomili in podirali vse, kar jim je prišlo na pot. Nastala je prava megla in zakrila pogled. Bil je to menda največji odlom po 30 letih v tem predelu in to ravno tam, kjer je slovenska odprava pred leti poskušala s prvenstvenim vzponom. Vse naslednje dneve je nato vsaj še dvakrat na dan ropotalo po melišču in pod severno steno Trolltinda v tistih dneh res ni bilo kaj iskati.

Še vsa razgreta od izjemnega dogodka naju je začel hladiti dež, ki pa je na srečo po dveh urah ponehal. Končno sva tudi malo zadremala. Že ob pol treh zjutraj me je prebu-

Stebri Romsdala
levo: Sondre Trolltind
desno: Trollrygen
Foto A. Špiler

dil porajajoči se dan. Obronki daljnih gora so rdeli v jutranji zarji in napovedovali sončen dan. Vedela sva, da naju čaka le še kakih pet ur plezanja, zato nisva hitela. Počakala sva, da je sonce ožarilo vršno steno in jo malo osušilo.

Hitro sva bila v prečnici, ki teče po vsej severni steni. Proti koncu sva zgrešila poč in kamin na zgornjo polico. Pot naprej je bila videti težavna, vendar možna. Zato sva nadaljevala po prečni smeri. Oprimki so postajali vedno manjši. Proti koncu sem se mučil po stopih, poraščenih z mahom in še mokri so bili. Napet do skrajnosti sem prečil in čakal, kdaj mi bo spodrsnilo. Preudarno sem splezal čez najhujše in si uredil varovanje na treh dvomljivih klinih. Špilč je bil hitro za mano. Prečila sva še raztežaj v desno, nakar je Špilč zdelal težaven žleb. Sledil je še raztežaj po krušljivem in naloženem pečevju. Bila sva v smeri po opisu. Po izstopnih žlebovih in kaminih je tekla z vrhnjega snežišča voda, vendar sva se lahko mokri skali izognila.

Zrla sva v dolino in čakala na polno uro. Potem sva lahko po oddajniku sporočila, da naju čaka samo še sestop.

Po dveh dneh planiranega počitka se je vreme skazilo. Po vrhovih je zapadlo celo nekaj snega. Prvi sončni dan sva pustila soncu, da bi čimbolj posušilo steno, peti dan pa sva vstopila v stebri Breitinda. Smer se začelja s 750 m dolgim kaminom, ki je bil zaradi obilnega dežja in snega po vrhovih ves moker. Mestoma je poraščen z algami, precej mest pa je ocenjenih s šesto stopnjo. Zato sva bila po dvanajstih raztežajih prisiljena obrniti.

Ob osmih zvečer sva razočarana prispela v tabor. Vedela sva, da je za naju s težjimi vzponi končano. Kljub razočaranju zaradi slabega vremena in le delno doseženih ciljev se je razpoloženje bistveno popravilo, ko sta 6. avgusta ob devetih zvečer po dveh dneh težkega plezanja Mali in Zdravč izstopila iz stebra Trollrygena. Bil je to res izjemen vzpon za razmere, kakršne smo imeli.

Pojasnilo: Člani pri AO Črna smo letos poleti organizirali prvo koroško alpinistično odpravo na Norveško. 29. in 30. julija sva z Andrejem Špilerjem (AO Ravne) opravila prvo jugoslovansko ponovitev centralnega stebra v Romsdal (Søndre Trollind). Ocena IV +, dolžina 2100 m, višina ca. 1400—1450 m, efektivnega plezanja 14 ur.

IVAN TRINKO-ZAMEJSKI, SIN NAŠIH GORA

SLAVKO TUTA

Ivan Trinko-Zamejski

(kip; delo akad. kiparja Božidarja Pengova)

Simon Gregorčič, Simon Rutar, Karel Lavrič, Klodič, Winkler in nešteto drugih iz dobe taborov. Težave pa so zanj nastajale že pri sprejemu v čedadsko šolo. Premostil jih je s pomočjo učitelja Jožefa Dorlija. Že prvo leto si je s pridnostjo prislužil zlato kolajno. S svojim znanjem si je znal utreti pot v semenišče. S sposobnostjo in znanjem je preskočil v liceju en razred. Veliko semenišče pa je opravil že kar poleti v četrtem letniku in 21. junija 1886, komaj triindvajsetleten je v trčmunski cerkvi sv. Ivana zapel svojo novo mašo.

V vseh teh semenških letih mu je stal ob strani, ga bodril in finančno podpiral velik Slovenec, Benečan Peter Podreka, ki je prvi zajahal benečanskega Pegaza. Peter Podreka mu je bil vzornik.

Zaradi velikega znanja in vsestranskih sposobnosti mu videmska nadškofija, kjer je doštudiral, ni mogla odreči profesorskega mesta. Koliko vrhunskih cerkvenih dostojanstvenikov je obogatil z znanjem filozofije in teologije, bo nekoč bolj popularna zadeva, kot je danes. Strah pred Slovenci danes popušča. Fašizem, ki se upira miselnosti, da živijo pod Matajurjem ljudje druge narodnosti, bo preminul in nečastno izginil iz odločujočih posvetnih in cerkvenih sedežev.

Trinka so sposobnosti pritegnile tudi v javno življenje, celo na gospodarsko in finančno področje. To mu je pomagalo konec novembra 1918, da ga je Banca Cattolica del Veneto, katere odbornik je bil, rešila iz Padove, kamor ga je vojaška oblast, kot nevarnega človeka, pognala med vojno. Vrnil se je tudi takoj v semenišče, toda le kot izredno

Matajur je simbol Benečanov. Pod njegovim vrhom je vas Trčmun. Domačini ji pravijo Tarčmun. 25. januarja 1863 se je v tem, v strmine zapičenem slovenskem naselju rodil največji sin najbolj nesrečne naše zemlje, ki ji tujec odreka še danes pravico do lastnega jezika, Benečane pa prišteva zdaj k Italijanom zdaj k Furlanom, samo k tistim ne, katerih govorica je njihova. Kdo naj bi to bil, če ne pok. mons. Ivan Trinko-Zamejski.

Udobnega življenja mu bajtarja oče Anton in mati Marija Golob nista mogla dati, saj je bilo pri pičli skledi kar pet lačnih otroških ust. Revščina in Benečija sta bili vedno dvojčici. Doma pa se je od staršev mali Ivan nasrkal ljubezni in smisla za poštenost, trdnosti značaja in usmiljenja do sočloveka. Prejel pa je od njiju tudi dar za učenje in hrepenenje po znanju.

Tak je osemletnik stopil v Jelini pod Trčmunom v osnovno šolo, kjer mu je učiteljica, Benečanka, poleg italijanščine znala posredovati še lepoto lastne govorice. Roza Koren mu je tako odprla tudi pot v kulturni, zlasti književni svet, ki je začel v sosednjem Posočju, kjer so se bleščale svetle zvezde,

dober šolnik. Če bi ne bil Slovenec, bi se bil gotovo povzpel v sam vrh cerkvene hierarhije. Tako se je dogajalo Jakobu Ukmarju v Trstu. Tako se je dogajalo Antonu Rutarju v Gorici, ki je okusil celo konfinacijo. Tako je bilo v Istri s Hrvati. Z drugo besedo bi ga lahko priključili neštetim Čedrmacem, o vsakem od njih bi bil lahko Bevk napisal roman.

Za Slovence pod Italijo velja še vedno gospodarjevo pravilo: »divide et impera«. Za Nemce ne. En sam paket jim je dan po zakonu. Slovenci bi pa morali — ne vem, po kakšni geometriji — imeti Tržačane ločene od Goričanov, oboje pa strogo ločene od Benečanov. Rezijani so zanje odpisani, za tiste v Kanalski dolini pa jih raje imajo za Avstrijce, torej Nemce. Ukve so zgled za to.

Toliko besedi in obljub je že steklo pod čedadskim mostom, ki mu pravijo, da je zlodjev, da človek verjame samo še v lastne sile in v oporo, ki mu jo bratje morajo dati. Manj nasilna je res danes politika raznarodovanja, zato pa bolj perfidna. Zdaj se je po Benečiji pojavilo že toliko otroških vrtcev, da ga ima že vsak zaselek. Pa mislite, da zaradi ljubezni do človeka? Kaj še. Izbrane italijanske vrtnarice skrbijo za njihovo usmeritev: po vsem svetu obsojena raznarodovalna politika, izraz fašistične miselnosti, nič drugačna kot v Trinkovem času.

V ta okvir postavimo lik velikega Benečana Ivana Trinka-Zamejskega. Pesnika in znanstvenika, likovnega ustvarjalca in glasbenika. Prijatelja in pobratima Simona Gregorčiča, dopisnika neštetih odličnih jezikoslovcev, med katerimi je bil tudi Poljak Baudoin de Courtenay, ki ima mnogo zaslug tudi pri preučevanju jezikovnih otenkov Rezije in Benečije.

Miazzo trdi v diplomski tezi, da je bil mons. Ivan Trinko antifašist. To drži. Drži, da se ga je fašizem bal, kot se je bal goriškega vladike Sedeja, tržaškega škofa Fogarja, Jakoba Ukmarja, ki je znan po svojih številnih publikacijah, pa tudi po ostri besedi, ki jo je pogumno v slovenščini govoril svojim vernikom s prižnice in spravljal fašizmu naklonjene predstojnike v obup. Od kraja se je bal slovenskih župnikov in kaplanov, ki so se upirali krivicam, da bi nas s pomočjo civilnih in cerkvenih oblasti izbrisali z obličja zemlje. To je zgodovina. Pa se tudi Benečani niso dali. Raje so čedrmacili dalje po ravno začrtani poti, kot jim jo je nakazal oče Trinko. Toliko večji ugled so si ustvarili. Ko se je Trinko umaknil v zasluženi pokoj, si je omislil svoj dom v Trčmunu. Vse življenje si ga je želel. Dal si ga je postaviti prav blizu svoje rojstne hišice, ki se je umaknila iz svoje ponižnosti v novo zidovje. Tu so ga obiskovali prijatelji od blizu in daleč. Najraje pa so se zatekali k njemu bivši njegovi učenci, zdaj že osiveli župniki, ki jim je še vedno delil svoje nauke.

Pa je veliki zvon pri sv. Ivanu na vrhu Trčmunskega hriba 26. junija 1954 oznanil vaščanom, deželi in celotnemu slovenskemu narodu, da je Trinko umrl. Ogromna množica Slovencev, Furlanov in Italijanov se je s hvaležnostjo poklonila pred odprtim grobom kjer so si sledili številni govorniki in je v slovenščini spregovoril njegov sosed iz Breginja, tedaj že kaplan na Travniku v Gorici, Mirko Mazora, odličen govornik in poznavalec slovenske književnosti, ki je slavil dobroto pokojnika, odločnega zagovornika trpinov in siromakov svojih Benečanov, katerim je petdeset let prej zapisal: »Tukaj živijo z dušo in telesom privezani, vsemu svetu nepoznani, od nikogar spoštovani, že nad tisoč let moji ubogi bratje in sestre ter se mučijo dan za dnevom, leto za letom.« Ko stopimo na trčmunsko pokopališče, vidimo ob vhodu bel nagrobnik. Na njem beremo Trinkovo izpoved:

»O ti zemlja rodna
zemlja bedna, mala,
ki te milost božja,
meni v last je dala.«

Od leta 1955 izhajajo letno Trinkovi koledarji. Drobne knjižice so toliko bolj važne, ker veje iz njih duh Trinkove filozofije in vere, narodne zavednosti in preprostosti.

Slovenski književnik Andrej Budal je ob 100-letnici Trinkovega rojstva in 10-letnici njegove smrti uredil Trinkov zbornik. Izdalo in natisnilo ga je ZTT pod pokroviteljstvom SKGZ v Trstu. V novembru letos (1979) pa bodo v Čedadu ob Nadiži predstavili novo delo o Trinku, o čemer bodo poročali časopisi in revije.

Državna srednja šola v Gorici nosi Trinkovo ime. Na Tržaškem pa je po njem imenovana osnovna šola v Ricmanjih pri Dolini.

14. oktobra letos je Klub goriških študentov odkril doprni kip našega velikega Benečana, delo kiparja Negovana Nemca, na dolgi Erjavčevi aleji v Novi Gorici. Po zaslugi tega Kluba postaja ta drevored vedno popolnejši pričevalec naše preteklosti.

JANKO SICHERL OSEMDESETLETNIK

Mnogi planinci ga poznajo kot enega naših najbolj marljivih smučarskih učiteljev, znan je med našimi prosvetnimi delavci kot vsestransko sposoben učitelj, ki je svoje poklicno delo skozi pol stoletja iz učilnic širil, rekel bi, na vsa torišča, ki kakorkoli oblikujejo otroke, mladino in odrasle. Bil je res rojen za to, saj ga je narava obdarila z mnogimi talenti in sposobnostmi, povrh pa še s pridnostjo in vztrajnostjo, z neuničljivo požrtvovalnostjo in dobrohotnostjo.

Rodil se je 16. jan. 1900 v Trzinu v številni družini očetu postajenačelniku. Maturiral je l. 1918 na realki v Ljubljani, dopolnil pedagoško izobrazbo na učiteljski, kasneje — ob delu — pa opravil vrsto seminarjev in tečajev za pouk na strokovnih in poklicnih šolah.

Zaposlil se je najprej na železnici, bil prometnik v Kamniku, Ljubljani, Medvodah, Dravljah, Kranju, Podnartu, v Grosupljem in nazadnje uradnik v Zagrebu na železniški direkciji. Ker ga je veselilo šolsko delo, je po dopolnilnem študiju učil na osnovnih šolah, celih 42 let pa je poučeval kot

predmetni učitelj na srednjih in strokovnih šolah. Prvo službeno mesto je bilo kot nalašč zanj — Koprivnik v Bohinju, sledili so sami lepi kraji: Škofja Loka, Žiri, Rače pri Žireh, Predoslje, Kranj pa spet Škofja Loka, na kar se je po enem letu vrnil spet v Kranj in tu učil na osnovni in ekonomski šoli, veliko pa tudi na kranjskih poklicnih šolah. Bil je velik praktik, pedagoško teorijo pa je imel, rekel bi, prirojeno. In znal se je držati stare modrosti, da najbolj prav uči, kdor zna koristno učenje razsvetljevati s prijetnostjo, ki ji daje svojo svetlobo učna snov in učiteljeva osebnost. Vedrino, prijetnost, optimizem in dobro voljo pa je Janko ohranil vse doslej.

Res je tudi, da ga je vse življenje vedrila naša pesem. 60 let je prepeval — povsod, kjer je bil, v 19 zborih, na stotinah koncertov, v radijskih oddajah, 20 let v učiteljskem pevskem zboru »Emil Adamič«, s tem zborom je šel po domovini in tujini, kot pevec in organizator je dobil vrsto odlikovanj, med drugim tudi zlato Gallusovo značko. Med drugim je pel 20 let pri moškem zboru na Kokrici, 12 let pa pri Društvu kranjskih

NEKAJ O ČAJU

Čaj pijemo zato, da bi pozabili na hrušč in trušč sveta, pravi Tien-Yi-Heng. Li-Či-Lai, kitajski pesnik pa meni, da so obžalovanja vredne tri stvari: slaba vzgoja otrok, razvrednotenje lepih slik, če jih zijajo nekulturni ljudje, in še: če pogoltnejo čaj, ne da bi ravnali, kakor je treba. V »Alpinismus« 1979/4 piše o tem Sepp Lasmann, češ da je priprava in pitje čaja prava umetnost. No, umetnost mešati s kuhanjem čaja, to je čudno in čudnaško pretiravanje ali pa nekakšen »pars pro toto«, to se pravi, da je čaj dopolnilev kakega pomembnejšega opravila, pomembnega globokega razgovora, razburljive polemike, lepe glasbe ali umirjene meditacije po napornem delu.

Najplemenitejše vrste čaja rastejo v Dardžilingu, na južni strani Himalaje: izredno dober čaj, svetle barve, s čudovito aromo. Največ ga je v indijski provinci v Assamu, na visoki planoti v porečju Brahmaputre. Eden največjih izvoznikov čaja je Ceylon (Šri Lanka), pomembni so še Indonezija, Južna Amerika, Vzhodna Afrika, Južna Rusija, Kitajska, Formosa in Japonska.

Angleški čaj je mešanica čaja iz Dardžilinga, Assama in Ceylona. »Ruski čaj« so karavane tovorile iz Pekinga. — Čaj se nenavadno hitro navzame tujega duha. Zato mora biti nepredušno zavit, posebno če je pakiran skupaj s sirom ali klobaso, kaj šele, če je v bližini vosek za smuči. In zdaj: Važno je, kako voda vre! Ni dovolj, da se voda segreje, voda mora lepo povreti, prijetno vrvrati, šele v tako se dene čaj! Boljša je »mehka« voda kot »trda«. V hribih je za čaj slabo, ker voda zavre prej (na 4000 m pri 88°). Tudi kapnica lahko škodi, če se odceja po trhli leseni strehi. Ni dobro, če se čaj dene v vrelo vodo v »kovinastem« jajčku. Vreti sme le tri do pet minut — in pri tem je največ napak. Čaj vsebuje tein, ki človeka osvežuje, in tanin, ki pomirja želodec in

upokojeencev. Ne samo to: kot ljudskoprosvetni delavec se je uveljavil tudi kot igralec, režiser, dekorater in organizator najrazličnejših prireditev v Škofji Loki, v Žireh, v Predosljah in na Kokrici. Zares redek, nenavaden razpon sposobnosti, talentov in zgledne delavnosti!

Janka Sicherla najdemo kot sotrudnika pri mladinskih listih, revijah in zbornikih (Naš rod, Razori, Vrtec, Ob 10-letnici Smučarskega kluba Ljubljana, Loški razgledi). V Planinskem Vestniku je l. 1925 objavil članek »Na Velem polju«, l. 1957 pa članek »Stare in nove smučine po Škofjeloškem hribovju«. Mnogo športnega pedagoškega dela je opravil tudi v radiu.

Janko Sicherl je živa kronika našega smučarstva, saj je začel smučati kot samouk l. 1926 na Koprivniku, smuške like pa je spoznal leto nato v Kranjski gori v vojaškem tečaju. Prvo smučanje je seveda samo videl na Veliki planini. Velja zapisati, da je prve smuči kupil od našega smučarskega veterana — tekmovalca dr. Kmeta. Na Koprivniku je takoj začel s smučarsko šolo. V Škofji Loki ga je (1928) navdušil dr. Jakob Prešern, vse življenje sotrudnik našega glasila, za arlberško smuško tehniko. S to je začel učiti na osnovni in meščanski šoli in pri Sokolu, uvedel pa je tudi privatne smuške tečaje. Med njegovimi učenci so bili tudi mnogi učitelji in Janko je postal kar pravi potujoči smučarski učitelj v Selški in Poljanski dolini in po Gorenjskem.

V Mojstrani je bil med njegovimi učenci v šolskem tečaju Janez Poldas, pozneje pravi pojem našega skakalstva. To pedagoško športno delo je jubilat razširil tudi na učiteljske in vodil te vrste tečajev na Veliki planini, na Polževem, na Uskovnici, na Rakitni, na Pokljuki in na Golteh. L. 1937 je postal zvezni smučarski učitelj in vodil nato celo vrsto smučarskih tečajev za učitelje od Vršiča do Mrzlice nad Trbovljami. Med drugim je l. 1937 učil na državnem smučarskem tečaju na Crepoljskem nad Sarajevom. Veliko dela je opravil na nadaljevalnih tečajih za smučarske učitelje — samo teh tečajev je bilo 76. Za vse to delo mu je dal zbor slovenskih smučarskih učiteljev leta 1968 v Mariblu plaketo z jubilejnim znakom smučarskega učitelja. Če ga je kdo zaslužil, ga je Janko Sicherl. Bil je temu delu fanatično vdan. Vendar njegov fanatizem ni bil nikoli vsiljiv ali nadležen. Znal je pridobivati, navduševati in igrati učiti s preizkušeno metodo — od lažjega k težjemu — in z vsem, kar k tej metodi gre. Tudi mene je 12-letnega vzel v roke na prvo smučarijo in to kar Zarebrj na zahodnem koncu Trzina. Še danes ga vidim, kako mu je šlo, enemu od prvih slovenskih smučarskih pedagogov. In vselej je znal biti veder, nasmejan, nikoli ni bil téčen ali naveličan.

Smučal je do svojega 76. leta.

Preizkusil je tudi jadrarno smučanje na Lipanci in Debeli peči.

Smučar, kakršen je bil, ima tudi svoj planinski življenjepis. V hribe ga je vodil oče, močno je vplival nanj tudi stari oče, znani planinski slikar Matija Koželj iz Kamnika, ki je Jankotu narisal panoramo Grintovcev. Njegova učiteljska pot po »nebesih pod Triglavom« mu je prinesla naproti Julijce, Škofjeloško pogorje, žirovske in idrijske hribe, Storžičevo »deželico« pa Karavanke. A Janko ne bi bil to, kar je, če ne bi bil svojih

prebavni trakt. Čaj pa vsebuje tudi eterična olja, ki še bolj oživljajo kot tein, vitamine, klorofil, fluor in mineralne snovi, vendar ne kalorij ne soli. Najprej se sprosti tein, čaj je torej tem močnejši, čim manj ga »potegnemo« — 3 do 5 minut je dovolj.

Če ga »potegnemo«, čaj rad zagreni, ker se sprosti čreslova kislina, ni pa zato nič močnejši. Da to preprečimo, čimprej odcedimo. Uporabljamo vedno isto posodo in pri pomivanju ne uporabljamo modernih čistil. Oblogo (»patina«), ki jo posoda sčasoma dobi, poznavalci čaja posebno cenijo in občudujejo. Ta obred še posebej cenijo Japonci. Po starodavnem izročilu je to »religija« pri »umetnosti življenja«.

Čaj se pije sladak, z mlekom ali limono — vsak po okusu. Sicer pa je na stotine receptov za čajni napitek, ki jih komaj poznamo ali sploh ne. Prav pa je, če planinec nekaj ve o tem dragocenem poživilu.

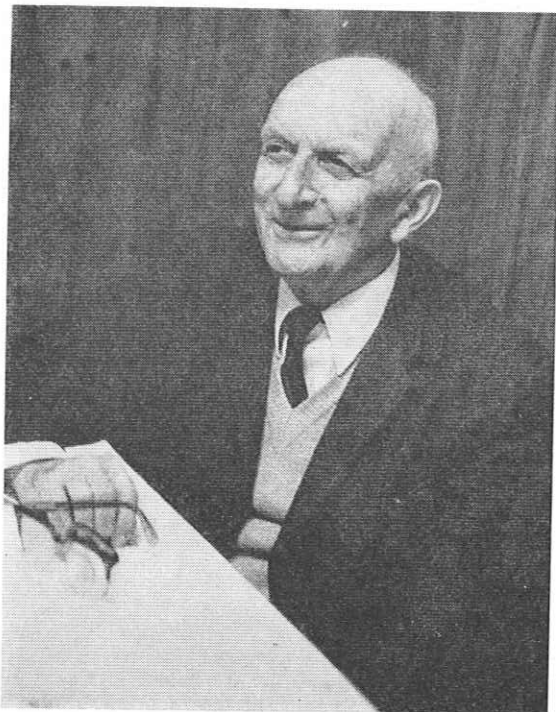
O tibetskem čaju, emulziji čaja in žarkega masla, smo že večkrat pisali. Tudi o tem, zakaj so ta čaj iznašli ljudje izpod strehe sveta.

T. O.

BOLGARI SO DOSEGLI ŠESTO PONOVIJEV JAPONSKE SMERI V EIGERJU

Bilo je avgusta 1978, v steni so bili devet dni: Maria Hristova, 35, Ivan Valčev, Metodij Savov in Spas Malinov, vsi 31. Razmere v steni so bile zelo slabe, poleti 1978 za Bolgari ni bilo več vzponov v severni steni Eigerja. Valčev, Savov in Malinov so bili v steni že l. 1975 in to v klasični smeri — pet dni jih je slabo vreme držalo v njej. V japonsko smer so vstopili 18. avg. ob 13. z dvema nahrbtnikoma po 20 in dvema po 12 kg. 8 ur so zaradi dežja in snega rabili do Rdeče stene. Potem jim je ta stena vzela tri dni. Četrtri bivak so preživeli konec drugega snežišča, peti bivak so imela sredi »Rampe«, šesti

Janko Sicherl ob 60-letnici svoje mature
na ljubljanski realki

moči razdajal tudi v planinski organizaciji. V PD Škofja Loka je bil marljiv načelnik markacijskega odseka in je kot tak sodeloval pri grebenskem zemljevidu Škofjeloškega pogorja.

Ne glede na vse našteto pedagoško, kulturno-prosvetno, smučarsko, planinsko in športno dejavnost je Janko Sicherl posegel tudi na turistično področje. Pravzaprav pa skoraj ni moglo biti drugače, kajti s svojimi izkušnjami po Sloveniji in vsej Jugoslaviji, z nena-
vadno komunikativno, prijetno osebnostjo, z znanjem jezikov in živo povezanostjo z

v višini Pajka, sedmi pod vrhom, osmi pa je bil na začetku vršnega ledu. Sedmi dan je Ivanu Valčevu spodrsnilo v nadelani ledni stopnji, zdrsnil je 20 m globoko, vendar so klini držali. 26. avg. je bolgarska četverica ob 14. prišla na vrh, nakar so takoj sestopili po zahodnem boku. Okoli 22. so dosegli postajo »Eigerjev ledenik« na železnici Jungfrau.

T. O.

PLEZALSKI FENOMENI

Plezalske izjemne osebnosti, ki jim zaradi stoletne izrazne navade radi pravimo »fenomeni« (izjemne, izredne osebnosti), so vedno bolj pogoste. Razumljivo: Alpinistične vrste se množe, skoraj že ni civiliziranega naroda ali države, ki si ne bi hotela mednarodne veljave pridobiti tudi v tej športni panogi posebne vrste. Eden takih fenomenov je gotovo tudi Reinhard, ki je bil v šestdesetih letih vrhunski plezalec in smo ga večkrat omenjali tudi v našem listu. »Alpin.« 1979/6 ga je po »Tiroler Tageszeitung« nekako takole opisal: »Letno se povzpne na ca. 150 vrhov, pri čemer jih vsaj 90 doseže po kaki plezalni smeri. Letno prepleza ca. 100 težkih smeri, med njimi jih več spleza kar solo, (npr. severni raz Monte-Agnèr v 2,30) in tudi prvenstvene so vmes. Smeri ocenjuje po svoje in marsikakšen ekstremist iz šestdesetih let bi Schiestlove ocene gledal »spod čela«. Znana »Pumpriss« v Wilder Kaiser je zanj VI —, medtem ko so jo nemški prvi plezalci ocenili s VII, češ da se za tako prosto plezanje mora uveljaviti stopnja VII. Reinhard je po poklicu učitelj in si skoraj težko mislimo, da bi se s temi stvarmi »igral«. Lansko poletje (1978) je s svojimi prijatelji preplezal vse najtežje smeri v južni steni Marmolade: Via Ideale, Smer orgeljskih piščali, v pozni

družbo na tolikih področjih je bil kot nalašč za vodnika in tolmača na raznih kulturnih izletih, pevskih srečanjih po Sloveniji, po Koroški, po Beneški Sloveniji in drugod. Celo desetletje in več je bil na Gorenjskem sejmu tolmač in vodnik za inozemske goste in razstavljalce, a to je samo ena od turističnih priložnostnih zaposlitev. Turistično društvo Kranj je vedelo, zakaj mu je bila podeljena diploma.

Njegov postranski konjiček sta meteorologija in fenologija. Z meteorološkim opazovanjem in poročanjem je začel že na Koprivniku in nehal na Kokrici. In še in še bi lahko kaj zapisali o tem osemdesetletniku, slovenskem pedagogu nenavadno širokega obzorja, neugnane delavnosti in zares izjemne vztrajnosti in požrtvovalnosti.

Zdaj ga noge ne ubogajo več tako, kakor bi rad. Ves živi v spominih o tem, kako je širom po ožji in širši domovini »oral« globoki sneg od triglavskih smučin pa vse do Makedonije; kako je zmagoval visoka, dolga in težka pota; in kaj vse je delal in postoril. Res, ima nekaj pokazati, z leti se mu je nabralo delovne dokumentacije kakor malokateremu med nami. Planinska organizacija se mu ima za kaj zahvaliti.

Tam na robu mesta Kranja, kjer pot zavije proti Kokrici, se zdaj razgleduje s terase ene od stolpnic. Skoraj vsa gorata Slovenija je pred njim, vsa ožarjena s svojimi lepotami, ki jih je Janko vzljubil v mladih letih in jim ostal zvest vse do danes. Srce mu zadrhti ob pogledu na našo deželo in ob spominu na vrsto naših ljudi. Na življenje, ki je bilo eno samo delo, počitek pa le v spremembi dela.

Naj te še dolgo osrečuje ta pogled, dragi Janko!

PRIJATELJEMA, KI STA ODŠLA

Skoraj sem že verjel tistim, ki pravijo, da si odšel in da te ni več. Res, osušile so se solze. Mogoče že tudi kdo pozablja nate. Življenje teče dalje. Včasih je lepo, a včasih manj lepo. Na zunaj je vse tako kot takrat, ko smo bili še skupaj.

Včasih pravijo, da je tvoje kladivo utihnilo. Da, ob jutrih, ki so tako tiha in čista, nihče ne nabija tistih belih plati v Ojstrici. Da so obnemele strune na neki kitari, ki je ostala pozabljena v kotu. In pravijo, da te ni.

Vem, da sta še vedno tu, prijatelja. Čeprav malce drugače kot včasih.

Večkrat te nenadoma začutim nekje globoko v sebi. V nekih nerazumljivih globlinah.

jeseni pa je sam splezal »Smer lastavičjega repa«, ki ima večje težave kot Via Ideale (= najtežja smer v Marmoladi). Vsi njegovi vzponi imajo nove »čase«: Carlessovo smer v Torre Trieste (najtežja po Paulseju) je zdelal v 4,30 urah, medtem ko mnoge znane naveze v njej bivakirajo. Takoj za tem je mimogrede zmogel Cassinov raz v Marmoladi, ki se meri s Carlessovo smerjo.

Pa to še ni vse: za seboj ima Livanosov Srednji steber in tretji vzpon po srednjem stebri v Heiligkreuzkoflu, kjer ima tudi Messner en raztežaj za svoj najtežji. S 15 leti je Schiestl splezal švicarsko smer v Zahodni Cini in še Raz veveric (Scoiattoli). Z Egonom Wurmom je zdržal pet dni snežnega meteža pod vrhom Point Walkerja. Amerikansko v Petit Dru je zdelal mimogrede. Seznam njegovih vzponov je predolg, da bi ga navedli. Odprl je »novo« dobo v tirolskem plezalstvu.

T. O.

ACONCAGUA — SPET ODPRTA

Poročali smo pred kratkim, da je bila Aconcagua (6959 m) dec. 1978 in jan. 1979 za alpiniste zaprta, ker se je razpihal 100 let star obmejni problem med Čilejem in Argentino.

Posredoval je Vatikan, menda papež osebno, in državi sta sklenili nenapadalni pakt. Ker je led popolnoma odmrznil, so že januarja 1979 Aconcagua za alpiniste odprli. Najboljši čas za vzpon na ta vrh je od decembra do marca. Zdaj se dovoljenje dobi v 24 urah in to v Mendosi. Potrebno je dovoljenje, ki ga izda policija (treba je dati več slik!), zdravniško spričevalo in psihološki test. Nekam nove stvari! Dovoljenje je treba pokazati pri Puente del Inca argentinskim vojaškim oblastem. Treba je tu pokazati tudi

Prebudiš se, kadar tako enolično klokoče od skodlastih streh. Skupaj se pogrejeva ob ognju. In potem odbrziš. Skozi vse tiste neznane galaksije. Zalebdiš včasih kje v Andih. Huscaran se blešči kot vedno. Tudi kondor se vzdigne počasi iz doline Yanganuco. Tam kjer sva ob večerih lovila ribe. Tam nekje te še vedno čaka Sandra. Naj vendar ne govorijo, da te ni.

Morda hočejo zatreti grozljivi spomin na vajino smrt.

Tako nenadoma se je zgodilo, da sta toliko lepega pustila med nami. Veliko lepega, vse za tisto praznino, ki je ostala.

Tudi vidva sta odnesla to lepoto s seboj. Res. Saj sta v zameno pustila tu del sebe, svoj spomin. Zakaj le včasih nismo našli več časa, da bi si kaj lepega povedali! Da smo prijatelji!

Ostal si v naših srcih.

Včasih te zagledam v sebi samem. Takšnega, kot si bil, na vrhu stene ali pa ob ognju v zapuščenih staji, kadar tako turobno klokoče od streh.

Povem ti, povem vse tisto, kar sem ti hotel že zdavnaj povedati. Menda ni bilo časa, preveč smo tekmovali s civilizacijo.

Hvala vama za vse, vse, kar sta nam pomenila.

JANČ LESJAK — ekonomist, Gorenje-Velenje, 1954

Direktna v Stenarju, Čopov steber, Raz dedca, Akademski v Vežici, Direktna Štajerska Rinka, Superdirektisima, Velika Cina, prvenstvena v Planjavi in Mrzli gori, Direktna v Špiku, Aschenbrenner v Travniku, Zajeda Travnika, Iva Reje v Ojstrici, Torre Valgrande, Civetta, Huascaran (Andi), udeležba v Fanski gorah v SZ. Poleg naštetih je Janč Lesjak plezal še celo vrsto lažjih vzponov.

MIŠO ČULK — električar, REK Velenje, 1954

Raz verberic in Obrab Sfinge, Direktna v Stenarju, Aschenbrenner v Travniku, Raz klina in Velebitaška v Paklenici, Janezova v Križevniku, Torre Valgrande, Zajeda Šit, prvenstvena in ponovitev Bele grape in Elčeve pozimi v Planjavi. Prvi zimski vzpon Desne v Ojstrici in prvenstvena. Zimski vzpon v Škarjah, Huascaran v Andih in številni drugi vzponi. Udeležba na ekspediciji v Fanski gorah.

Oba plezalca sta se ponesrečila v steni Tofane 31. 8. 1979 pri vzponu in ponavljanju enega njenih razov.

Jože Zupan, AO Celje

»minimalno opremo«, to je visokogorske »škornje« in »tope spalne vreče«. Tu se lahko najamejo tudi tovarne živali — stane 15 do 20 dolarjev na dan. Za policijsko dovoljenje je odgovoren v Mendozi Luis Alberto Para (Guiraldes 246, Mendoza, Rca. Argentina).

T. O.

POLJAKI V PAMIRU

Poljaki Andrzej Czok Walenty Fiut, Krzysztof Pankiewicz in Krzysztof Wielicki so 8. avg. 1978 uvedli »hitri postopek« na Pamiru (Pik Komunizma, 7483 m): 8. avg. so zgodaj zjutraj odšli iz baze Fortambek (3900 m), preplezali 2000 m visoki steber Burevestnik, prečili 12 km dolgi Pamirski plato (ca. 6000 m) — vse v enem dnevu. Naslednji dan ob 19. so prišli na Pik Dušanbe, nato — ob 19. — na Pik Komunizma. V dveh urah so sestopili na 6900 in tu bivakirali. 10. avgusta so prečili Pamirski plato, splezali steber Burevestnik nizdol in zvečer prišli v bazni tabor. Ves vzpon je trajal 62 ur. Vsi udeleženci mednarodnega tabora »Pamir 1978« so bili nad poljskim uspehom presenečeni. Kaj bi ne bili? Vzpon na Pamir po stebru Burevestnik so dotlej izdelali s petimi ali šestimi višinskimi tabori, vzpon do vrha je trajal 7 do 9 dni.

Pred vzponom na Pik Komunizma so isti Poljaki preplezali jugozahodno steno Pik Korženevskaja (7105 m) po smeri Dobrovol'ski-Ovčinnikov — v treh dneh. Steber v tej steni je ocenjen s V.b. Hoteli so plezati novo smer v sredini stene direktno na vrh, pa so zaradi padajočega kamenja zamisel opustili.

Sodeč po tem bo prej ali slej odzvonilo staremu slogu sovjetskega »pamirizma«.

Sicer pa poroča »Alpinismus« 3/79, da je bil pamirski »lager« 1978 priča velike udeležbe.

DVE ALPINISTIČNI ZGODBI

JANI BELE

NOČ, KO OŽIVIJO SPOMINI

Sedimo okoli ognja. Kot vsako jesen, ko se zberemo člani alpinističnega odseka pri naši koči na Rašici, da pripravimo drva za zimo in pomagamo pri popravilih na koči. Malo smo utrujeni. Zremo v ogenj, ki počasi liže bukova polena in meče v temo svoje groteskne sence. Če dregneš vanj, plane proti nebu tisoče isker, od katerih hoče biti vsaka v svoji enkratnosti najsvetlejša. Pesem zamre in zvoki orglic postajajo vedno tišji. Skozi temo, v kateri le slutim pot, stopam proti stolpu. Kot mogočna pošast se mi zdi, ko steguje svoje železne krake proti nebu. Počasi se vzpenjam po stopnicah, previdno, da bi čim manj motil gluho tišino. Stolp se rahlo ziblje v večernem vetru. Na vrhu se sedem, s hrbtom se naslonim na ograjo, iz žepa potegnem pipo, nabašem jo s tobakom in prižgem. Potem se zazrem v daljavo. Pogled zaplava čez temni gozd in se ustavi na migetajočem morju lučk velikega mesta. Mesto. Kaj vse se dogaja prav v tem trenutku za debelimi betonskimi zidovi, pod osvetljenimi neonskimi reklamami, v zatohlih kavarnah in disco klubih? Koliko mladih fantov in deklet bo prav to noč pokadilo svojo prvo cigareto, popilo svoj prvi whisky, zaplesalo svoj divji ples mladosti, začelo z življenjem, ki bo postal navada? Kaj imajo od tega? Ne vem. Saj res. Kaj pa ti? Kaj pa, če bi tebe kdo vprašal, kaj imaš od tega, ko nedeljo za nedeljo hodiš v hribe, uživaš v lastnem trpljenju, prezebaš v globokem snegu, drgetaš premočen od pomladanskih neviht in se utrujen komaj vrneš domov? Bi mu znal odgovoriti? Dvo-mim. Vsekakor bi nekaj poskušal, vendar mi ne bi uspelo. Verjetno bi se raje predal spominom, kot se jim sedaj, ko sedim na vrhu gugastega stolpa in puham oblake dima proti zvezdnatem nebu...

Prva nedelja letošnjega leta. Dan, kot že nekaj minulih dni. Turoben, meglen. Iz dimnikov se vali gost dim in te duši. Že nekaj dni sem kot na trnih. Vem, da je v gorah sonce, vem pa tudi, da imam čez en teden izpit. Ampak v nedeljo pa vseeno ne zdržim doma. In že se peljem v Kamniško Bistrico.

Tam je še vse temno, vendar mi pogled proti zasneženim vrhovom pove, da se nisem zmotil. Nebo je brez oblaka, stene Grintovca, Kogla in Skute žarijo v jutranjem siju. Torej grem na Grintovec.

Pot je še kar dobro uhojena, se vidi, da tudi med tednom kdo ne zdrži v dolini in se poda sem gor. Ko pridem iz gozda, postane stvar že težja. Zadnjo strmino pred sedlom pokriva trda, zmrznjena nežna odeja. Sprva nabijam s čevlji v sneg, a se kmalu utrudim

Prišli so Amerikanci (ZDA), zahodnonemški, angleški, vzhodnonemški, češki in belgijski alpinisti, celo Liechtenstein je poslal zastopstvo. Vseh udeležencev je bilo 300, samo alpinistov iz Zahodne Nemčije je bilo 40, 23 od teh je prišlo na Pik Lenina, 7134 m. En alpinist iz ČSSR je pri sestopu s tega vrha zdrsnil na severno stran in zaradi poškodb pri prenosu umrl.

T. O.

PAMIR

V »Alpinismusu« 1979/7 je Georg Richter podal kratek, a kljub temu zelo izčrpen članek o Pamiru, ki pokriva zemeljsko površino v obsegu petih Slovenij, ca. 100 000 km² kamnitih pustinj, ledenikov, skrajno visokih in širnih snežnih planjav pa sten med 71° in 76° vzhodne dolžine in od 37° do 40° severne širine. Dve tretjini Pamira sta v SZ, ena tretjina odpade na Kitajsko. Pamir je nekakšen štirikotnik, ki ima za stranice visoka gorovja. Vzhodna stranica Kingtau-Kašgar in Togdumbaš pripadata Kitajski. Ta obrobna gorovja imajo najvišje vrhove Pamira: Kungur-Tag ali Kungur I ali Gonggeršan (7719 m), Mustag-Ata (Oče ledenikov) ali Mušitagšan (7546 m). Državna meja poteka 100 km zahodno od Kašgara po meridionalno tekočem, ne visokem Varykolu.

Na jugu trikotnika so visoki šesttisočaki in sedemtisočaki v skupinah Pjands, Šahdar in Aličur na meji s Pakistanom. Najizrazitejši je severni rob Pamira: Transalai, v katerem je 7134 m visoki Pik Lenin s svojimi 30 šesttisočaki, nato pa 150 km dolgi zid Alai. Manj izrazita je zahodna stranica, čeprav je v njej 7495 m visoki Pik Komunizma, 13 km severno od njega pa stoji po višini tretji sedemtisočak v SZ Pik Korženevskaja. V celoti ima tadžikistanski Pamir 100 samostojnih vrhov nad 6000 m, 28 od teh pa je

in si raje navežem dereze. Sedaj gre lažje in hitreje. Pridem do koč, malo se odpočijem v zimski sobi in se odpravim dalje proti vrhu. Sonce že kar močno pripeka, snega ni ravno veliko, nekoliko utruja le enoličnost vršne strmine. Zato se večkrat ustavim, gledam v daljavo, razgled je res čudovit, občudujem lesketajoče se skulpture, ki jih je na skalah iz snežnih kristalov izoblikoval veter. Na vrhu me pozdravi betonski možic; tudi ta je ves v ledenem oklepu. Toplo se oblečem in se usedem na nahrbtnik. Obraz nastavim sončnim žarkom, pogled pa v daljavi išče vrhove.

Ko prideš na vrh gore, se ušedi. Pogled naj ti zaplava v daljavo. To, kar boš videl, zapri v kamrico svojega jaza. Če ti bo v dolini hudo, jo odpri.

Kar prehitro se moram posloviti. Sestop je pravi užitek. Cepin zataknem v nahrbtnik, vzamem smučarske palice in oddivjam proti sedlu, od tu pa se brez dila prismočam po grabnu vse do doline. Vse gre tako hitro, da še sam ne vem, kdaj potonem v globoko morje megle.

V dolini je spomladansko sonce že vzelo sneg, narava se počasi prebuja, v gorah pa vlada še prava zima. Le redki zagnanci si oprtajo težke nahrbtnike in smuči.

Avtobus nas odloži pred hotelom Zlatorog v Bohinju. Trije smo. Smučarji, ki odhajajo na Vogel, nas začudeno gledajo in zmigujejo z glavami, ko si otovarjamo nahrbtnike. Mi pa si mislim svoje in se s počasnimi koraki odpravimo proti Savici. Tu je k sreči tovorna žičnica, ki nam odpelje vso kramo na Komno. Rešeni težkega tovora smo kot prerajeni. In se začne tista dirka po bližnjicah vojaške poti. Za kondicijo, pravimo. Koča pod Bogatinom je žal zaprta, zato ostanemo kar na Komni. Zjutraj nas prvi sončni žarki še najdejo v postelji, čeprav bi po načrtu morali biti že na Bogatinskem sedlu. Prečimo nekaj odtrganih plazov, na koncu doline se zaženemo v strmino in že si na sedlu obuvamo težke pancerje. Namažemo smuči, da bi bolje »šlo« in se odpeljemo proti Krnskemu jezeru. Snežna odeja je zmrznjena in vsak zavoj sproži za teboj množico cingljajočih koščkov. Srce ti divje utripa, od časa do časa se ustaviš pa spet poženeš naprej. Pred nami se v kotanji skriva zaledenelo jezero. Spustimo se z vrha hriba in se zapeljemo po njem. Željno se ozremo proti Krnu. Pa poskusimo. Zopet se preobujemo in se zagrizemo v breg. Nekaj nad planino Polje se začne sneg predirati. Stopiš, kaže, da bo držalo, zdajci pa si do kolen in še čez v snegu. Precej moči porabiš, da se izkoplješ, vendar se pri naslednjem koraku vse ponovi. Čez pol ure bo tudi smučati težko, zato si raje nataknejo smuči in se odpeljemo nazaj k jezeru. A priti moramo še na sedlo.

Sedaj se pa začne tisto, kar imenujemo garanje. Hoja brez smuči je nemogoča. Moker sneg se lepi na zgornjo stran smuči, vsak korak postane težak, sonce pripeka in občutek imamo, kot da smo v kotlu. Od časa do časa se vržemo v sneg, zarijemo vanj roke in glavo, da se malo ohladimo. Pri vojašnicah si skuhamo čaj, vsak ga popije liter in čez eno uro smo na sedlu. Vožnja proti koči v takem snegu ni nič kaj prijetna. Franci se spusti kar naravnost navzdol in v trenutku je daleč pred nama. Za njega

višjih od 6500 m. Gorska veriga Sulumar deli Pamir na vzhodni in zahodni del, na dve zelo različni deželi. Zahodni Pamir je dobro razčlenjen, ima bogato vegetacijo, velike, globoko vsekane doline, gozdove, polja, vzhodni pa je nerazčlenjen, visoka puščava s slanimi jezери, med drugimi je 4000 m visoko ležeče slano jezero Karakul (384 km²). Geografi pravijo, naj bo vzhodni Pamir ime za Pamir, medtem ko naj zahodni Pamir obdrži nekdanje ime Badahšan. O tem se bo treba pogovoriti tudi s Kitajci.

Geološko spada Pamir s Karakorumom in Hindukušem k mlajšim gubastim pogorjem na Zemlji iz zemeljskega srednjega veka. Področje je tedaj postalo del t. i. geosinklinale Tethys, del zemeljske skorje, ki je na zahodu segala nad Sredozemsko morje, se pogreznila in jo je preplavilo morje. Na to so se sesedali velikanski sedimenti, v terciaru pa je prišlo do premikov zemeljske skorje iz teh odloženih sedimentov. Po dolgem procesu so se te mase vzdignile, proces, ki se še danes ni končal in se še hitreje razvija. Tektonične aktivnosti zemlje se še niso končale. Zato vlada napeto stanje, premiki na meji plasti še trajajo, horizontalni premiki do 5 cm na leto pa se sproščajo z bolj ali manj močnimi potresi.

Pamir je zrastel v mladem terciaru — 30 milijonov let — 3400 m. Tempo je bil v primeru s kasnejšo dobo počasen. Grebeni so mu v kvartaru 800 000 let zrastle za 4100 m, najprej za 4 do 5 mm na leto, v zadnjih 20 000 letih pa za 15 mm na leto.

Istočasno pa je v zahodni sosesčini Pamira nastajala t. i. Tadžikiska depresija, kamor sta voda in veter nanašala odloščine rastočega Pamira: Konglomerate, pesek, kamenje. To je potem postalo predgorje Pamira.

Današnji pamiški relief je torej posledica skupnega učinkovanja različnih geoloških procesov: odlaganja, gubanja, vzdigovanja in odnašanja. Vse to je ustvarilo zapleteno

velja: vozi že hitro, vozi, ampak, ko pade, pa pade. Midva z Alešom sva bolj previdna. Ko gledam Aleša, se počutim, kot bi mi predvajali film v počasni hitrosti. Previdno se zapelje ob bregu, široko razkoračen, s preveliko hitrostjo zapelje v breg in se prekopicne z glavo nazaj v sneg. Režiser s tem očitno ni zadovoljen in vso stvar še nekajkrat ponovi. O svoji vožnji pa raje molčim.

Pri domu se hitro odžejamo s pivom in že odhitimo v dolino, da ujamemo zadnji avtobus.

Učenje mi kar ne gre od rok. Vedno znova se pojavijo pred mojimi očmi zasnežena pobočja, ki jih režejo samotne smučine. Ne zdržim več. Telefoniram Stanetu v službo. Čeprav sam dobro ve, kakšna je sedaj smuka v hribih, začnem še jaz v samih superlativih pripovedovati o tem. Zgodaj zjutraj naslednjega dne je že z avtomobilom pri meni. Tudi njegova boljša polovica je zraven. Včasih je kar precej plezala, sedaj pa je v pričakovanju, sveži gorski zrak ji ne bo škodoval.

Cesta na Vršič je delno splužena in ob sedmih smo že pri Erjavčevi koči. Cilj: Mojstrovka. Danes imava s seboj le najnujnejše, zato hodiva hitro. Pot do Škrbine je preorana z mnogimi plaznicami, zato me kar malo skrbi, kako bova vozila nazaj. Od Škrbine naprej je greben že skoraj kopen. Na levi se razprostira smučišče. Nestrpna še bolj pohitiva. Na vrhu malo počakava, da se sneg ravno prav odkopni in zaženeva se v belo opojnost. Kaj Krvavec, Vogel in druga z žičnicami omrežena smučišča! Lepota turnega smučanja! Veš, da se ne boš mogel čez pet minut zopet peljati po tej strmini, veš, da si si z naporno hojo prislužil to, zato uživaj. Namesto v Škrbino zapeljeva v Drevesnico in s tem podaljšava razigrano veselje za nekaj minut. Potem pa nekako po letni poti, ki pelje na Špičko, čez večmeterske plazove prisopihava nazaj na Vršič. Kar prekmalu je bilo konec.

S Tonetom greva v Kogel. Z avtom se zvečer zapeljeva do Konca in tu postavliva šotor. Že ob dveh zjutraj naju zbudita dva zagnanca, ki zapeljeta z avtomobilom skoraj v šotor, nekaj časa svetita z lučmi in odideta. Pogrezneva se nazaj v spanec, vendar naju čez nekaj časa zopet zbudijo. Podereva šotor in se napotiva po ozki lovski stezici pod steno. Plezati nameravava Rumeno zajedo, a v njej je že gneča. Povedo nama, da plezajo že tri ure in so še vedno v drugem raztežaju. Vse naju mine. Odločiva se za spominsko. Smer je lepa, vendar zelo kratka. Na gredini skačeva kot preplašena zajca, kajti okoli naju treska kamenje, ki ga prožita plezalca v Zupanovi smeri. Zato hitro poiščeva klin za spust in že sva pod steno. Ravno pravi čas, kajti od nekd se je prikradel črn oblak. Kmalu se izlije. Imava še nekaj časa. Greva v Zeleno zajedo. Ravno en raztežaj imava še vedno do vrha, ko se zopet vse stemni, dež, v daljavi zamolklo grmi. Kovačijo priveževa na vrh, sama pa se stisneva v majhno luknjo. Gledava strele, ki švigajo pred nama, ozračje smrdi po ožganem, strele pa treskajo vedno bližje. Še bolj se stisneva skupaj in premišljujeva o tem, da bi bila varna pred strelo, kot piše v knjigah, če bi bila luknja velika vsaj deset metrov. Kam pa naj greva drugam? V grapo, kjer teče voda

podoba te velike pokrajine. Raziskovanje se zdi izredno mikavno, saj so v Pamiru naši bogata ležišča dragocenih mineralov.

Ledenikov je v Pamiru 10 000 km², 10 % Pamira. Na sovjetski del odpade nekaj nad 7550 km², na kitajskih kakih 2000 km². Sovjetski pamiški ledeniki obsegajo tri in polkrat več kot vsi kavkaški skupaj. 1000 pamiških ledenikov je dolgih nad poldrug km, 17 ledenikov je dolgih nad 16 km, 50 ledenikov pa ima ledeniške površine nad 20 km².

V Pamiru je poleg polarnega ledu največji ledenik na Zemlji — 77 km dolgi ledenik Fedčenko, ki se začne na Pik Revolucije (6974 m) v verigi Jasnulem, nato ga hranijo grebeni Pik Akademije in Tanyne, kjer zavije na sever, pred grebenom Transalai pa se konča in na svojem jeziku spušča v svet deročo reko Muksu. Ledenik Fedčenko je še danes velik, v kvartaru pa je bil dolg 170 km — vso dolino Muksu je pokrival. Njegovo korito spada med najbolj raziskane dolge ledeniške doline na svetu. Spremembe v ledeniški zalogi na zemlji bodo ohranile tamkajšnje merilne postaje.

Skoraj vsi pamiški ledeniki hranijo Amudarjo, le malo se jih izteka v Taklamakan in Tarim v kitajskem delu. V gornjem teku Amudarje — največje reke Srednje Azije — ob Pjandshu — in njenih pritokov načrtujejo jezove in mnoge že grade. Te zajezitve so med največjimi na svetu. Glavni namen je regulacija vodnih zalog, namakanje zemlje in pridobivanje energije.

V sovjetskem zahodnem delu Pamira živi kakih 100 000 ljudi: Tadžiki, Vahani, Šugnani, Iškašimi, Rušani in Gorani. Zadnjih pet ljudstev govori vzhodno-iranska narečja. V vzhodnem Pamiru žive kirgiški živinorejci, napol nomadi, ki se selijo s svojimi čredami ovac, jakov in koz od paše do paše. Kirgizi žive tudi v kitajskem Pamiru. Ne ve se, če so z novimi naselitvenimi uredbami Kitajci na mejo naselili svoje ljudi.

Arheološke najdbe v Pamiru dokazujejo človeško naselitev že v starem paleolitiku.

in pada kamenje? Tu sva vsaj na suhem. Treseva se pa vseeno. Še posebno, ko v bližini udari strela in se vse kar zatrese. K sreči je bila zadnja, oblak odide drugam in zopet posije sonce. Splezava še tisti raztežaj, potem pa čim prej v dolino.

Ali pa takrat. Kar med tednom. Z Alešem se zmeniva in odideva na Kamniško sedlo. Kolikokrat prehojena pot. Razdelil sem si jo že kar na etape. In če vedno ne ležim vsaj pol ure v mehki travi na Pastircih, potem mi kar nekaj manjka. Koča na sedlu je še zaprta, zato se utaboriva v zimski sobi. Čeprav je že popoldne, preplezava spodnji in zgornji steber Brane in se po Šiji povzpneva na vrh. Ko sestopava, je na severni strani še veliko snega in presneto morava paziti, da se ne zapeljeva k Štajercem na obisk. V sobi, kjer imava spalnico in kuhinjo obenem, si skuha večerjo in se zarijeva med vlažne odeje.

Zjutraj vstopiva v Centralno smer v Planjavi. Včasih klasična šestica, danes pa je smer postala čisto tehnična. Če hočeš, seveda.

Čepim na majhni polički, kjer se smer konča in varujem prijatelja, ki spodaj neke razrešuje čudno solato iz vrvi, vrvic in stremen. Veter vedno bolj mrzlo piha. Ves se tresem, zgrbljen v dve gubi. Na skalah se razcvetejo mokri madeži. Vedno več jih je. Prve kaplje. Preklinjam Aleša, naj čim bolj pohiti, kajti ne bi rad doživel še ene nevihte v steni. Čez nekaj minut, meni se je to zdelo večnost, je pri meni. Razveževa se in se zapodiva po skrotju navzgor do škrbine, potem pa navzdol in po Kunaverjevi polici, ki jo kar preletiva, pod steno. Tečeva, kolikor moreva. Dež vse bolj gost, grmenje se bliža, midva pa s cingljajočimi klini drviva kot blazna proti koči. Skoraj brez sape planeva v sobo v trenutku, ko se odprejo nebesne zapornice. Utrujeno se nasmeneva drug drugemu. Si predstavljaš, kaj bi bilo, če bi bila v steni? Raje ne.

Popoldne je zopet lepo. Toda za danes imava dovolj. Aleš dremlje v sobi, jaz pa se usedom na klop za kočo. Iz tega me zdramijo neki glasovi. Pogledam okoli roba. Fata morgana! Sultan s haremom? Ko si pomanem oči, prepoznam v sultanu Tonača. Pa sedem deklet! Ta se pa znajde. Tudi Aleš, ki prikuka iz sobe, kar ne more verjeti očem. Po prvem presenečenju pa se v nama prebudi gostoljubnost. Skleneva jim skuhati čaj. Odidejo na rob, kjer se lepo vidi Logarska dolina, midva pa začneva s pripravami. Iz rezervoarja zajameva vodo, pobereva iz nje mušice, pristaviva posodo na plinski gorilnik in kuhava že ne vem kolikokrat prekuhane vrečke kamilic, šipka, lipe, mente itd. Očitno so s čajem zelo zadovoljne, saj naju povabijo na piknik, ki ga imajo v Jermanci. Pivo in čevapčiči. Takoj bi šla, ampak za jutri imava še nekaj v načrtu. Pa drugič. Poslovijo se in preden izginejo za rob, nama razigrano pomahajo. S tistimi načrti naslednji dan ni bilo nič. Sva raje spala.

Ko zbiram pogum, da bi sedel h knjigam, me zmoti telefon. Kliče me Andrej iz mladinske komisije PZS.

»Veliko prošnjo imam. Čez en teden se začne v Vratih tečaj za mentorje planinskih skupin in potrebujemo tehničnega vodjo. Ali imaš čas?«

Najstarejšim najdbam — kamenitim artefaktom iz kamene dobe prisojajo starost 250 000 let. Kaj je ljudi gnalo že tedaj v opustela višavja, je danes uganka, razen če velja, da so bile tedaj klimatske razmere veliko ugodnejše od današnjih, saj so bile gore nižje. Ne vemo, če so ljudje v zadnjih ledenih dobah prišli v Srednjo Azijo, ostali tam ali pa so se umaknili v toplejše kraje. Zunaj dvoma pa je, da so se na vzhodnih pamijskih višavjih vsaj od mezolitika dalje naselili ljudje. Da ta negospodarski Pamir tudi kasneje človeka ni oviral na raznih velikih ljudskih pohodih, potrjujejo številni antični in srednjeveški viri, ki govorijo o premikih Sakov in Hunov, o vojskah Aleksandra Velikega in arabskih verskih fanatikov.

Le visoke gore so ostale zaprte za človeka. Tudi prve angleške in ruske ekspedicije, ki so imele pred očmi prirodoslovje, etnografijo in arheologijo — predvsem pa strateška vprašanja, niso prodrle visoko. Izjema: brata Schlagintweit in Sven Hedin. Zadnji je pri svojem četrtem poskusu na Mustag-Ati dosegel višino 6300 m.

Nemci so leta 1906 in 1913 prišli na nekatere pettisočake v Pamiru (Rickmer-Rickmers). Leta 1928 je Rickmer-Rickmers vodil sovjetsko-nemško ekspedicijo. Pri tem so Allwein, Schneider in Wien prišli na 7134 m visoki Pik Lenin (tedaj še Pik Kaufmann) in to z juga iz Saukdare. S severa Nemci niso uspeli, pač pa je 8. sept. 1934 pripeljal na ta vrh tri rojake — planince Vitalij Abalakov iz ledenika Lenin po severni strani gore.

O nadaljni alpinistični zgodovini Pamira smo pisali ob raznih priložnostih. Naj ponovimo le nekaj zanimivosti: Sven Hedin na Mustag-Atu kljub štirim poskusom ni prišel. Angleža Shipton in Tilman sta poskusila l. 1947 in prišla do 7000 m. L. 1956 je stopila na vrh velika sovjetsko-kitajska ekspedicija pod vodstvom znamenitega Beleckega. Na najvišji vrh sovjetskega in kitajskega Pamira na 7719 m visoki Kungur-Tag pa niso mogli priti. Zadovoljiti so se morali z vzponom na Kungur II, 7595 m (Kungur Tjube-Tag).

Malo premišljuje, zato nadaljuje: »Veš, na tečaju bo okoli trideset tovarišic.«

»Uuuuu, potem pa grem. Praviš, da se začne v nedeljo. V redu.«

V soboto, dan pred začetkom tečaja, se nas zbere na Nemškem turncu v Severni triglavski steni več plezalcev. Ko omenim tečaj in tovarišice, se mi ponudijo za pomočnike. Skomignem z rameni, češ, žal pravijo, da jih ne rabijo več.

In že je tu nedelja. Turoben, deževen dan. V Šlajmerjevi vili se zbirajo tečajnice, med njimi pa so tudi štirje predstavniki močnejšega spola. Sprva sedijo vsi v jedilnici, vsak zase, nemo opazujejo drug drugega, a se kmalu seznanijo in kočo napolni vesel klepet. Po uradnem začetku se porazdelijo po spalnicah. Vendar je prva noč dokaj nemirna. Šlajmerjeva vila je namreč svetovno znana po svojih polhih. Podnevi se skrivajo, noč je pa njihova. Ležiš na pogradu in na vsem lepem ti mimo glave švigne majhna, črna pošast. Tk, tk, tktttk. Nekaj časa teče po tleh, se zažene v steno, malo pod stropom mu zmanjka bencina in pade na tla. Presunljivo cvili, potem pride k sebi in nadaljuje z dirko. In tako vso noč. Naslednji dan uprizorimo pravi lov nanje. S Srečotom zaslediva enega, pobegne nama v stranišče. Srečo za njim, jaz pa zaprem vrata za obema. V stranišču slišim čofotanje, hropenje in na koncu krik. Odprem vrata in zagledam krvavo Srečotovo roko. Polh ga je pošteno ugriznil in mu ušel skozi okno. Za silo ga povežemo, potem ga začnemo razkuževati od zunaj in znotraj z žganjem, kajti takrat je razsajala steklina in morda jo je imel ravno ta polh.

Program na tečaju je kar natrpan. Prvi dan se vrstijo predavanja, drugi dan odidemo na turo, do vstopa v Slovensko smer, nakar prečimo pod steno do poti, ki pelje na Luknjo. Posebno poglavje je prečenje snežišča. Naredimo vravno ograjo in tovarišice s cepini stopajo ob njej. Sprva jim cepini delajo preglavice, v rokah jih držijo, kot bi imele motike, a sčasoma se privadijo. S pesmijo se vrnemo v Vrata.

Da so med nami zelo romantične duše, se je videlo že na stenskem časopisu, kjer je nekdo opisoval prvo turo. Naj ne zameri, če malo prepišem:

»... Kakor da se je v tem zgodnjem jutru vsak zavlil v svoj plašč tišine, poglobljenosti vase, osamljenosti, tiste osamljenosti, ko pred tabo zaživijo spomini. Bilo je res lepo jutro. Drobná meglica rose je trepetala med grmovjem, iz globine zavesti je vstajal spomin na nekaj, kar si misliš, da je že davno pokopano, pozabljeno. Mehko se je dotaknil duše, odprte v to sončno jutro, ki je odkrivalo Steno v svoji mogočnosti. V zavesti so se oglasili koraki in se pomešali med naše stopinje, zažarel je nasmeh, ki ga nikoli več ne bo, zazveneale so besede, lepe, dobre, vesele besede, zaskrbljene, žive, polne ljubezni. Izlet je imel kratek, rahel priokus grenkobe...«

Uspešen zaključek drugega dne zalijemo v Aljaževem domu. Tu se spoprijateljimo s skupino Čehov, predvsem z dvema, Zdenkom in Radomirjem. V Zahodni zajedi sta imela smolo. Padajoč kamen jima je presekala vrv in vrniti sta se morala. Tudi drugi nimajo sreče. Eden si je že prvi dan pri padcu zlomil nogo, drugi pa so se morali tudi vrniti iz stene. Nič čudnega, če naveza treh vstopi v Bavarsko smer krepko čez poldne. Naslednja dva reševalci vsa izmučena pripeljejo v dolino. Štiri dni sta preži-

T. O.

Ali so na Kungur I prišli Kitajci, se ne ve.

Danes je na Pik Lenina speljanih 16 smeri, na njegovem vrhu se je zvrstilo do leta 1978 1700 alpinistov. Ena smer je tako lahka, da je postal Leninov vrh najbolj obljudeni sedemtisočak na svetu. Seveda so bili na delu še drugi vzroki: mednarodni tabori itd. Na Pik Komunizma je speljanih 16 smeri, nekatere med njimi so ocenjene kot najtežje po ruskih kriterijih. Na tem vrhu je doslej stalo 800 alpinistov. Pik Korženevskaja ima samo 10 smeri iz vseh strani, doslej je na vrh prišlo 600 alpinistov. Tako imenovane alpijade po I. 1974 v vzhodju Pik Lenina so vsa leta dobro obiskane. Iz tabora nosijo helikopterji interesente za druge sedemtisočake, tudi na Pik Revolucije, ki je najtežje dosegljiv.

POLJAKI V JUŽNEM STEBRU ČANGABANGA (6864 m)

V »Alpinismusu« 1979/3 poroča znani poljski alpinistični publicist pisatelj in dolgoletni urednik Jozef Nyka o poljskem uspehu v Garhvalski Himalaji. V poljski ekspediciji sta bila tudi dva Angleža Alex Mac Intyre (24) in John Poster (31). Bazo so si postavili na 4300 m v severnem vzhodju Nanda Devi. Oba Angleža in dva Poljaka so 20. 9. 1978 vstopili v steno, da jo preplezajo v alpskem slogu brez pritrjenih vrvi in višinskih taborov. Steber je visok 1500 m in izredno impresiven. V spodnjem delu je izredno strm, gornji pa deloma navpičen in previsen. Plezali so v dveh navezah, ki sta se po vlogi menjavali. Druga naveza je skrbela za »komoro«, to je za pet vreč, ki so v vzhodju tehtale 125 kg, na vrhu pa še vedno 75 kg. Plezanje v sijajnem granitu je bilo dokaj varno, vendar precej težko. Med 46 raztežaji (brez vršne glave) so bili le trije

vela na majhni polički pod Čopovim stebrom. Zdenko hudomušno pripomni, da sta verjetno uživala, saj sta bila on in ona. Ampak na ozki polički in še brez hrane, hm? Druga tura je še bolj uspela. V skupinah smo se kljub megli povzpeli na Pogačnikov dom, čez Bavški gamsovec v Luknjo in nazaj. Se vidi, da so tovarišice dobile že nekaj kondicije. Na vrhu Gamsovca mi je vsaka obljubila steklenico piva, če jih le žive pripeljem v dolino.

Zvečer smo zopet v Aljažu. Zdenko in Radomir sta zelo vesela, saj sta preplezala Skalaško smer, jutri navsezgodaj pa gredo vsi na morje. Torej poslovilni večer. Pojemo pesmi, naše in češke in kar prehitro se moramo posloviti. Zdenko me povabi k sebi z besedami: »Ahoj, Janek, napiš a prijedy.«

In že je tu zadnja tura. Čez Kališče in na bivak 11. Pot, ki so jo uhodili številni udeleženci tečajev mladinske komisije, bo od sedaj naprej samevala. Že naslednji tečaj bo v Bavščici. Tudi »famozno« melišče pod Šplevtami bo samevalo. Kar škoda se mi zdi. Ampak tudi neznane kraje Trente je treba odkrivati.

Že čez en teden se s Franjom, nekakšnim klasičnim vodjem tečajev za mladinske vodnike, peljeva v Bavščico. Dolina je z novim planinskim izobraževalnim centrom na novo zaživela. Cesta, ki jo je pozimi uničil plaz, je zopet prevozna, električne žice prinašajo življenje v redke hiše, kjer se trentarski domačin še bojuje z divjo naravo.

Prva skupina smo, ki ima tečaj tukaj. Veliko bo še treba postoriti, da bodo tečaji potekali brez problemov. Tečajniki spijo v šotorih, mi iz vodstva pa se zbašemo v kaj čuden bivak — »lunarni modul«. Prva noč, jasno, ne mine čisto mirno. Komaj zaspim, me zbudijo čudni glasovi. Prislunhem in prepoznam Frančkov glas. Govori v spanju. Še bolj napnem ušesa, da bi mu lahko zjutraj pripovedoval, o čem govori v spanju, a slišim le nerazumljive zloge. Zjutraj izvem, da so se tudi drugi prebudili in vsi smo jezni nanj, saj ni povedal nič pametnega. Naslednjo noč naj se bolj potruži!

Izlet. Nobeden še ni hodil po teh krajih. V pomoč so nam le zemljevidi. Smo prava pionirska izvidnica. Po zaraščenih poteh, mimo planin, kjer je že pred leti utihnil kravji zvonec, se vzpnemo na preval, na Brežice in po isti poti nazaj. Malo pred taborom pa Franček nerodno stopi in se udari v koleno. Ponoči nam izpolni naše prošnje: Do jutra poslušamo dobro razpoznavno govorico: Uu, auu, joj, uu!

Tečajniki se mi kar smilijo. Kadar niso na turi, imajo ves dan predavanja. Učijo se huje kot v šoli. Ob tem se dobro spominjam časov, ko sem bil sam na takem tečaju. Vodil ga je »strašni« Melanšek. Večkrat smo vstali že ob petih in se učili, tako smo se bali.

Po drugi turi utrujeni počivamo. Proti večeru poprosim prijatelja, naj me z avtomobilom nekam zapelje. Po ozki dolini, kjer v soteski divje šumi reka, se zapeljeva do majhne vasi. Kot preplašena se stiska v nastajajočem mraku ob temna pobočja gora. Malo pred vasjo se ustaviva. Vzamem tri vejice živordečega sleča, ki sem ga utrgal nekje na sončnih pobočjih Bavškega Grintovca. Stopim proti pokopališču. Stara železna vrata otožno zaškripljejo. Obstanem pred črno ploščo. Brez imena. Živi le v spominih ljudi, ki so ga poznali. Še poslednjič sva sedela skupaj na predavanju in se

pod III, trije pa so bili tehnični A₂—A₃. Več kot polovica smeri je bila ekstremno prosta plezarija z več mesti VI, večkrat na meji možnosti in to vse nad 6000 m visoko. Tretji dan je kamen zadel Zureka v hrbet tako hudo, da mu je vsak gib pomenil trpljenje. V gornjem delu stebra so plezalci ponoči počivali v »netopirjih« — Kurtyka je o tem »artiklu« izjavil, da je hudičeva iznajdba, ampak »brez nje bi bilo vse skupaj še huje«.

27. 9., 8 dni po vstopu, so štirje moške stopili na vrh: MacIntyre, Kurtyka, Porter in Zurek. Sestop je trajal dva dneva po zaledenelih stenah, praktično brez varovanja, ker to preprosto ni bilo možno. Dva plezalca sta imela hude težave z želodcem, močno sta pešala, tako da je imel zdravnik v bazi z njima velike skrbi.

Poljsko-angleška »kooperacija« je neke vrste novost in eno največjih plezalnih podjetij v suhi skali v Himalaji. Čangabang je l. 1976 naskočila velika angleška ekspedicija. V treh dneh so Angleži prišli do srede stene, tu pa se šele začnajo vrstiti največje težave. V Čangabang je bil poleg Kurtyka in Zureka še Lech Korniszewski (42, zdravnik, vsega torej pet ljudi!).

Na kratko smo že poročali tudi o poljskem uspehu na Kangčendzöngi, v južnem in srednjem vrhu. Poljski Klub Gorski, ki ga je podprla Zveza poljskih alpinističnih klubov, je ekspediciji izbral za cilj oba južna vrhova te znamenite himalajske gore.

Ekspedicijo je vodil Piotr Mlotecki. Od vsega začetka je ekspedicijo močno oviralo slabo vreme, tako da je 300-glava karavana po nekaj dneh »skopnela« na 30 nosačev. Vodstvo ekspedicije je tedaj poslalo »vršno skupino« (6 mož) z lahko opremo naprej z nalogo, da steno začne opremljati, preden bo postavljena baza. Po fotoposnetkih naj bi ekspedicija z ledenika Yalung naskočila steno po mogočnem zahodnem stebri; študij tega predela pa je pokazal, da utegne ta smer biti zelo nevarna.

menila o plezalskih načrtih. Potem tisti: Pa dobro plezaj, vesel nasmeš, stisk roke. Kaj se je zgodilo po tem, ve le gora. Mogočna, polna skrivnostnih glasov, molči. V njeni tisočletni preteklosti sta v bežnem trenutku obležala dva mlada fanta. Za vedno. Konec tečaja se hitro približuje. Na tretji turi se tečajniki seznanjajo z izdelavo vrvene ograje in tehniko plezanja. Najprej moram poiskati primerne skale, kjer bodo plezali. Preizkušam oprimke, čistim odkrušeno kamenje in se počasi vzpenjam. Prsti zagrabijo za rob poličke. Vzdignem se in otrpnem. Oči se srečajo z drugim, srepim pogledom. Gad. Zagrabil sem le nekaj centimetrov od zvitega klopčiča in sedaj se gledava. Nekaj dolgi trenutkov. Z nogami tipam za nižjimi stopi in počasi, prav spustim oprimek. Kot bi mignil, sem na nižji polički. Sesedem se. Nekaj časa globoko diham, potem pa se začnem smejati, smejati. Uh.

Zvečer so izpiti. Franjo mi pravi, naj bom strog in pri pismenem izpitu jih »vržem« več kot polovico. Pošteno so preplašeni. No, na ustnem izpitu je že bolje. Sedaj šele vem, kako se počutijo profesorji, kadar na izpitu prav neumno gledam in ne vem, kaj bi odgovoril. Ampak pri meni ni nobeden padel!

Otvorjen s težkim nahrbtnikom grem po Bavščici. Rdeče gozdne jagode ob poti, trentarski hribi, pa spet dva gada, še mladiča. Na svidenje, Bavščica!

Nisem se še čisto odpočil, ko zopet polnim nahrbtnik. In hajd v Vrata. Tokrat na začetniški alpinistični tečaj. Šlajmerjeva vila in polhi nas ponovno gostoljubno sprejmejo. Prvo jutro vsi nestrpnost gledamo v oblake. Bo ali ne bo? Končno le prikuka sonce. Odidemo na prvo turo bolj razglednega značaja. Uroš nam razkaže del svoje poti Planica—Pokljuka, ki je speljana po gamsjih stečinah in lovskih potkah. Zaradi tega marsikaterega lovca, ko ugleda Uroša, zasrbijo prsti, kajti planincem je odkril prečudovite potke, ki so bile dolgo časa domena zelene bratovščine. V torek se začne zares. Vsak inštruktor dobi dva tečajnika in odpeljemo jih v stene. Cilj moje naveze je Dolkova špica. Plezanje v njej je res lepo, kratki skalni odstavki se menjavajo s preprogami iz trave, na katerih planike tkejo žive vzorce. Po melišču in mimo bivaka na Rušju se vrnemo v dolino.

Vremenska napoved za naslednji dan je ugodna, zato gremo kljub utrujenosti tudi ta dan plezat. Pod vstopom v Slovensko smer je prava gneča. Tri naveze odidejo na levo, midva z Mirom pa popeljeva svoje v Nemško smer. Po petih urah smo na Gradu, saj je plezanje v troje bolj počasna stvar, od tu prečimo po Zlatorogovih policah v Slovensko grapo in dalje proti Prečevemu izstopu. Malo smo se uštel. V »Prevcu« so še vse tri naveze, ki so odšle v Slovensko smer. Kljub temu zaplezam v kamin. Ozrem se navzgor za oprimkom, ko kar na lepem od nekod prileti kamen. Sploh ga nisem videl. Močan udarec sredi čela. Pred očmi se mi stemni. Trdno zagrabim za oprimek, malo počakam, da pridem k sebi in se spustim nazaj. Robec, ki ga pritiskem na rano, je kmalu krvav. Počitek, ko čakam, da vse tri naveze pred mano izplezajo, mi kar prav pride. Miro pa ne zdrži na miru. Začne iskati Frelihov izstop in nam izgine

12. apr. 1978 so Poljaki vstopili, 16. aprila postavili tabor I (6200 m), 24. aprila tabor II (6500 m) in 27. aprila tabor III (7200 m). Do »Velike terase« so šli po smeri prvih pristopnikov in opremili pot z 2500 m vrvmi. Od tabora III so šli na desno po povsem novi poti. 5. maja so postavili tabor IV (7550 m) v 1250 m visoki vršni steni (južnega vrha). 19. maja sta Chrobak in Wroz odšla iz tabora IV, dosegla ob 8. uri konec vrvi in plezala dalje po ledu in kopni skali: težavnost mestoma IV. Ob 14.45 sta prišla na vrh. Pri sestopu ju je zajela nevihta in metež. Ob 18. uri sta se vrnila v tabor IV. 22. maja so Poljaki stopili še na srednji vrh Kanča: Branski (42), Waldemar Olech (49) in Zygmunt Heinrich (43).

V južni strani Kangčendzonge je bila tedaj tudi španska ekspedicija. Imela je dovoljenje za Yalungkang. Španci so uporabili poljske pritrjenke, ob njih dosegli »Veliko teraso« in pod srednjim vrhom postavili tabor IV a. En član poljske ekspedicije in en Šerpa sta odtod poskusila priti na Srednji vrh Kangčendzonge, dosegla sta pa le nek stranski stolp v višini 8250 m. 22. maja so po njuni sledi prodirali W. Branski, A. Zygmunt in Kazimierz W. Oblech. Prišli so na prepadno polico, ki jih je pripeljala na najvišjo koto Srednjega vrha. Torej drugi prvenstveni vzpon poljskih alpinistov!

Oba vrhova sta bila doslej različno kotirana. G. O. Dyhrenfurth v »Les Alpes« 1970/7 daje Južnemu vrhu 8476, Srednjemu 8482; v »Les Alpes« 1972/1 beremo »ca. 8490 m« in »ca. 8496 m«, v »Alpinismusu« 1970/4 za oba vrhova 8494 m; Japonci so l. 1973 izmerili 8478 m in 8491 m.

Ekspedicija je štela 27 mož, s seboj je imela tudi fotografa, akad. slikarja A. Strumika, filmsko skupino idr.

T. O.

izpred oči. Končno izpleza zadnji plezalec čez rob. Tudi mi smo kmalu na robu. Dobro bi bilo, če bi počakali Mirota. Večkrat zatulim v prepad, a nobenega odgovora. Šele čez nekaj časa se oglasi. Malo se je zaplezal. Sedaj bo šel raje po Prevčevem izstopu. V redu. Ampak takrat bo že tema, do poti pa ni tako blizu. Zato odidemo mi trije proti sedlu. Tečajnika pošljem na pot, sam ostanem na sedlu. Usedom se na mehko travo in iz nahrbtnika potegnem orglice. Kolikokrat so se oglasile v enolični tišini, ko sem sedel kje sam v hribih. Zvoki melodije zatrepetajo nad prepadi, se odbijejo v navpičnih stenah in se čudno popačeni vračajo. Odmeva, v stenah Triglava... Redki planinci, ki hitijo po poti na Kredarico, se za trenutek ustavijo, prisluhnejo, se zazro v temno silhueto. Presneto temno je, ko se oni trije prikažejo. Da so le prišli. Ko v soju čelnih svetilk hitimo čez Prag, zagledamo nekaj lučk, ki se nam približujejo. V taboru jih je moralo kar skrbeti za nas. Začnem jodlati. Naj vedo, da je vse v redu. Kmalu pridejo prvi do nas. Slavic me podraži: »Kako je kaj, pesnik?« Jezno ga pogledam. Saj nisem jaz nič kriv. Ampak vseeno hvala, ker ste prišli nasproti.

Naslednji dni s plezanjem ni nič. Večkrat rahlo dežuje, zato se tečajniki učijo tehnike na Malem Triglavu zraven doma. Na tečaju sta kot gosta tudi dva Amerikanca, ki plezata v naših gorah. Eden nam prikaže prosto plezanje, ki je pri njih zelo v modi. Res je frajer, ko v copatkah in z ruto na glavi poskuša preplezati previsni raz bolvana. Ampak način plezanja? Ne, to pa ne. Pri njih je padeč sestavni del plezanja, pri nas pa velja še vedno tisto: ko že ne moreš več, moraš še vedno. Na prijateljstvo med ameriškim in jugoslovanskim ljudstvom pa vseeno pijemo.

Ogenj v pipi je ugasnil. Rahlo me zebe. Vstanem in se napotim k ognju, k prijateljem.

KAM BEŽIŠ?

Molče stopava proti steni. Koraki votlo odmevajo v prebujajoči se dan. Sonce je še globoko v dolini in njegovi žarki si sramežljivo utirajo pot skozi jutranje meglice. Usedevala se v travo ob potki in prisluhneva v tišino. Najprej nič. Potem se nekje v steni odkruši majhen kamen, izpod ruševja sfrfota preplašena ptica, veter para zadnje meglice in čez greben zvižga svojo večno pesem. Zdi se ti, da postanejo zvoki vse glasnejši, dokler se na koncu ne združijo v mogočno simfonijo.

Kar sedela bi in poslušala, a morava naprej. Pred nama jer stena. S tihim nemirom in velikim pričakovanjem si ogledujeva smer. Malo skrotja in že sva pri vstopu. Z rahlo obrednimi kretnjami si razporejava opremo. Ozrem se kvišku in zagledam prve kline. Pripravim se, kajti prvi raztežaj je moj.

Tedaj se mi zazdi, kot bi nekje iz daljave prihajali čudni zvoki, ki me v trenutku spomnijo na nekaj. Trpko se nasmehnem. Kdaj je že to bilo?

Pa ravno sem smo se morali postaviti. Ampak saj ni nič čudnega. Sonce pripeka z vso močjo, mi pa se stiskamo v senci drevesa kot čreda preplašenih ovac. Tik pod krošnjo drevesa hreščita dva velika zvočnika, iz katerih hrumijo zvoki koračnic. Okoli nas valovi množica. Mimo strumno prikorakajo gasilci. Za njimi nova godba in zopet vrste civilne zaščite. Občinski prazniki. Parada. In mi. Dvajset alpinistov, ovesenih z vsemi mogočimi klini, vponkami, vrvmi...

Smo že na vrsti. Razporedimo se v četverostope in se vključimo v povorko. Pred nami stopajo pionirski, mahajo z zastavicami, za nami mlada dekleta v kratkih hlačkah. Ritmična skupina. Prikorakamo na stadion. Ljudje, varno spravljene za ograjo, nam navdušeno ploskajo. Požiramo prah, ki ga vzdigujejo težki gojzerji, ko meljejo rdeči pesek steze, na kateri se ponavadi podijo fantje z jeklenimi konjiči. Napovedovalec po zvočniku navdušeno govori nekaj o pogumnih osvajalcih sten, mi pa se neumno režimo drug drugemu in se sprašujemo, kaj delamo tukaj. Kaj moramo res na tak način dokazovati, da obstajamo?

Končno obhodimo stadion in se zopet zapodimo v prvo senco. Čaka nas še drugi del. Nastop. Prikaz alpinističnih večin. Na travi.

Stojim razkročen. Roka počasi seže za pas, zagrabi streme, se stegne in ga vpne v klin. Potem ponovi isto pot in tudi vponka je v klinu. Zobje zagrabi za vrv, roka se zopet stegne, vponka votlo tleskne, vrv se napne in oddahnem se. Počasi stopim v streme in se stegnem višje. Naslednji klin je presneto daleč. Prsti otipajo majhen oprimek in ga čvrsto zagrabi. Vzdignem se in dosežem klin. Pokriva ga tanka plast rje, preizkusim ga in vsa stvar se ponovi od začetka. Plezanje me čisto prevzame. Vzdrami me šele glas prijatelj, ki pove, da bo kmalu konec vrvi. Poiščem primerno mesto in uredim varovališče. Prijatelj je kmalu pri meni, preči v desno in pride do lesene zagozde. S kladivom nekajkrat udari po njej in po meni se vsujejo preperele iveri. Spusti se, iz

nahrbtnika mu dam novo zagozdo in že je trdno zabita v poči. Izgine za rob. O težavah mi govori le vrv, ki počasi polzi skozi moje roke. Dolgo traja. Po telesu rahlo drhtim, kajti sonce še ni posijalo v steno.

Ležimo v travi in čakamo. Že dve uri. Od nekje prinesejo zaboj piva. Planemo po njem. Vendar vročina in toplo pivo opravita svoje. Še bolj smo žejni. Počasi se pripravljamo za nastop. Štirje zvezujemo smuči, eni razstavljajo marinerja, drugi sestavljajo višinski šotor. Od nas kar teče.

Veter prinese od zgoraj glas, ki mi pravi, naj začnem. Odvežem se iz varovalnega klina in začnem plezati. Sprva so gibi okorni, potem se ogrejem. Prsti nežno tipajo po skali, begajo sem ter tja, dokler ne naletijo na majhno razpoko in se zagozdijo vanjo. Le globoko dihanje in podrsavanje čevlja ob skalo moti gluho tišino.

Nastop. Zopet prikorakamo na stadion in se razvrstimo ob robu igrišča. Eden je tako nestrpen, da pogumno zakoraka proti sredini igrišča, drugi pa obstanemo, kjer smo, in mu tiho žvižgamo, naj se vrne. Ne sliši nas. Ko je že na sredi igrišča, se mu zazdi le malo čudno, da je sam. Še bolj pa se začudi, ko je kar na lepem obkrožen z mladimi dekleti iz ritmične skupine, ki imajo nastop pred nami. Nekam zmeden se vrne. Zaslišimo žvižg na piščalko. Znak za začetek našega nastopa. Zapodimo se vsak na svoje mesto. Hitimo. Na razpolago imamo le pet minut. Moja skupina je že doma trenirala, zato nam gre delo dobro od rok. Eden povezuje »ponesrečenca«, dva pa sestavlja smuči, iz kateri morava narediti improvizirana nosila. Kot zakleto se nam ravno sedaj zavozlajo vrvi. Vsi trije jih poskušamo razvozlati, vendar dobimo še večjo solato. Žvižg na piščalko že oznani konec časa, namenjenega za nas, in začetek nastopa pionirčkov. Skrajni čas je, da se spravimo iz igrišča. Mimo nas pritečejo štirje z višinskim šotorom na drogovi, za njimi letita dva z marinerjem in »ponesrečenko« v njem, ki se veselo reži. Najbolj se mi zasmili Marjan. Napraviti se je moral v puhaste hlače in veston, časa, da bi se slekel, pa ni bilo. Sedaj teče kot zmešan po stadionu, barva obraza pa se sploh ne loči od barve vestona, ki je temno rdeč. Tudi mi položimo »ponesrečenca« na smuči. Trdno ga privežemo, zgrabimo za vrvi in že tečemo proti izhodu. Ljudje nam ploskajo, mene pa stiska pri srcu, ko poslušam škrtanje kamnov pod smučmi. Končno je tudi to za nami. V senci pod drevesom vzame vsak svojo opremo in se zapodimo proti avtomobilom. Vendar se vroče pločevine še dotakniti ne smemo. Nekaj časa polivamo avtomobile z vodo, potem se le spravimo vanje in odpeljemo.

Kam sedaj? Klinov je na lepem zmanjkalo. Če bi me kdo gledal iz doline, bi bil verjetno videti kot muha sredi gladke plošče. Oči začnejo begati po skali in odkrijejo celo vrsto oprimkov. Čudovit raztežaj. Polovica tehničnega plezanja, polovica prostega. Občudujem prva plezalca, ki sta tu potegnila smer. Koliko fantazije in napora! Pridem do police. Po opisu je tu konec smeri. Razpokane ustnice se prilepijo ob vlažno skalo in žejno srkajo kapljice vode. Varujem. Prijatelj je kmalu pri meni. Nekaj časa mirno leživa na polici, gledava v nebo, kjer se veter igra z belimi ovčicami, misli bežijo k novim ciljem. Potem pospraviva opremo in se podava v dolino.

OSOR IN CRES

MITJA KOŠIR

Modrina morja in modrina neba svetlita mavrični odblesk, začet in spočet v dveh globinah, dveh razsežjih, katerih eno je omejeno s končnostjo na morskem dnu, drugo pa sega v nepojmljivost, v brezkončnost neskončnega, nedoumljenega, predvsem pa v nespoznana veselja, v kozmos. Velike besede, in prav zato s ponarejenim zanosom zvene v omejenem vsakdanu, v katerem se vrsto zgolj dnevnomembni, prav nič zgodovinski trenutki našega bivanja. Zato pa so prikladne v redkih trenutkih, ko človekova zavest seže v globino lastnega bitja, seže vase in hkrati v kozmos, zakaj človek v pravem pomenu besede, to je človek svet.

Modrino morja in modrino neba, zlit v barvni lok gledamo z vrha gore, ki bi bila grič v zgubnem slovenskem reliefu, se pa s svojimi 588 m mogočno boči nad morsk gladino, hkrati pa je tudi najvišji zagon tektonskih sil, ko so oblikovale jadranski otok Lošinj. S Televrine v čokatem hrbtu Osorščice se vidi, kako morje in nebo vse skupaj

preplavljata z nežno, vendar prodorno svetlobo, ki sega globlje in dlje kot naše oko. Običajno si ljudje, kadar prodirajo skozi neznana področja, pomagajo z zemljevidi, če jih imajo. Tudi mi trije smo se ob prekopu, ki deli Cres in Lošinj v dva velika, samostojna otoka, odpravili po dobro uhojeni stezi mimo avtokampa navzgor proti Malemu Tržiču za gozdnato glavo 160 m visokega Belca. Iz Malega Tržiča je zemljevid obetal stezico na greben Osorščice in po njem na vrh Televrine. Pa ni bilo tako. Prvo razpotje je bilo v gostem borovem gozdu, kjer je v levo zavila steza proti Veleniu Tržiču. S strehe njegovih hiš smo videli na nasprotnem bregu kotlinico, ki jo amfiteatralno obrobja greben Osorščice na jugozahodu in Belac na severu. Tam zadaj so že Nerezine.

Zavili smo desno navzgor v tesnobno, povsem izumrlo vasico Mali Tržič. Tiho smo hodili med gluhihi hišami s slepimi okni in razdejanimi stenami, da ne bi zmotili počitka samotnega galeba ali pregnali edinega gospodarja tega na pogled mrtvega kraja — srebrnega modrasa z njegovega sončnega prostora pred opustelim pragom. Ljudje so že davno odšli od tod. Porazgubili so se po širnem svetu, v Ameriki in Kanadi, v Avstraliji, nekaj pa jih živi na Reki in v Zagrebu. Preveč trda, negostoljubna je bila zemlja tega severnodalmatinskega kraja.

Hiteli smo po vedno ožji in vedno bolj zarasli stezici med zapuščenimi njivami. Zemljo jim pred vetrovi varujejo nepregledne kamnite ograde. Med njimi se sem ter tja zasveti rumeno bela lisa napol divjega ovčjega tropa. Tod že dolgo ni nihče hodil. Gosta podrast, prepletena z nešteti nitmi velikih pajčevin, nas je ovirala pri hoji. Komaj pol ure hoda od Osorja in od glavne magistralne ceste proti turistično razvitemu Malemu Lošnju in njegovi okolici, skratka pol ure hoda od turističnega vrveža, propadajo ostanki te mrtve vasice in ne le te. Veliko jih je, zlasti po turistično še ne povsem razvitem Cresu. Tako mi je, denimo, stari barba Mario iz Mikložana nad rtom Suha na jugu Cresa dejal, da pravzaprav ne ve, kaj ga še zadržuje tam, daleč od ljudi, kjer ni ne vode ne elektrike. Morda mu podpira voljo turistični razcvet Mikložanu najbližje vasi Punte Križe in iz leta v leto večji obisk kampov Bokinić in Baldarin ob zalivih Jadriščica pa oživljena zaselka Pogana in Draga v zalivu Jadriščice. Do tja iz Mikložana ni daleč. Tam si stari Mario v sezonskem času služi nekaj denarja kot nočni čuvaj v obeh kampih. Pravi, da bo tu ostal.

Kdo ve, čigava noga je zadnja ubirala to pot! Na zemljevidu je lepo začrtana, v resnici pa izginja v goščavi brinja. Končno smo obupali nad iskanjem in se kot neuspešni stezoslédci zapodili naravnost po nekoliko manj poraščenem, vetru izpostavljenem, kamnitim hrbtu navzgor na greben, ga kmalu dosegli in vsi trije hkrati onemeli od navdušenja.

Le gledali smo, kot da bi z očmi hoteli vsrkati vase neponovljivi prizor, ki smo ga pričakovali, vendar smo ga v mislih oblikovali povsem drugačnega, kot se nam je zdaj razkril. Vedel sem, da bom videl daleč tja v Istro in na Velebit, vendar nisem pričakoval, da se mi bodo z grebena Osorščice kot beli biseri sredi rjavozelene istrske pokrajine pokazale stolpnice daljnega Pulja, da si bova s ponosno Učko zrla iz oči v oči in da se bodo nad grebeni Raba in Paga razločno črtale skalne soteske v mogočnih plečih starega Velebita. Spodaj pa morje, to širno vodno prostranstvo, zibel in vir življenja, praelement. »Morja široka cesta«, prepredena s temnejšimi in svetlejšimi lisami in programi za številnimi čolni, jadrnicami in večjimi ladjami v širokem prostoru med Cresom, Zečo, Lošnjem, Unijami in Suskom pa množica najodobnejših domislic navičnega športa v Lošinjskem kanalu in Osorskem tjesnacu.

Hoja po vršnem grebenu Osorščice je spričo vznemirljive krajine postala pravo razgledno potovanje. Ni nam ga kalila niti pripekajoča vročina nastajajočega avgustovskega dne niti osušena usta. Vrh Televrine zaljša borov gozdič, razgledovanje proti severu in vzhodu ovirajo drevesne krošnje, zato se na njem nismo dolgo mudili. Raje smo pohiteli po zaraščenem grebenu do 557 m visokega, sosednjega Sv. Nikole s cerkvico na vrhu, od koder se nam je obetal lep razgled. Takoj pod vrhom Televrine smo na grebenu opazili prijetno spremembo. Med nizkimi bori je tekla prava pravcata stezica, opremljena z lepimi, rdečebelimi Knafelčevimi markacijami in nas udobno, brez preirvanja skozi gosto rastlinje pripeljala na vrh Sv. Nikole. Planinska pot torej, ki je na našem zemljevidu ni bilo opaziti.

Quante volte ancora? (Kolikokrat še?), je zapisal italijanski obiskovalec, najverjetneje okupacijski vojak, na cerkvico. Kdo ve, kaj je hotel povedati s tem vprašanjem? Morda mu je bila odveč hoja v breg? Morebiti je izpovedal zgolj domotožje. Morda pa je s tem izpovedal, da je sit vojne in njenih nesmislov.

V antičnem času so lošinjski arhipelag s Cresom imenovali Apsirtides. Omenja jih zgodba o Jazonovih Argonavtih, ki so skozi Lošinjski kanal pluli, ko so iskali zlato runo. Sicer pa so bili prvi znani prebivalci Cresa in Lošinja stari Liburni. O njihovi staroselski zgodovini še vedno govorijo ostanki selišč na težko pristopnih vzpetinah. Današnji prebivalci z najrazličnejšimi plovili režejo morsko gladino od ene obale k drugi. Globoko pod nami se v zalivu stiskajo Nerezine, staro mestece, znano že iz 14. stoletja, o tistih davnih časih še danes priča franciški samostan iz leta 1510. Nekoliko

više proti severu leži naše izhodiščno mesto Osor, antični Apsoros, ki je bil poleg mesta Cresa, antične Krepse, tudi edino znano antično naselje v tem delu Jadranskega morja.

Štiri tisočletja mu odmerjajo zgodovinarji, turistični vrvež pa ga v glavnem pozna le po vrtljivem mostu, ki povezuje Cres z Lošinjem in omogoča avtomobilski promet čez ozki prekop. In vendar je bilo to mesto vse od antike pa tja do 15. stoletja najpomembnejše mestno središče obeh otokov, ko pa so se pojavile večje ladje, pri plitvi »Osorski tjesnac«¹ bolj in bolj izgubljal svoj pomen, osrednjo vlogo pa je prevzel Cres s svojim idealnim pristaniščem.

Prvi naseljenci osorskega področja so bili ilirski Liburni, v rimski dobi pa je bil Osor poleg upravnega tudi trgovsko središče na poti, ki je iz severnojadranskih pristanišč skozi Osorski tjesnac držala v Dalmacijo. Po razpadu rimskega cesarstva postane Osor bizantinsko pristanišče, v 6. stoletju pa sedež škofije.

V 9. stoletju (841. leta) so ga požgali Saraceni, v 10. stoletju pa je priznal oblast hrvaških vladarjev. Z začetkom 11. stoletja je pripadal Benetkam, leta 1105 pa mu ogrsko-hrvaški kralj Koloman prizna vrsto privilegijev. Na začetku 15. stoletja si ga zopet prisvojijo Benečani. Hkrati pa se začenja njegovo počasno, pa vztrajno propadanje, saj se odpirajo nove morske poti.

Današnjemu popotniku Osor na vsakem koraku kaže svoj globoko razbrazdani zgodovinski obraz, saj so še danes ohranjeni številni spomeniki preteklih dob. Od prekopa do zaliva Bijar severno od mesta se vleče mogočen mestni zid, dobro vidni so temelji cerkvenih hramov, javnih zgradb, napisi in grobovi. Na današnjem pokopališču so še danes ohranjeni ostanki starokrščanske katedrale z dvojno baziliko. Ob vhodu v mesto so ruševine benediktinske opatije z romansko baziliko sv. Petra iz 11. stoletja. Istemu obdobju pripadata tudi cerkvi sv. Marka in sv. Katarine. Središče Osorja je en sam kulturnozgodovinski spomenik.

Pogled od zgoraj, z vrha Sv. Nikole, je kljub vsej lepoti blede pod pritiskom neusmiljene pripeke in žeje. Žeja nas je odgnala z vrha navzdol v Nerezine, po stezici, ki je kar preveč položno odštevala ovinke. Vse je dobro, če je konec dober — v Nerezinah smo se vsi odžejali.

BESEDE, ZA KATERE VE KAMEN

IZTOK OSOJNIK

Sklenil sem torej, da se spet izneverim samemu sebi in da spišem zgodbo, v kateri bo prišla do izraza vsa moja veščina. Sklenil sem tudi, da navedem vse vzroke, ki so botrovali taki moji odločitvi. Težava je še vedno v tem, da še ne vem, v katero od obeh smeri se bo zgodba obrnila, kot pa lahko zaradi pretanjenega posluha rečem v tem trenutku, res, potem se mi zdi, da se bo iz tega izcimila zgodba iz življenja nekoga, ki jo je nekega dne mahnil pod veliko steno, ki je še pred časom slovela bolj, kot pa slovi danes. Kako se je vsa zadeva dogodila, o tem bom torej spisal nekaj, kar bo hotelo imeti vsaj rep in glavo, vsekakor pa bo merilo na tak način, da bo bralec pozabil, da sploh bere, ali še več, da sploh je.

Da bi spisal to svojo zgodbo, to že dolgo nosim v sebi, vsaj toliko časa, kolikor je minilo od dneva, ko sem napisal svojo znano zgodbo z naslovom »Dve uri in pol v Dedcu«. Pozneje sem premišljeval o tem malomarnem naslovu. Mar ne bi bilo veliko bolje, če bi ga obrnil takole: Dve uri in pol Dedca. Kdo je zdaj ta Dedec, to je veliki misterij plezarije. Tako bi ostalo vse razpočenemu krogu familije. Tako pa so se našli tisti, ki so se lahko posmehovali. V tem primeru mi ne ostane drugega, kot da s Sokratom zabrišem tujcu svojo psovko v obraz: Ti me poznaš, gospodar!

Toda tudi to sam po sebi še ne bi bil dovolj močan razlog, ko ne bi ravno prej peljal svoje hčere na sprehod po Dravljah. Povejmo naravnost: Bilo je mrzlo to popoldne in veter je pihal sem od Kamniških Alp. Videti je bilo čokato vznožje Kočne, višje v oblakih njen zgrizen, zasnežen greben. Smrdelo je po gorah, da sem ves čas skrivoma pogledoval v cmokaste oblake tam okoli Grintovca in Dovške Škrbine in Zvoha, ki se gnete nad zguljeni Krvavec. Ta mrzli smrad gora je poiskal demona v meni, o katerem priča že prej navedeni Sokrat. Kolikor se hribolazcu poda, da se postavlja s humanistično izobrazbo, toliko bo tako moje znanje pri tistem bralcu nedvomno naletelo na pritrdjevanje. Od tu pa do odločitve ni bilo več daleč. Kdo bi poznal zamotana pota nezavednega! Temu tu nismo kos. Temu neznanemu polju se bomo v besedi izognili. Rekli bomo: Zgodba je zdaj pred nami.

Treba me je razumeti. Leto dni nisem nikamor lezel, ko pa me je zadrževalo to moje koleno. To si je treba živo predstavljati. Šel sem na Ljubljanski grad, vendar iz drugačnih razlogov kot Ivan Cankar. Šel sem, da bi tam na Šancah uril svoje prste. Šel sem, toda prišel nisem. V kolenu mi je nekaj zaškrtalo, nekaj se priščipnilo, pa tudi zabolelo me je. Takole iz tretje četrtine sem se klavno vračal, stopal sem s stegneno levico in ritensko. To me je skoro spominjalo na Chrisa Bonningtona, ko se je umikal s polomljenimi nogami z Ogre. Rekel sem si: Če je zdržal in se vrnil on, potem bo uspelo tudi meni. Takole poškodovan se spuščati z Gradu. Ni ravno nič, sem si dejal. To pa me je tudi vzpodbudilo, da bi opisal kak svoj posebno malenkosten vzpon. Recimo prek Garderobe na Turncu. Neke zime, ponoči z mesecem, ki se je pasel po meglah nad smrekami, ko sem tam okoli skal žalosten onegavil. Opisati teh par minut s prsti, ki so pohlepno stiskali neobčutljiv kamen, z zobmi, s katerimi sem se hotel zagriti v čvrsti mraz, in z nosnicami, ki so hrzale kot konj po megli tam naokoli. Bil sem sam, tam naokoli ni bilo nikogar. To je bila nekakšna sreča takole sam sredi noči na vrhu tistih pokončnih skal, kjer še nihče ni spal. In potem previdno škrip, škrip po zasneženem žlebu, o katerem ni da bi govoril. No tam je tista tabla, da se je ponesrečil neki možakar, morda nekdo z imenom Levstik. Ko sem se torej pomaknil dol skozi gozd kot kakšen upokojenec, ki je za konec soliral tisto, s čimer je pred tri četrt stoletja ves »pocvikan« začel svojo plezalsko kariero, sem si mislil svoje. Nekako sem se spajdašil s tistim sirom iz srebra tam zgoraj, z mesecem. Ampak, kako naj še kaj zapišem o tem! Takele reči so se dogajale leto, dolgo leto dni. Leto se je v tem času našlo sonca in počasi se je spravljalo spat. Kamen je sivel z mrazom, ki se je stegoval najprej po sencah in kaminih, potlej pa kakor plesen kar po gladkih licih. Treba je bilo nekaj storiti, preden žalostno poginem v krogu prijateljev in svoje družine.

Tu je zdaj ta Nace, s katerim sva jo mahnila, kot pravijo domačini tam naokoli, v Vrata. Menil sem, da se bom nekako zmuznil na Torkarjevo podstrešje in tam za noč porabil svoj spanec, pa se je Nace, uslužbenec v banki, izkazal in poravnal to, čemur rečemo račun. Prej sva pri Šumiju pobrala še Džokota. Ko smo se privlekli v Vrata, nismo videli drugega kot silhueto grbastega hrbta, o katerem vam ni treba pripovedovati. Gledal sem torej v to razorano temo in si mislil, da se ni treba preveč že v naprej izmišljati situacij, v katerih bi takšenle invalid lahko uveljavil svojo zmožnost v stiskah. Tu sem se držal še ne pozabljene modrosti. Zaupaj samemu sebi in tistemu, ki bo jutri lazil tam nekje, danes pa bomo še kaj pojedli in spili kakšno pivo, s katerim naju bo počastil Nace. Tako torej nisem bil zaskrbljen, kar se tega tiče. Bilo je tako mraz, kot blizu hudiča. O tem nam sporoča Dante. Mi smo se kar tam preoblekli v hribarje, potem pa smo jo odkurili in skozi in tam pri svetlobi primusa požrli Džotokovo gnjat in Nacetovo suho domačo.

Ali sem spal to noč ali ne, tega vam ne bi vedel povedati. Zdelo se mi je že tako, ko da se mi plazijo po glavi misli ko kakšni lepljivi zmaji, ki pa mežikajo s svojimi rdečkastimi očesci. Zakaj bi neki pisal o tem?

Ko se je zdanilo, smo jo že mahali v hrib, mi trije. Jaz sem se takole malce pazil, da bi me ne zvilo koleno, ker tokrat je res kazalo, da resno mislimo lesti. Ožemam se takole čez Prag in potem prek Slovenskega plazu pod Črni graben, zadnje metre že z večjo brzino zaradi mojih znamenitih črev.

Ko se je zdanilo, smo jo že mahali v hrib, mi trije. Jaz sem se takole malce pazil, da prišepetava, a tokrat sem zadevo popolnoma brezobzirno odrinil v stran, to koleno sem postavil pred dejstvo, da bomo danes zlezli, kar smo se namenili, drugega mu nisem zabrusil v pogačico. Tam na vrh stebriča, kjer je zaboden klin z dvojnimi prusikom, sva se navezala. Dobro sem vedel, zdaj se je začelo. Ura je bila pol devetih, dan je bil kratek, invalid, tako rekoč rekonvalescent pa se je spravil plezat po tej hladni skali. Imel sem seveda neko predstavo o smeri. Nekaj so mi povedali, nekaj sem prebral, nekaj pa sem si sam predočil. Grebel sem se na posameznih detajlih, se zgubljal na širokih policah, se vzpenjal na črne stolpe, ki so se peli v nebo in nad katerimi so osupljivo hitro drseli oblaki z razžarjenimi robovi. Bilo je jasno ko strela in dišalo je po svežem mrazu, da je bilo veselje in tisti nekdo v meni se je že šopiril s svojim zdravjem. Zastavil sem prve metre tja nekam naravnost navzgor pod nekakšen ladjast čok, tam so bili klini, čvrsti, čakati klini, da sem jih z veseljem vpenjal. Dobro se je začelo, skala je bila trdna, da sem se obešal nanjo, tam je bila nekakšna luknja in nekakšen previs in vse to ni bilo nič težavnega, bilo pa je lepo za bogove in kot da je to kakšen sprejem, ko sem se spet potegnil nazaj med te bele, čvrste trebuhe in trdne oprimke, do katerih se priplaziš po izpostavljenih prečkah. To sva jo ubirala z Nacetom. Imela sva s sabo nahrbtnik, dovolj težak, da te je vlekel ven. To sva si ga izmenjavala in ga vlekla prek stene, preko tistega algastega kaminčka pa po počli, kjer sva sopihala ko osla. Dobro sva jo mahala, klinov ni bilo treba zabijati, dovolj jih je bilo in ravno tam, kjer naj bi bili. Tako sva bila kmalu tam, kot pripoveduje Potočnik, kjer zmanjka prečnice. To se je dobro videlo. Smer je prihajala od leve proti polici, na katero sem se potegnil, dva metra pred menoj pa jo je zmanjkalo, kar je bilo zoprno. Od tu sva se še plazila okoli po tistem šodrastem predalu in tam sva bila,

v trebuhu stene, kjer je vse temačno, pa tudi kamenje strelja naokoli. Videl sem tako prvič čok, ki mu opravičeno pravijo ladja, to je res ladja, tako zares ladja, da bi to kar ponavljal: ladja, ladja, ladja... Potem pa črna stena, zares siva, ampak tako temno siva, da izpod nje črna barva udarja na plan ko kakšna plesen. Tam so tudi neke luknje, iz katerih se plazi zamrznjena voda, ledeni jezik se slini v dno grabna, ki je tak, ko bi hodil okoli nekih velikih omar, po tleh pa je nametalo spolzkega šodra, da se vse spodmika pod nogami. Tu je tudi hladno pihalo in potem malo višje levo ven so si nekateri, ki so mi popolnoma neznani, pred nedavnim časom uredili bivak, ki je udobnejši kot Polakova luknja pod Vežico. Sploh se mi je že do tu zdelo, kot da so klini s prusiki postavljeni v navpični črti, ko da se tu skozi neki neznani prebivalci stene spuščajo po vrvi. Natanko sem si jih predstavljal te skrivnostne molčeče mojstre plezarije, ki se po tej peš poti, po kateri sem se s takim užitkom vzpenjal v tišini in v divji nedostopnosti, spuščajo s svojih nedoumljivih podvigov. Kakor sence so hušknili mimo mene po teh šodrih in spet izginili v zame nedostopne stene, ki so zanje razkrito polje, zame pa skrivnostni dvori, do kamor seže samo moje občudovanje in zdravo spoštovanje, moja senca pa nikoli ne bo grizla njihovega tlaka. Svojo majhnost je treba pravočasno obesiti na klin, edino na tak način lahko uživamo mi neznatni čistilci tisto vedrino, po kateri se izenačimo z mojstri. Pa vendar se tudi s temi stavki nisem približal zgoščenim radosti, s katero me je prežal trehuh te razpokane stene. Nenadoma se mi je zazdelo, da stojim sredi mogočne luknje, da stojim v pišu silnih plinov, ki s svojo hladno sapo opozarjajo na svojo navzočnost. Tudi se mi ni zgodilo, da bi se zmotno tolmačil znotraj kake zgodovinske kompozicije. Zgodilo se mi je, da se nenadoma nisem več tolmačil. Kar tam sem bil. To pa tudi je nekaj.

Tu sva jo mahnila v levo, bilo pa je tudi veliko več ruševja, kar se je poznalo pri drugem, ki se je več stiskal ob skale. Tu ni bilo več daleč do tretje ure popoldne, klinov je bilo manj, kaj takega pa je bilo razumljivo, saj je primanjkovalo vsaj malo-vrednih razpok za kline. Tam je nek žleb. Kdor bo še lazil po tej smeri, bo lazil tudi po njem. Na kraju pa se žleb zravna v poševno ploščo in ta se zdi najtežje mesto. Vleči se je treba postrani in preko previsa, da pa se tudi goljufati s prusiki in to sem počel jaz. Bil sem do neke mere utrujen, tako sem si vsaj dejal. Drugega razloga ne vidim, imel pa sem tudi tisti težki nahrbtnik na hrbtu in ta je vlekel v drugo smer. Tam čez smo torej prišli. Zdaj gre smer levo okoli in na kamniti kladi nad polico je med kamne vložena steklenica "Tuborg" piva, notri v njej pa v kristalno čisti vodi lebdi muha. Po Stenarju in Gamsovcu in Škratlaci in Dolkovi špici in Rokavih in Škrnatarici in Cmiru in Begunjskem vrhu in sploh so se plazile sence in škrlatne oranžne lise in lahko sem gledal in opazoval, kje vse sem že bil, kod vse sem že hodil in kar tu sva sedela in Nace je zatulil, ko jodlati ne zna, jedla sva kruh in suho klobaso in bil je res prima jesenski dan, tako da je bilo že samo zaradi tega toliko veselja v zraku, da je vse kar pokalo od njega. Kako mraz vse ráze in kote izostri in kako grebeni režejo v nebo. Sence so ostre kakor nož in škrlatne stene potegnjene z neko jasnino, s katero lahko tekmuje samo še mesečina pozimi v nočeh, od mraza razpokanih v gorah, o katerih vejo nekaj samo kolena, ki ne škrtajo in ne krešejo isker sentimentalnih spominov. Tako je torej bilo tam sredi široke zlizane skodele, prek katere sva se "odpeljala z bicikli" do Nemške grape in potlej po vseh tistih travnikih šodra do Slovenske grape in po njej v lahнем drncu do začetnega skoka, kjer je bil nekoč klin za spust, pa ga ni bilo več. Takole po poti dol sem se spominjal svojih avantur in blodenj in bivakov v slovenskem labirintu, svojih dolgotrajnih manevrov, snegov, po katerih sem dobesedno plaval navkreber, kamna, ki mi je priletel na glavo, toliko da je ni zatolkel v želodec. In tisti del izpod plošč, ki nima tekmeča v krušljivosti, da se je treba plaziti dol ko po jajcih, krušljivi robovi pa so ostri in zoprni in se venomer zatikajo in vse trgajo. To se mi je zdelo jako slovensko in začudilo me je, da se na tak neprijeten način vračam v slovenski blodnjak skozi Slovensko grapo.

To leto ni bilo pri vstopu v slovensko nobenega snega in sploh v nobenih grapah ga ni bilo, razen pri studencu, ko ga preči pot Čez Prag, kjer ga je bilo toliko in zmraznjeno do ledu, ko da smo spomladi. Tam na tistem ledu sva z Nacetom tudi ujela neke druge sestopnike, ki pa niso imeli baterije. Bili sta dve Primorki in en fant z naočniki. Z Nacetom sva jim do kočice posodila eno baterijo, sama pa sva v prehitelvačem koraku odhitela proti Aljaževemu domu, kjer naju je že čakal Džoka s polnim trebuhom, pa tudi sama sva nekaj pojedla.

Zdaj hočem povedati še nekaj o poznem večeru, ko smo sami ostali v gostilniški sobi, plinske svetilke so šuštele, utrujenost se je pasla po mojih stegnih, zadovoljen mir in tišina, ki nikomur ničesar noče, se je spustila ko noč ali kot megla, ko smo tam pri mizi redkobesedno prežvekovali in srkali. Res, v nekem drugačnem pomenu se je v našem zadovoljstvu izpričevalo, da smo si ta dan pošteno privoščili in zato govoriti zdaj o zaslužnem miru ni bilo neprimerno. Pozno ponoči pa smo stopili v noč, na mraz okoli doma. Dolgo smo molče glodali z očmi v temno steno. Prav zaglodali smo se vanjo.

Tako je bilo to.

OB 30-LETNICI UREDNIŠTVA

STONE STROJIN

Med dolžnostmi v planinski organizaciji je zlepa ni, ki bi bila vsem tako na očeh, kot je uredništvo Planinskega Vestnika. Med opravili, ki jih terjajo, bi ji težko našli primerjavo, saj zahteva mnogo vztrajnosti, znanja, moči in razgledanosti, jemlje pa zagotovo ves prosti čas. To delo je odgovorno tudi zato, ker gre za posebne stike z ljudmi, ki čutijo, da morajo v Planinskem Vestniku nekaj izpovedati, opisati ali vsaj sporočiti.

Ko je dosednji urednik Tine Orel pred 30 leti sprejemal uredništvo iz rok dr. Arnošta Brileja, mu je nekdanji dolgoletni predsednik dr. Josip Tomišek kot za vezilo napovedal, da bo zdaj več sobot in nedelj predsedel doma kot kdajkoli prej. Navidez nepomembna prerokba se je v treh desetletjih uredniškega dela spolnjevala mesec za mescem.

Od takrat, ko je nastopil uredništvo, pa do danes se je marsikaj spremenilo v gorah, v planinski organizaciji in v ljudeh. Kar ni ostalo v spominu, je zapisano v Planinskem Vestniku, mnogo po urednikovi zaslugi. Naj o njem vsaj nekaj zapišemo.

Tine Orel se je rodil 9. 2. 1913 v Trzinu pri Domžalah. Po končanih slaviščinah študijah, vojaščini in dveletni brezposelnosti je tri leta pred vojno dobil prvo službo na celjski gimnaziji. Isto zaposlitev je nadaljeval po vojni na isti gimnaziji. L. 1947 je bil imenovan za ravnatelja gimnazije in te posle opravljal celih 17 let. Vmes je opravljal inšpektorske naloge na celjskem območju, vodil razne tečaje in opravljal vrsto drugih pedagoških dolžnosti. Pedagoško organizacijsko delo v tem času izpričujejo tudi tiskana »Letna poročila« gimnazije v knjižni obliki.

Leta 1963 je odšel v Ljubljano in začasno prevzel mesto urednika Turističnega vestnika. Že l. 1965 je sprejel mesto pedagoškega svetovalca, konec tega leta pa mesto direktorja Zavoda za prosveto pedagoško službo Ljubljana, ki je pokrival področje 16 občin v SR Sloveniji. L. 1970 je bil imenovan za samostojnega svetovalca za učbenike pri takratnem sekretariatu za prosveto in kulturo, nato pa za glavnega urednika za učbenike pri Zavodu za šolstvo SRS, poleg tega pa je bil član komisije za profesorske izpite pri republiškem komiteju za vzgojo in prosveto. Zadnja zaposlitev pred upokojitvijo je bilo mesto profesorja pedagoške akademije v Ljubljani in na dislociranih enotah v Novi Gorici in Novem mestu za predmet kultura ustnega in pismenega izražanja.

Poleg navedenih zaposlitev je vsa leta opravljal raznovrstno obšolsko delo na publicističnem, kulturno prosvetnem, športnem, predavateljskem in družbenem področju. Tu moramo opozoriti na planinsko delo in uredništvo Planinskega Vestnika.

Tine Orel je bil od l. 1946 do 1963 predsednik PD Celje in to v obdobju po vojni, ko je bilo treba obnoviti vse med vojno uničeno planinsko premoženje nekdanje Savinjske podružnice SPD. Planinske kočice kot Planinski dom v Logarski dolini, Kocbekov dom na Korošici in Frischaufov dom na Okrešlju, zraven pa še Mozirska koča na Golteh in koča na Raduhi — predstavljajo izhodišča za Savinjske Alpe, hkrati pa tudi osnovo visokogorskega turizma v G. Savinjski dolini. Kot predsednik planinskega društva in turistični delavec je videl prihodnost le v povezavi obeh dejavnosti. Mnogo je predaval na planinskih in alpinističnih tečajih. Kot aktiven član GRS Celje je deloval od l. 1947. do 1960. leta. Ni je bilo planinske akcije v Celju, ki v tem obdobju ne bi bila povezana z njegovim imenom. Razumljivo je, da je zasnovo in širino tako vsestransko zastavljenega dela kmalu spoznal glavni odbor PZS: njegov član je Orel od l. 1945 do danes.

Orel pa ni bil le organizator in pobudnik planinskih akcij; predobro se je zavedal, da je po vrelec spoznanj treba hoditi v gore. Od l. 1933 do l. 1957 je opravljal tudi vrsto plezalnih tur med III. in V. stopnjo. Malokdo še ve, da je spoznal skrite kotičke severne triglavske stene, plezal tudi Prusik-Szalayovo, plezal Hornovo v Jalovcu, Szalay-Gerinov greben v Turski gori, zahodno v Planjavi, Herletovo v Ojstrici in druge. V gore je zahajal poleti in pozimi, prednost ni dajal nobeni skupini, čeprav je morda res, da je gorniško srce zapisal le Gornji Savinjski dolini. V tujini je preplezal nekaj smeri v Gesäuse.

Sicer pa je bralcem znan po idejno poglobljenih, informativno jedrnatih in duhovno širokih uvodnikih, feljtonih in novicah v Planinskem Vestniku in drugod.

Največ časa in dela, ki ga je prof. Tine Orel odmeril planinstvu, je bilo namenjeno urejanju Planinskega Vestnika. Nove poglede na planinsko organizacijo je kot predsednik PD Celje napovedal v Planinskem Vestniku št. 2/49, v katerem je razgrnil marsikaj, kar je v poznejših letih v uvodnikih in pod črto razčlenil in utemeljil s primeri doma in na tujem. Prav to branje je v vsaki številki Planinskega Vestnika predstavljalo »železno« vsebino, mesta, na katerih se je najdalje zamudilo bralčevu oko.

Čeprav je Orlov članek »Pogled nazaj in naprej« v omenjeni številki veljal celjskim planincem na občnem zboru, lahko rečemo, da je z objavo veljal vsej naši planinski srenji. Besede, ki so bile zapisane v prelomnem obdobju na rob dobi, ki je pretekla, so aktualne še danes.

Po svoje srečno naključje je bilo, da je sprejel uredništvo v trenutku, ko je Planinski Vestnik vstopil v petdeseto leto. V uvodniku »Planinski Vestnik — petdesetletnik« v št. 1/1950 je opozoril na več kot polstoletno izročilo revije. Planinski Vestnik priča zadnjih 30 let, kako je planinsko gibanje v Sloveniji sledilo in potrjevalo novo planinsko usmeritev.

Idejni vsebini planinstva je Orel vseskozi odmerjal vidno vlogo tudi na drugih mestih. V vseh spremnih besedah k izboru spisov naših znanih alpinistov in planincev od profesorja dr. Avčina, dr. Mihe Potočnika, Janka Mlakarja do Toneta Svetine in dr. Matjaža Kmecla je vedno poudarjal kulturno in idejno plat gorništvu, prav tako v »Planinskem berilu« (1969) in bibliografiji Munda — Zepič — Zupan.

Čeprav se sam ni ukvarjal s planinskim leposlovjem niti potopisjem — v Planinskem Vestniku je objavil le daljši članek o Gesäuse v letniku 1950/51 — pa je zato z izbrusenim uredniškim peresom mnogo pripomogel h kulturi slovenskega jezika.

Uspešno se je preizkusil tudi v prevajanju iz tuje planinske literature. Prevedel je Tichyjevo »Himalajo« in Terrayevo »Osvajanje nekoristnega sveta«, z J. Šmitom pa Kugyjeve »Julijske Alpe v podobi«.

Sodeloval je pri Schönerjevem vodniku »Die Julischen Alpen«, 2. izdaja l. 1967, in v reviji »Der Winter«. Bil je član Hiebelerjevega uredniškega odbora »Alpinismus«, ki je za to mednarodno revijo priredil posebno jugoslovansko številko 4/1968. Planinski Vestnik se zamenjava z okrog 30 sorodnimi planinskimi revijami in je torej znan po vseh deželah, ki planinsko kaj pomenijo.

Kot dolgoletni planinski in turistični delavec v Savinjski dolini ni mogel mimo zanimivih podrobnosti v Robanovem kotu, o Solčavi in znani vpisni knjigi iz l. 1862. Če ne osebno, pa s pismenimi stiki je pripomogel, da so bila obdelana razna planinska zgodovinska in etična vprašanja. S srcem in peresom je bil dolgih trideset let animator slovenske planinske kulture.

Zaradi polivalentnosti vsebine je bil Planinski Vestnik cenjen pri znanstveno raziskovalnih zavodih, ki so ostali naročniki prav zaradi znanstvene tehtnosti razprav v glasilu in zaradi sodelovanja znanih osebnosti. Posebno mesto je glasilo odmerjalo problematiki etnično ogroženih krajev na Koroškem in v Furlaniji.

Planinski Vestnik si je štel v čast, da v njem občasno sodelujejo tudi vidni slovenski pisatelji in pesniki, nekateri od njih pa so prav v Planinskem Vestniku nastopili svojo umetniško pot. Po njihovi zaslugi je slovenski gorski svet postal sestavni del zgodbe o slovenskem človeku v gorah.

Vsa leta je s kleno informacijo urednik vzdrževal Razglede po svetu, ki so se jim pridruževale še rubrike Varstvo narave, Iz planinske literature in Alpinistične novice. Samo tega gradiva je za nekaj knjig. To pa je delo, ki najbrž nikoli ne bo prav ovrednoteno in prikazano.

Osebna zagnanost in predanost urednika je omogočila pravočasno izhajanje Planinskega Vestnika. To je redka stvar pri reviji, ki ima nepoklicnega urednika in v primerjavi s številom članov relativno malo sodelavcev. Nedvomno je urednikova zasluga, da v treh desetletjih ni izšla nobena dvojna ali četrletna številka, ki navadno odkriva urednikovo zadrego.

Glasilo Planinski vestnik je pri razmahu planinske kulture bilo in ostalo matica kulturnega dogajanja in ustvarjanja. Prav gotovo je Planinski Vestnik ena zadnjih stvari, ki bi se jim PZS odpovedala.

Ob literarnem in uredniškem delu prof. Tineta Orla moramo podčrtati tudi njegov delež v planinski propagandi in umetnosti. Štiri leta je bil načelnik propagandne komisije PZS. V tem času je organiziral izdajo »Planinskega berila« pri Mladinski knjigi l. 1968 ob sodelovanju 31 avtorjev, planinsko bibliografijo pod naslovom »Slovenske gore v besedi, podobi in glasbi« l. 1965, in obširno publikacijo »Življenje v naravi« pri Partizanski knjigi l. 1971 ob sodelovanju šestih avtorjev. Velik delež je imel pri organizaciji vrste proslav ob 70-letnici PZS in skupaj s Francetom Zupanom pri razstavi »Slovenske gore v podobi«, ki je obkrožila Slovenijo in obiskala tudi Koroško.

Poleg tega je bil več let glavni urednik »Celjskega zbornika«, sodelavec Celjskega tednika in še kje. Izbor tem, s katerimi je sodeloval, je izredno širok, saj zajema literarno zgodovino, gledališke kritike, spominske članke in recenzije.

V povezavi s publicistiko je njegovo organizacijsko kulturno prosvetno delo, delo v izdajateljskih svetih, pri ljudskih univerzah, v uredniških odborih ali pri natečajih zlasti v celjski regiji, neredko pa tudi pri raznih republiških komisijah in svetih.

Ne samo pisana beseda, tudi predavateljska dejavnost je močno zastopana v Orlovem življenju in delu, zlasti v Celju. Tako kot pri publicistiki je tudi izbor tem na predavanjih bogat in pester.

Ob tem pregledu ne smemo mimo tistega dela, ki ga je opravil kot turistični delavec v raznih vlogah od urednika Turističnega vestnika pa prek podpredsednika stalne turistične konference v Celju vsa leta njenega obstoja; bil je podpredsednik Celjske turistične zveze od l. 1952 do 1963, pa tudi podpredsednik okrajne gostinske zbornice in

predsednik odbora za izgradnjo Gornje Savinjske doline v letih 1960 do 1963. Ni dvoma, da so to povezavo terjale prav planinske odgovornosti. Naj bodo te vrstice uredniku za vezilo ob 30-letnici urednikovanja v imenu vseh sodelavcev, odbornikov, članov uredniškega odbora Planinskega Vestnika in vseh, s katerimi se je urednik srečeval v gorah in v PZS, izrečene v zahvalo za vse, kar je v 30 letih prekopal in izkopal na tako negovani njivi, kot je Planinski Vestnik.

SPOMINSKA SMER TOMAŽA UDOVČA

FRANCI HORVAT

Misel na to smer se je v meni porodila že pred dvema letoma. S Tonetom sva leta 1977 zrla v tisto zajedo potihem sem že takrat mislil nanjo. Takrat pa se mi je zdela previsna stena surova in nepreplezljiva. Lansko leto, bilo je 29. novembra, sem videl dva, ki sta se poskušala v zajedi. Vendar ju je tisti grobi previsni kamin zavrnil. Vstopila sta po stebri in nato prečila v zajedo. Po uspešnem spustu sta povedala, da sta jima zmanjkala le dva svedrovca. Kar oddahnil sem se, ko sem zvedel, s čim lahko uženem steno. Vedel sem, da je sedaj vrsta na meni. S tovarišem sva se takoj domenila, da greva naslednji dan poizkusit srečo. Toda dež in sneg nama je to preprečil. Za trdno sem sklenil, da se naslednje leto zopet vrnem. Hotel sem s to smerjo čimprej opraviti, zato nisem čakal na »prvi maj«.

Ker aprila delam vse sobote, sem moral računati samo na nedeljo. V Paklenici sem imel namen poskusiti druge stene, zato mi je to najbolj prijalo. Po nekaj zapletih smo se v Celju naložili v fiat 850, Janez z družino in jaz. Vreme je bilo muhasto. Dež in veter. Ura je bila že sedem zvečer, ko smo zagledali morje. Začuden smo gledali proti Učki. Pomislil sem, da v Paklenici ne bo nič boljše. Malo sem zadržal, Janez pa je vozil, vozil in mimo Starega grada proti Zadru, k sreči samo nekaj kilometrov. Ustavimo se v zelo znanem gostišču. Naj prespimo tu ali gremo na parkirni prostor v Paklenico? Janezova žena, ki se ji oskrbnik Joco ni preveč priljubil, se je odločila, da gremo na parkirišče. Hčerka, ki je kar dobro prestala vožnjo, je okoli enajstih že dremuckala. Po petnajstih minutah »safari« vožnje smo končno prišli na cilj. Močno šumenje vode je pričalo, da ni dolgo, kar je deževalo. Tudi po stenah je bilo še mokro.

Midva si napraviva ležišče pred avtom, ženski pa v njem. Poskušal sem zaspati na vse načine, pa ni šlo. Proti jutru sem čakal, kdaj se bo vliilo. Bova zmogla ali naju bo stena zavrnila? Se bova morala tudi midva vrniti brez uspeha? Prve kaplje so že tu. Deževalo je petnajst minut. Nato veter razžene oblake na vse strani. Po zajtrku se najprej odpraviva v Kokošjo smer. To smer sem pred leti že plezal. Najhuje mi je bilo čez vodo. Noga mi še vedno ne dovoljuje kakšnih skokov. Končno se z Janezovo pomočjo le znajdem na drugi strani. Treba je po stebri, nato pa rahlo v desno. Skala je trdna, vsak oprimek pa poskusim dvakrat. V meni je še vedno strah iz Mrzle gore. Po prvem raztežaju se ogrejem, že gre bolje. Ustavi me naslednji. Iz dokaj lahkega sveta preide v nekašno zajedo. Še nekaj raztežajev, poldrugo uro, pa sva na vrhu. Za Janeza je bila to prva smer, zato mu še več pomeni. Ženi, ki je opazovala moža pri plezanju, so oči kar bleščale od ponosa. Okoli desete ure so se nam na klopi pridružili še alpinisti iz AO Železničar.

Moje misli so spet drugje. Skrbno izbireva opremo. Še zadnji pregled stene z daljnogledom in že greva. Zopet je voda tista, ki mi dela največ preglavic. Sklenil sem to smer, če mi uspe, posvetiti Tomažu.

Nekaj časa se motava po bodičevju, se naveževa in že hitim po razpokah v zajedo. Prvi raztežaj je še lahek, na koncu samo zatakнем zanko okoli skale in imam stojišče. Toda težave so že tu. Janez je vrv zavozljal. Komaj razvozlava. V zajedi rasteta dve figi. Skala je dobra, tako da sva do luknje rabila dobre pol ure. Tu sem zabil klin, za nadaljnji vzpon dobro oporo. V luknji je stena precej vlažna. Kje naj zabijem! Pot mi zapre previsna poč. Drugega nama ne preostane, kot da vrtava. V sila nerodnem položaju zatakнем zanko okoli rogla, ki mi rabi za ravnotežje. Sveder le počasi leze v skalo. Po petnajstih minutah sta ploščica in vijak v luknji. V ploščico obesim lestvico in jo previdno obremenim. Vijak se zvije in — drži. Hitim z naslednjim vrtnjem. Zagozdim se v ozek kamin. Spomnim se dve leti nazaj, na Tomaža. Vse, kar se je takrat pripetilo, podoživljam. Njegov padec me je strašno pretresel. Kot da je z njim šlo del mene. Svedrovec je v steni, lestvica je v njem. V dosegu vidim lusko, ki pomeni konec svedranja. V lusko zatakнем lestvico in to mi pomaga priti na boljše stojišče. Še čez strmo ploščo in že sem na stojišču. Po daljšem času pripleza Janez za mano, zapleza mimo mene po počeh. Slab raztežaj in že je zunaj stene, na grebenu. Kot da bi se mi odvalil kamen od srca.

PRVA MED PRVO

BOJAN JEVŠEVAR

V Bavšici sem slišal, da je vsakdo za svoj mladinski odsek izgubljen, brž ko zaide med alpiniste.

Torej jaz sploh ne bi smel na tečaj za MV, saj sem »zašel« že pred tem. Na odseku je »selektorju« Čajzu zmanjkalo favoritov za prvo visokogorsko tekmo in z Milanom sva brez premisleka pristala. Na turo s pionirji sem kar pozabil (tovarišici Ježovnik se iskreno opravičujem za vse, ki so že in ki še bodo odpadle).

In tako sem čudovit, mrzel, brezoblačen petek odšel namesto v šolo v Logarsko dolino in od tam z Milanom proti Korošici. Hitela sva in kmalu sva s Škrbine občudovala Robana in stene nad njim. Nekaj opravkov sva si dala še s kamini v Krofički, a naju je mraz kmalu nagnal; toda pot naprej je bila nenadoma nemogoča. Ni šlo. Takšnega občutka sploh še nisem poznal. Vse je bila nekakšna svinčena teža in krči pri vsakem koraku. Nenadoma je bila pot polna stoka, tarnanja in čudnega humorja, ki me je bolj jezil kot razvedril. Toda pretolkla sva se. Nekoliko me je tolažil razgled na Mrzlo goro. Prilezla sva na vrh in onemela. Kaj naj napišem? Lepota? Ta beseda ne pove ničesar o tistem, kar sva uzrla. Pozabljen je bil mraz in minila je utrujenost. Pol ure sva strmela v bleščeče oko nad obzorjem, v begajoče pramene zadnje svetlobe, v prve sence po dolinah, ki so bile vsak hip bolj črne in so kot strašna plima polzele vse bliže, se plazile čez grebene in končno dosegle naju, drhteča in začarana, niso pa dosegle čudovitega neba, ki se je zdelo svetlo kot sredi žgočega dne, čeprav so se nama smehljale že prve zvezde.

Sploh nisem razumel, zakaj se Bojan tako obira v kaminu, dokler nisem tega poskusil sam. Jej, dobro, da me Nuša ni videla. Toda, ko sem se priplazil do stojišča, sem na to kar pozabil in zopet sem bil »frajer« in zopet nisem razumel, zakaj tako sopiha v tisti poči, bolje počici. In zopet sem se za svojo domišljavost pokesal. V takih trenutkih šele spoznaš alpinistične napore. Ne vem, kako bi prepraskal to »počico«, če ne bi bilo vrvi in na njenem koncu Bojana, ki mi je vlival potrebno voljo in korajžjo. Medtem ko je Bojan čakal na drugo navezo, sem stopil na vrh in pogledal, kako je na stadionu. Tribune so žalostno samevale, po prostrani ravnici pred kočo se je podilo nekaj pikic.

Z Bojanom sva prispela prepozno, da bi rešila stvar; bilo je ravno konec tekme. Čajz, bolj jezen na naju kot na nasprotnike, me je še ozmerjal zaradi svojeglavosti, toda to mi ni vzelo veselja, ki sem ga užil v steni: »Počica« je baje ocenjena s V in to je potem takem moja prva petica. Prvi Bojan jo je preplezal drugič, drugi pa prvič.

Mladina PD Ig
na Tjentištu

DRUŠTVENE NOVICE

PD ŽELEZNIČAR OB 30-LETNICI

Med železničarji je bilo že od nekdaj veliko zanimanje za hojo v gore in v naravo pod naše lepe planine.

V letih po osvoboditvi so se železničarji množično udeleževali delovnih akcij za obnovo naše porušene domovine. S prostovoljnim delom so zrastle novi športni objekti. Železničarji so bili prepričani, da so po napornem in težkem delu potrebnih novih moči, katere pa si pridobijo le v naravi in gorah. Iz zagnanosti pri obnovi domovine so se pojavile želje, da bi ustanovili svoje planinsko društvo, ki bi ga sami vodili do skupnih ciljev PZS.

Na železniški direkciji v Ljubljani se je v letu 1949 zbrala skupina navdušenih planincev, ki so pripravili prve načrte za ustanovitev novega društva. 26. nov. 1949 je bil ustanovni občni zbor. Prvo leto je društvo imelo že 1000 članov.

Prvi upravni odbor je bil v naslednji sestavi: predsednik Danijel Lepin, direktor želez. v Ljubljani; odborniki pa so bili: Ladislav Bučer, Franc Medja, Emil Strniša, Ivan Praznik, Anton Žvan, Jože Končar, Stane Pavšek in Hilda Raznožnik, v nadzornem odboru so bili: Ivan Košenina, Ludvik Trček in Ciril Zupan. Po vseh enotah na železnici so bili poverjeniki planinskih sekcij.

Leta 1951 so planine zahtevale prvo žrtev. Pri sestopu iz Prisojnika se je smrtno ponesrečil Drago Petrič, prvi član AO.

Planinsko društvo se je naglo krepilo, saj je v drugem letu obstoja štelo že 1800 članov.

Društvo se je udeleževalo vseh manifestacij in delovnih akcij, ki so bile tedaj večkrat organizirane in se pri tem še bolj krepilo. Organizirani so bili izleti v gore, razdeljeno je bilo veliko planinske opreme, katero je bilo takrat še težko dobiti v trgovinah.

Ustanovljen je AO, foto krožek in markacijska skupina. V letu 1954 pa je ustanovljen tudi jamarski odsek.

Ker smo železničarji medsebojno povezani s programi, je UO začel razmišljati tudi o ustanavljanju novih PD širom po naši domovini. Delo članov UO, ki so svoj prosti čas posvetili organizaciji je rodilo dobre uspehe. Priznati pa moramo, da so nastopali težki dnevi v PD Železničar. Vzroki za takšno stanje so bili predvsem v težkem materialnem položaju, ki se je od časa do časa pojavljal na sploh z rastjo gospodarstva.

V letu 1960 je spričo dobrega sodelovanja s sosednjimi društvi PDŽ Beogradom, Sarajevom, Zagrebom, Nišem, ki so bila tedaj najmočnejša društva, ustanovili prvi koordinacijski odbor PD Železničar Jugoslavije.

Ta odbor je bil nato vsako leto organizator planinskih taborov v čast praznika »Dneva borca« — 4. julij. Naše društvo je bilo dosedaj dvakrat organizator in sicer II. tabora v Bohinju in XII. tabora na Pokljuki.

Dejavnost našega društva je veliko pripomogla k ustanavljanju PDŽ v Vršču, Novem Sadu, Šidu, Bački Topoli, Subotici in Skopju. Poleg tega pa se je PDŽ med prvimi udeležili priprav za ustanovitev meddruštvenega odbora PD Ljubljane. Ob 25. obletnici smo bili organizatorji IV. tabora PD Ljubljane na Gobovici.

Razvijanje bratstva in enotnosti med našimi društvi iz sosednjih republik je tako močno poglajlo korenine, da so se nenehno razvijali prijateljski stiki, kar se je posebno lepo razvijalo pri vodstvu naših planincev na Pelister, Titov vrh, Korab, Prokletije, Suvo planino, Kopaonik, Goč, Romanija, Velebit in Fruško goro.

Vse to je privedlo do takega sodelovanja, da so društva izrazila željo, naj se naša društva pobratijo med seboj.

Naše društvo je izvedlo prvo pobratenje med plan. društvom Kosovo Polje, letos pa se bomo pobratili tudi s PDŽ Novi Sad. V zadnjih desetih letih smo organizirali planinske skupine v žel. ind. šoli, gimnaziji Stična, DV Višnja gora, pionirsko skupino na šoli D. Kumar na Ježici, poleg tega pa nam je uspelo razširiti planinsko dejavnost v naših podjetjih, Mostovna, ž. p. Moste, Zalog.

Ko se je na Kisovcu gradil sindikalno planinski dom, so naši delavci dokazali, da v najtežjem trenutku ne popustijo. Iz tega so se rodile prve osnove za bodoče delo novo ustanovljenega društva. Leta 1952 v juniju je bila slovesna otvoritev doma na Kisovcu. Ker so planinci železničarji dokazali, da so močna delovna in disciplinirana organizacija, jim je PZS na skupščini v aprilu 1952 odobrila, da obnove požgani dom »skalašev« na Rjavi skali nad Boh. jezerom. Obnova »Skalaškega doma« bi marsikaj doprinesla k razvoju počitniškega turizma. Bivši »skalaš« ing. Drogenik je pripravil načrte za gradnjo novega doma. Dokumentacija je bila potrjena in odobrena. Dom naj bi imel 92 ležišč in z jedilnico obrnjeno proti Julijcem ter ostale prostore. Do doma bi bila speljana najprej tovorna nato pa potniška žičnica.

Dela so se začela z veliko vnemo in požrtvovalnostjo. Narejenega je bilo že veliko, prišla pa so l. 1954—55, cene materialom so nenehno rastle, UO pa ni mogel več dobiti novih kreditov. Vendar niso odnehali misliti na nadaljno gradnjo. Na gradbišču se je škoda delala na napravah, ki so že bile narezane, material je začel propadati. Prostovoljci so izvršili prek

4000 učinkovitih ur ali skupno izgubljenega časa ca. 30 000 ur.

Planinsko društvo Železničar in vsa planinska javnost sta zaradi tega utrpela veliko škodo. Posledice na gradbišču so se močno poznale tudi pri upravljanju društva. Nerazumevanje nekaterih članov, predvsem jamarjev, je prišlo do ostre kritike in debate v UO. Takratni predsednik je moral odstopiti, to pa je imela nato še slabše posledice.

V letu 1961 je bil sprejet sklep, da gremo nazaj v Bohinj, kajti le tu smo blizu našim prelepim goram. Od domačina Štroša iz Stare Fužine je bilo kupljeno zemljišče in pastirska koča na planini Vogar, ki je 1 uro oddaljena iz Stare Fužine.

Narejen je bil vodovod v dolžini ca. 2,5 km, od planine Hebt do doma so domačini sami izkopali kanal za vodovod, drugo pa smo naredili sami s prostovoljnim delom.

V letu 1962 smo bili organizatorji II. tabora PDŽ Jugoslavije v Bohinju, zato je moral UO na željo nekaterih članov razmišljati o spomeniku padlim planincem železničarjem Jugoslavije na Vogarju. V rekordnem času, to je do otvoritve II. tabora, je bil spomenik po načrtih umetnika Lenassija postavljen. Pri postavitvi spomenika so sodelovali železniški delavci pod vodstvom ing. Vase Zajca.

Načrte za novi dom na Vogarju je naredil ing. arh. Stane Jerman iz žel. projektivnega podjetja.

Gradnja doma na Vogarju tudi ni potekala povsem lahko. Za plačevanje raznih obveznosti smo najeli posojilo v banki, sami smo organizirali zbiranje prostovoljnih prispevkov, kratkoročna posojila so nam dala tudi PZS, PD PTT. Člani UO so darovali po nekaj dni letnega dopusta. Nadzorni organi so bili: ing. arh. Janez Zupanc iz Bohinja in pok. Rudi Čamernik ter Drago Wechtersbach.

Dne 22. jul. 1966 je bil dom slovesno odprt in izročen svojemu namenu. Skoraj nepoznana planina je bila vedno bolj obiskovana.

V letih 1976—1979 pa se je dom izoblikoval v lep planinski dom. Vendar to še ni vse, vedno znova se pojavljajo novi problemi. Nošnje so vedno dražje, usluge ravno tako, zato bo potrebno misliti na cenejšo dostavo materiala in hrane.

Alpinistični odsek

Takoj po osvoboditvi so naše gore ponovno postale šola za mlade člane alpinističnega odseka. Pri našem društvu so od vsega začetka delala še pok. Drago Petrič in Lado Bučer. Oba zelo navdušena plezalca sta vzgojila še mnogo mladih alpinistov. S smrtjo Draga Petriča je naša AO skupina izgubila vzornega alpinista in dobrega planinskega vodnika. Vendar so se tudi razmere v našem AO izboljšale. Prišli so novi mladi alpinisti in poživeli delo v odseku. Iz poročila AO je razvidno, da je v letu 1970 imel AO 7 članov, od tega samo 2 alpinista, drugi so bili pripravniki. Stanje se je močno izboljšalo v času, ko je bil nač. AO pok. Drago Bregar. AO ima dva alpinistična instruktora.

V vseh letih je vpisanih par tisoč vzponov, vsako leto je ledeniški tečaj, plezalna šola na Turncu, sodelujejo na smučarskih prvenstvih alpinistov. Pripomniti moramo tudi, da smrt ne počiva med mladimi alpinisti, v enem letu sta se ponesrečila dva, Tomaž Udovč v Paklenici in Drago Bregar v Karakorumu.

Jamarski odsek

Leta 1954 je skupina planincev-jamarjev ustanovila Jamarski odsek. Skupina M. Raztresen, D. Novak, J. Šabelj in N. Čadež so tvorili jedro novega jamarškega odseka.

Začeli so z raziskovanjem požiralnikov Rinže med Livoldom in Črnim potokom.

Prvenstveno mesto smo dali zapuščenim jamam na Kočevskem in Notranjskem. Sodelovali smo predvsem z jamarskim klubom v Ribnici. Moralno in finančno so JO podpirale le nekatere organizacije, predvsem Zavod za spomeniško varstvo.

Iz popisa tov. Novaka je zapisano, da je prišlo do hujše krize zaradi neurejenih odnosov.

Raziskave so se nadaljevale. Prodrli smo v triglavsko brezno, odkrili smo največjih in najbolj globokih jam med Viševnikom in Pršivcem — Gamsovo glavico. Jamarji so svoje delo razdelili na najpomembnejše:

1. Stike s sorodnimi strokovnimi ali amaterskimi skupinami doma ali na tujem;
2. Izdelava katastra in čim popolnejšo dokumentacijo o delu;

3. Raziskovanje v visokogorskem in dinarskem Krasu, obdelavo podatkov in njih občasno objavljanje;

4. V okviru možnosti in potreb raziskovanje na drugih kraških območjih.

Sodelovanje s sosednjimi jamarji je dobro organizirano predvsem s speleološko sekcijo PDŽ Zagreb. UO je financiral 8 članom izlet v Tunis in Alžirijo v letu 1972.

V letu 1978 so se osamosvojili in se preimenovali v društvo.

Markacijski odsek

Ko se je odločilo, da PD Železničar prevzame gradnjo Skalaškega doma na Rjavi skali, je bilo potrebno najprej urediti pota, da bo varen prenos materiala in hoja planincev. Iz teh prvih planincev se je rodil markacijski odsek.

Leta 1961 smo se pojavili od Stare Fužine do Sedmerih jezer. V tem območju smo imeli ca. 90 km potov. Urejen je bil Pršivec, pot do njega in dol je sedaj varna. Nekaj stroškov financira Komisija za pota pri PZS, drugo pa sami.

Rojstni dan društva

V počastitev praznika Republike, 29. novembra, ko so naši narodi praznovali šesto obletnico II. zasedanja AVNOJ in četrto obletnico dneva Republike v svobodi ter v počastitev 30. obletnice ustanovitve KPJ so planinci železničarji iz Ljubljane ustanovili dne 26. nov. 1949 planinsko društvo Železničar Ljubljana.

Prehajeno pot društva v tridesetletnem obdobju je skopo napisana, res ni zajeto vse, napisani so samo nekateri uspehi in tudi neuspehi, saj je društvo doživelo v tem času marsikaj. Trdna volja in delavnost nekaterih članov UO in posameznikov je društvo dočakalo ta jubilej z leplimi uspehi, ki jih je doseglo z amaterskim delom z večkratnimi premagovanji težkega položaja. Vse to je UO društva premagovalo z zavestjo, da je delo, ki je bilo opravljeno v korist našega delovnega človeka na železnici in drugih, saj je ravno železnica bila tista, ki je bila opora vseh akcij, ki si jih je društvo zamislilo in opravilo.

Planinci železničarji o jubileju našega društva poklanjamo transverzalo planincev železničarjev Jugoslavije, ki so jo v tem letu po napornem delu dokončali in povezali planine od Triglava do Titovega vrha v Makedoniji v eno najlepših poti bratstva in enotnosti med narodi Jugoslavije. Transverzala je delo naših članov, zato smo jo odprli v čast praznovanja »Dneva železničarjev« — 15. aprila — in v čast letošnjih Titovih in partijskih jubilejev.

KOBARIŠKI PLANINCI SO SLAVILI

V počastitev kobariškega krajevnega praznika, ki vso Kobariško, Breginjski kot, Goriško Brda, vasi ob Idrijci, del vzhodne in Zahodne Benečije (Italija) spominja na skoraj dva meseca trajajočo svobodno Kobariško republiko po kapitulaciji Italije, so kobariški planinci dne 9. 9. 79 odprli novo planinsko kočo. Zbralo se je okrog 300 planincev, borcev NOB, mladine in ljubiteljev planin v pristrčnem vzdušju, ob pesmi cici-bančkov in najmlajših pionirjev, ki so zapeli pesmico »Na planincih sončece sije«. Govoril je predsednik PD Kobarid Vojko Rot in nato prebral pozdravno pismo predsednika primorskih PD Cirila Zupanca. Slavnostno so odprli novo planinsko kočo na Kobariškem Stolu, ki so jo uredili iz nekdanjega pretvornika RTV Ljubljana, ki zadnja leta ni bil več v rabi.

Pred otvoritvijo koče so se vsi navzoči zbrali na kratko spominsko slovesnost pred spominskim obeležjem zmagovite borbe, ki je divjala po grebenih Kobariškega Stola, planine Božica in Starijskega vrha med fašisti in borci Gradnikove brigade 18. 5. 1943. Spoštljivo so se poklonili spomenu padlih v tej borbi. Nastopili so z recitacijami tudi mladi planinci iz odseka mladih planincev šole Simona Gregorčiča iz Kobarida. Potek tega zmagovitega boja je opisal udeleženec te borbe Alfonz Perat, doma iz ene od livških vasi.

Po končani ceremoniji se je začel vesel del, pri katerem je bila zelo aktivna skupina

Na Stolu 9. 9. 1979

Iz postaje RTV — planinska koča in živžav okoli nje

drežniških planincev. Udeležencem so postregli tudi z domačo polento in planinskim sirom, ki si zadnje čase na Tolminskem utira pot kot planinska specialiteta.

V novi koči v skrajnem primeru lahko prenoči do 30 oseb. Prizadevni člani PD Kobarid so prispevali 1450 prostovoljnih delovnih ur, za kar jim gre vse priznanje. Še posebej gre pohvala ožji skupini prizadevnih planincev in planink na čelu z Zdravkom Likarjem, ki so se dve leti udeleževali domala vseh prostovoljnih delovnih akcij na tej planinski postojanki.

Koča ne bo imela rednega oskrbnika. Vsak obiskovalec te lepe, naše najzahodnejše razgledne točke na Kobariškem Stolu, naj se zglesi pri oskrbniku Zdravku Likarju ali Marjanu Peratu v Kobaridu. Tu bo dobil ključ in vsa navodila za samopostrežbo v koči.

Pridite, ne bo vam žal!

Ivan Kurinčič

POSTAVIMO SPOMENIK VELIKEMU SINU NAŠIH PLANIN SIMONU GREGORČIČU

15. oktobra letos je poteklo 135 let, kar se je rodil Simon Gregorčič, 25. maja pa 20 let, kar smo odkrili Gregorčičev spomenik v Kobaridu.

Leta 1957 je bil na zasedanju takratnega občinskega ljudskega odbora Kobarid z aplavzom sprejet sklep, da se Simonu Gregorčiču postavi dostojen spomenik v Kobaridu. Obenem je bil izvoljen tudi pripravljalni odbor, v katerega so med drugimi bili kot častni člani izvoljeni tudi danes že pokojni France Bevk, Ivan Regent in Jaka Avšič. Za predsednika je bil izvoljen pisec tega članka.

Ko sem po tem sklepu kot predsednik vodil na Vrsnem masovni sestanek in obrazložil sklep občinskega odbora, da se postavi spomenik Simonu Gregorčiču v Kobaridu, so to vaščani z navdušenjem pozdravili. Vendar so vsi terjali, da spomenik mora stati na Vrsnem in ne v Kobaridu. Skušal sem ji preprečiti: spomenik spada v center Kobarida, Kobarid je bil prvo pesnikovo službeno mesto, v Kobaridu so ustanovili prvo knjižnico in v Kobaridu bo najbolj viden itd. Moje besede pa niso premaknile vaščanov priljubljenega Pomolčevega Simona.

Ker se je takrat pripravljala gradnja nove šole na Vrsnem, se je tisti sestanek končal s kompromisnim sklepom, naj bi spomenik stal v Kobaridu, na Vrsnem pa naj bi se nova šola poimenovala po Simonu Gregorčiču. V šolski veži naj bi postavili doprski kip Simona Gregorčiča.

Nova šola je bila zgrajena do strehe. Ker se je kasneje ugotovilo, da je na Vrsnem premalo otrok in je bila dotedanja šola na Vrsnem zaprta, je nova gradnja ostala dolga leta nedokončana. Zadnja leta jo je preuredil delovni kolektiv koprškega »IPLASA« v svoj počitniški dom. »IPLAS« je v pritlič-

nih prostorih uredil nekaj gostinskih prostorov, jih zelo lično opremil in postavil tudi spominsko sobo pesnika, ki pa je bila tudi jedilnica in pivnica. Kot predsednik pripravljalnega odbora za spomenik pred 20 leti sodim, da s tem še nismo storili dovolj.

Predlagam: Sedanji počitniški dom naj se imenuje po Simonu Gregorčiču. Dom naj bi bil vsak dan odprt za vaščane, planince in druge obiskovalce. Pred tem počitniškim domom ob 75-letnici smrti pesnika, ki bo leta 1981, postavimo še pesnikov doprni spomenik.

Ivan Kurinčič

ZBOR PLV 1979

Letošnji zbor planinskih vodnikov je bil razdeljen na dve področni srečanja (Razpis področnega srečanja PLV, št. 056/42-79). Prvo srečanje je bilo v planinskem domu v Tamarju in ga je vodil Božo Jordan. Predelali so sprejeti Pravilnik o PLV (sedmi tipkopis, z zadnjim dopolnilom GO PZS, čl. 10, 3. seja GO PZS 25. 5. 1979, seja Kviz pri PZS 20. 9. 1979). Pripombe na zboru so ugotovile, da so nekateri člani presplošni, potrebna so točnejša določila. PLV Kranja so predlagali, da bi namesto planinskega izleta raje uvedli pojem »planinska tura«, ker je izlet preveč splošen in si ga včasih kdo preveč široko tolmači. Morda bi pa le morali natančneje opredeliti pojem planinskega izleta in več zahtevati znanja in samozaščite.

Sledili sta dve predavanji: Nada Praprotnik, načelnik komisije za VN pri PZS o varstvu in prehrani v naravi in drugo Hinka Bratoža: Čas in svet, v katerem živimo. Sledil je še razgovor o orientaciji. Ker je oba dneva deževalo, je bilo namesto teren-skih vaj predavanje o novosti v GRS, ki ga je z diaprojektivi podal Danilo Škerbinek. Drugo srečanje je bilo v letos prenovljenem planinskem domu na Menini planini. Vodil ga je načelnik KVIZ pri PZS Lojze Motore. O pravilniku je spregovoril B. Jordan, tov. Bratož pa je ponovil predavanje. Orientacijski pohod, ki ga je pripravil B. Jordan, je odpadel zaradi osebnih zadržkov (smrt v ožjem krogu). Vreme na Menini je bilo zelo lepo in primerno za tako turo. Skupno so šli na Vivodnik in si od tam razgledali okolico.

Udeležba v Tamarju je bila naslednja: PD »Železar« Štore (Sivka, Kavka, Gobec), »Viator« Ljubljana (Kosmač, Koželj, Primc), Kranj (Ravnikar, Leban, Zaplotnik, Šparovec), »Litostrojski« (Ogrič, Gamberger), »Lesnina« (Klobučar, Sivec), Polzela (Jordan), in Danilo Škerbinek. Na Menini planini pa so bili PD Zabukovica (Kuret, Čulk st. in ml.), »Lisca« Sevnica (Motore, Anzelc, T. Seško, Koštomaj), Celje (B. Črepišek, Stoklas), »Železar« Štore (B. Čanžek, Fidler), Ravne na Koroškem (Šisernik, Podme-nišek, Pšeničnik, Teuž), Brežice (Ajster),

Hrastnik (Paulič, Brečko, Podpečan), Litija (Mohar), Kranj (1). Skupno se je zboru udeležilo 36 PLV, od tega so bile tri ženske.

Vsi udeleženci so bili s srečanjem zadovoljni in so predlagali, da naj bi bila v bodoče dva, zgodaj spomladi in pozno jeseni. Skušali bomo to željo izpolniti.

B. J.

NOVICE IZ GRIŽ

V začetku meseca novembra sta bili v Grižah dve množični prireditvi: pionirji so se zbrali v avli osnovne šole Griže, starejši pa so se zbrali na že tretjem množičnem zboru v letošnjem letu, v prostorih Društva upokojencev Griže.

Na zboru pionirjev je bilo ugotovljeno, da se planinstvo med pionirji vedno bolj širi. Izleti so vedno bolj množični. Zадnjega izleta, ki je bil posvečen Ivanki Uranjek, talki, po kateri nosi njihov pionirski odred svoje ime, se je udeležilo 50 planincev in vodnikov. Pri tem so pionirji začeli z Zasavsko planinsko potjo, pred tem so že končali Savinjsko in Šaleško planinsko pot. Razveseljivo je, da na izletih in pohodih pionirjev sodeluje in jih pomaga voditi vedno več planinskih vodnikov in drugih društvenih članov. Pionirjem, ki so končali Šaleško planinsko pot, je na zboru pionirjev podelil značke Ivan Kotnik, udeležene odprave v Himalajo. Po srečanju pa je pionirjem pripovedoval o vzponu na Mount Everest.

Tretji zbor starejših planincev je imel naslov »večer transverzala«. Pripravljena je bila razstava različnih dnevnikov in vodičev, podano je bilo poročilo o opravljenih transverzalah in podeljene so bile značke vsem, ki so opravili to ali ono pot.

V uvodu je tajnik poudaril, da se je v letošnjem letu delo potekalo predvsem v dveh smereh:

- delo z mladino,
- skupni in posamezni pohodi po transverzalah.

Pri tem pa ne smemo pozabiti na uspehe, ki so bili doseženi v orientaciji. Mladinska ekipa je dosegla dve drugi mesti v republiki.

Najprej je bilo podano poročilo o skupnih izletih po transverzalah. Skupno sta bili opravljeni dve »S« transverzali. Samoborsko planinsko pot je opravilo 42 planincev, transverzalo Snježnik—Snežnik pa 25 planincev. Spomladi pa še Kurirska pot čez Dolomite in Grebengrad.

Veliko je planincev, ki hodijo po transverzalah sami ali v manjših skupinah.

Razveseljivo je, da so med njimi planinci, ki ravno ob svoji 50-, 60-letnici prejmejo značke za najbolj zahtevne transverzale.

Tako je Miha Miklavc ob svoji 60-letnici prejel kot 45. Jugoslovan srebrno značko »planinec, transverzalec«, za prehojenih 20 in več transverzal. Za seboj jih ima 25.

Matija Kajtna, Berta Cilenšek in Rado Cilenšek so prejeli bronasti znak. Vili in Marija Gothe sta opravila slovensko planinsko transverzalo, dr. Verica Petković pa je ob svoji 50-letnici opravila med drugim evropsko pešpot in Transverzalo kurirjev in vezistov.

Razveseljivo je obisk na Šaleški planinski poti. V šoli in kasneje zvečer je bilo skupno podeljenih 29 značk.

Razveseljivo je, da je to delo uspeh kadrov, ki so bili vzgojeni v društvu. Planinski vodniki so zelo prizadevni organizatorji izletov in planince sistematično usmerjajo na različna planinska pota.

Po poročilu je tajnik društva spregovoril še o referendumu za samoprispevek. Poudaril je, da v programu, ki se bo financiral iz samoprispevka, zasledimo tudi telesnokulturne objekte, poleg šol in vrtcev, vemo pa, da urejeni prostori za delo šol in vrtcev vplivajo na delo različnih prostovoljnih dejavnosti, med katerimi prevzema planinstvo vedno bolj vidno mesto.

Po razdelitvi značk za prehojena pota sta tov. Martin Šon in tov. Srečko Kuret prešla Knafelčevi diplomi, tov. Ivan Kotnik pa je imel predavanje o vzponu na Mount Everest.

Fr. Ježovnik

TUDI BOSANSKI HRIBI SO ZANIMIVI

Planinci PD Ig smo se 27. julija odpravili na pohod »Sutjeska«, kjer so hodili in se borili borci pete ofenzive. Pohod »Sutjeska« je bil zadnji izmed pohodov v sklopu planinskega partizanskega pohoda »Bratstvo in enotnost« od Bihaća do Žabljaka. 15 planincev iz vse Jugoslavije se je udeležilo celotnega pohoda in so prehodili 1400 km.

Mi smo se udeležili le zadnje transverzale. Prehodili smo 70 km v štirih dneh in doživeli mnogo nepozabnega. Za nas se je pohod pričel v Mratinju. Že zgodaj zjutraj smo se odpravili severno od Mratinja. Na vrhu smo bili nagrajeni s čudovitim pogledom na strme stene, visoke vrhove Magliča, Bioča in na mratinjsko kotlino. Od tu naprej se tudi teren popolnoma spremeni. Tu se razprostirajo pašniki in travniki Vučeva. Posebnost teh krajev je, da tu ni izvirov pitne vode. Spomladi pastirji prekrijejo sneg z vejevjem ali pa ga zvozijo v jamo. Poleti sneg prenesejo na branike, ki so izpostavljeni soncu. Sneg se topi in teče po posebnih žlebovih v korita. Tako napajajo živino.

Naslednji dan smo nadaljevali pot proti krajem, kjer so bili najhujši boji pete ofenzive — proti Tjentištu. Med potjo smo se ustavili ob grobu narodnega heroja Nurije Pozderca in položili venec. Preden smo prispeli v Tjentište, smo se morali prebiti skozi Peručico — menda edini pragozd v Evropi. Gozd je temačen in vlažen, zavzema pa okrog 1400 ha. Na Tjentištu smo se

najdlje zadržali. Poslušali smo predavanje o bojih pete ofenzive in si ogledali muzej. Tu se nahaja tudi veličasten spomenik in grobnica, kjer je pokopanih 3300 borcev. Na grobnico smo položili venec, potem pa nadaljevali pot proti Ozrenu. Ustavili smo se še na kraju, kjer je junaške smrti umrl narodni heroj Sava Kovačević, nato pa na kraju, kjer je bil ranjen tovariš Tito. Naslednje jutro smo se povzpeli visoko na vrhove Zelengore. Strmina se ublaži šele pri Lučkih kolibah. Tudi za borce NOB je bila ta etapa poti zelo trd oreh. Domačini so tu zelo prijazni. Takoj so nam ponudili mleko, ki nam je zelo teknilo, saj je veliko slajše kot naše v dolini. Približno pol ure od Lučkih kolib se nahaja Ljubin grob. To je pomemben kraj naše zgodovine iz NOB. 10. junija 1943 je bilo dano povelje četi partizanov, da branijo Ljubin grob za vsako ceno. Okrog štirideset proletarcev, ki so jih oblegale sovražne enote, je za vedno ostalo tu, na Ljubin grobu. Žrtvovali so svoja življenja, da bi omogočili preboj naših enot in ranjencev. Danes je tu vse spokojno. Na pobočju se pasejo ovce, od časa do časa pridirja mimo trop konjev, ki si išče dobro pašo.

Pot se nadaljuje proti Orlovači, kjer se nahajajo najlepši predeli Zelengore. Nepopisen je pogled na Orlovačko jezero pod stenami.

Naslednji dan smo se napotili proti Kalinoviku — cilju našega pohoda. Tu nam je komandant brigade predal spominske značke in transverzalne dnevnike.

Pohodno brigado Sutjeska so sestavljali planinci iz vse Jugoslavije. Bila je tu tako rekoč Jugoslavija v malem. Mi smo bili edini planinci iz Slovenije, ki smo se udeležili zadnje transverzale, zato smo bili še toliko topleje sprejeti. Navezali smo stike s PD Zelengora iz Foče, PD Čelik iz Smedereva in s PD Sarajeva.

Planinsko društvo Ig

ALPINISTIČNE NOVICE

KOMISIJA UIAA ZA VARNOST (V GORAH)

Ta za alpinistično prakso najvažnejša komisija Mednarodne unije alpinskih asociacij je bila ustanovljena na predlog podpisane na blejskem zasedanju UIAA 1953. Prvotno se je ukvarjala zgolj s plezalskimi vrvmi, sčasoma pa je svoje znanstveno-tehnično delovanje razširila na vso alpinistično opremo. Njeni najuspešnejši predsedniki so bili Pierre Henry (Francija), Frank Solari (Anglija), polkovnik Peter Baumgartner (Švica), podpisani pa je bil ves čas podpredsednik vse do letošnje generalne skupščine UIAA v Lagonissi. Tam je bila sprejeta nova notranja organizacijska struktura: poleg podpredsednika še dva tehnična direktorja, odgovorna za posamične tehnično-organizacijske veje v komisiji.

Delovni jeziki so trije: francoski, angleški in nemški, po možnosti s simultanim prevajanjem. Novi predsednik Komisije je G. Moisisidis (Grčija).

S tem je bil dosednji sicer zelo učinkovit, sem in tja vojaško togi delovni način sproščen. Komisija bo zasedala odslej vsakih osem mesecev. Eno celo leto bi bilo predolga doba za učinkovito delo in za uvajanje tehničnih norm take komisije za napredek standardizacije in kontrole varnostne opreme v alpinizmu. Zadnji zasedanja sta bili 9.—11. novembra 1978 v Innsbrucku in 8.—11. junija v Benetkah, dve novi delovni podkomisiji pa sta se sestali 17. do 19. februarja 1979 v Londonu in 26. do 27. aprila v Parizu. Vzporedno pa se sestajajo posamezni člani Komisije, zadolženi za posamične ad hoc naloge.

Že opravljeno delo je — v grobih potezah — naslednje:

A — Navezovanje. Po dolgih laboratorijskih in zdravniških poskusih je bila v Benetkah končno sprejeta angleška verzija navezovalnih oprti (pasovi). Njena norma stopi v veljavo 1. 1. 1980. Objavljena bo v biltenu UIAA.

B — Vrvi. Po temeljitih poskusih v laboratorijih v Toulouse in na Dunaju je bilo treba dosedanja normo prilagoditi novim spoznanjem in izsledkom. Vrvi za dvojno navezovanje se odslej preskušajo le enojno, to pa z gmoto 55 kg, in morajo zdržati 5 normiranih padcev, kar ustreza enemu padcu 80 kg na enojno tako vrv (okrog 9 mm). To pa je najmanj, kar od take vrvi moramo zahtevati. Za enojne vrvi (okrog 11 mm) pa velja, da morajo odslej zdržati ne le tri, temveč kar pet zaporednih normiranih padcev.

Osebo mnenje podpisanega pa je, da današnje vrvi sicer zdrže vsakršne padce v praksi, kljub temu pa je z njimi mnogo

smrtnih nesreč. Preveč so namreč občutljive za ostre skalne robove, na katerih se zlahka presekajo. Navadna konopljena vrv zdrži v tem pogledu precej več. Zato bo treba iskati in najti izboljšave v materialu, v konstrukciji in izdelavi vrvi.

C — Cepini. Preskus se naj odslej opravlja po dosednji normi, a le s tremi, ne več s petimi cepini, kajti stroški so previsoki spričo cene modernih cepinov z modernimi (kovinskimi, plastičnimi) ratišči.

D — Vponke. Dosedanja normo je treba prilagoditi novim izvedbam in novi uporabi vponk pri alpinistični rabi.

E — Dinamično varovanje. Plezalna šola Teolo pri Padovi je opremila primerno steno z merilnimi napravami, ki zasledujejo in beležijo dogajanje v celotni varovalni verigi (plezalec — naveza — vrv — vponka — klin). Vpričo komisije je bila potrjena učinkovitost dinamičnega varovanja z zaviralnim vozlom UIAA (italijanski polovični ribiški voz, opisan v PV). Sledilo bo posebno poročilo.

Naloge v bližnji prihodnosti:

a — Varovanje glave s čeladami (šlemi) urejuje soglasno sprejeta norma po nemških preskusih, manjka ji pa za ta namen opremljenih in priznanih laboratorijev.

Po mnenju podpisanega pa vsi dosedanja modeli na tržišču niso prava rešitev, kajti pri direktnem udarcu na teme počli ali čelada ali lobanjsko dno, namesto da bi primeren greben po vzorcu sedanjih gasilskih in nekdanjih vojaških čelad (že iz prazgodovine) udarec odbil v stran. UIAA preveč preskuša obstoječe stvari in premalo izboljšuje.

b — Vrvce, zanke, trakove obravnava posebna skupščina z nalogo, da čim prej pripravi ustrezno normo. Problem je podoben kot pri vrveh: na nateg je vse varno, na strig pa še daleč ne...

Komisija se ukvarja tudi z vrsto spremnih problemov, tako npr.:

1 — Taksacija za kakovostni znak UIAA (label)

Plačevanje takse za kakovostni znak. Komisija je kočljiva stvar. Zlasti producenti gledajo nanj z mešanimi občutki, saj že tako plačujejo stroške za preskuse svojih izdelkov, zainteresirani potrošniki pa nič. Iščejo nov sistem, ki bi ustrežal obojim.

2 — Kontrola kakovostnega znaka UIAA
Spričo nekaterih zlorab iz profitarških namenov brez ozira na varnost uporabnikov skušajo nacionalne alpinske organizacije najti nadzorovalni sistem, ki bi bil učinkovitejši in hkrati preprostejši kot kontrola iz centra.

3 — **Sodelovanje z ISO** (International Standards Organisation), ki normira podobne tehnične elemente (vrvi, oprti, vponke), le da za drugačne namene (gradbeništvo, gasilstvo, reševanje, posredno tudi vojske), je nujno. Potrebni stiki so že tu, v bodoče sodelovanje tesnejše in plodnejše.

Pripomniti bi veljalo, da komisija obžaluje, ker se delegati iz planinskih organizacij nekaterih uvrščenih držav zasedanj komisije ne udeležujejo, iz neuvrščenih pa verjetno zavoljo pomanjkanja za to potrebnih sredstev. V Innsbrucku je bil sprejet tudi sklep, da morajo predlagani nacionalni delegati razpolagati z ustreznim tehničnim in jezikovnim znanjem.

Francè Avčín

KAKO JE DANES Z VARNOSTJO V GORAH

(„Sicherheit am Berg heute“)

Nemški gorski vodnik in smučarski učitelj Walter Kellermann sodi v vrsto mož, ki svoj poklic opravlja z državnim pooblastilom in je član številnih nacionalnih, mednarodnih vzgojnih in vodniških organizacij. V svoji bogati praksi se je uradno ukvarjal tudi z varstvom pred snežnimi plazovi, kasneje je svojo zasebno planinsko šolo (Reit im Winkl) usmeril tako, da posebno poudarja vzgojo varstva zoper snežne plazove. Njegova knjiga je še najbolj priročnik za tiste, ki se ukvarja z vzgojo planincev, ima pa to lepo lastnost, da jo lahko s pridom uporabi tudi vsak kritično razpoložen posameznik, ki mu ne manjka poslušna do gora in do hoje v gore.

Uvodoma se avtor spopriime z vzroki gorskih nesreč in jih ponazori v številnih, dobro preglednih in jasnih tabelah. Izčrpno poroča o vzrokih smrtnih nesreč v Švici, Avstriji in ZRN, nesreče opredeljuje na planinske, plezalske, plazovne, smučarske (zunaj organiziranih prog oziroma smučišč), na ledeniške in drugo. Vseh skupaj je bilo v letih 1971 do 1977 v Švici 1007, v Avstriji pa 3442. Ko avtor išče vzroke, navaja najprej pomanjkljivo znanje (27,7 %), sledi lahkomišelnost in precenjevanje lastnega znanja (24,7 %), oprema prispeva zaradi pomanjkljivosti (11,1 %), nezadostna telesna zmogljivost (10,5 %), vremenski preobrat (4,7 %), bolezen, obolenje (2,6 %), pomanjkljivi javni ukrepi (0,9 %). Razni drugi vzroki povzročijo 17,2 % nesreč. Upoštevati velja, da vzroka pogosto ni mogoče ugotoviti.

Avtor se je v izhodišču svoje knjige lotil tudi vprašanja o starosti ponesrečenih, kjer pa prihaja do zaključka, da je največ ponesrečenih med mladimi do 20 let, moški dokaj prednjačijo pred ženskami, značilno je, da je nesreča najbolj zahtevna med tujci, domačini kraje in nevarnosti bolje poznajo. Ko že govorimo o tem, velja pripomniti, da je starost pri ponesre-

čenih selektiven pojem. Zahtevnejša Švica s pretežno visokogorskim svetom nad 4000 m ima med mladimi manj žrtev kot ZRN in Avstrija, kjer je izbor tur večji. Avtor je svoje delo v nadaljevanju oblikoval nekako takole:

1. Tematsko je obdelal najvažnejša poglavja in snov, ki bi jo bilo treba obdelati po vprašanjih, kot so:

— Hoja po gorah

Tematsko zajema hojo kot tako, posebno pozornost posveti hoji po snežiščih in hoji po zavarovanih poteh (via ferrata).

— Plezanje v skali

Obravnava principe varnega plezanja, varovanja, sestopanje.

— Plezanje v ledu

Obravnava plezanje na ledu, varovanje.

— Vzgoja s področja varstva pred plazovi s posebnim ozirom na turno smučanje. Zajema preskus snežne odeje.

— Turno smučanje

— Hoja v gorskem svetu z otroki in mladino

K vsaki temi dodaja slikovni material, ki obsega najznačilnejša vprašanja in poskuša na te dati odgovor z najprimernejšimi zgledi. Osebnost nisem pristaš nadomeščanja pisane besede s sliko ali tudi s skico, vendar moram reči, da je Kellermannu to v njegovi knjigi uspelo v visoki meri, morda s tem, da se nekatere bistvene sorodne teme ponavljajo in se tako snov utrdi v spominu ukaželnega bralca.

V zaključnem delu knjige navaja pisec najprej devet značilnih in dandanes dokaj aktualnih nesreč, med njimi take, ki jih je doživel sam. Za bralce, ki zahajajo v ledeniške gore, bodo posebej poučni primeri z lednimi plazovi in nesrečami v ledeniških razpokah.

Nekaj prostora posveti opremi, kjer uvaja planinca k smotrnosti in svari pred modnimi nakupi. Lepo in poučno ugotovi, da cepin, s kakršnim si utiramo pot na vrh v himalajskem ledu, najbrž ne bo najbolj primeren za hojo v nižjih evropskih gorah pozimi.

Knjigo zaključuje Kellermann z izčrpnim seznamom in telefonskimi številkami informacijskih oddelkov nemško govorečih planinskih organizacij v Evropi, dodan je tudi pregled planinskih šol, ki pa ni popoln, francoski in italijanski del sta izpuščena, sicer pa manjkajo tudi podatki o drugih vzgojnih institucijah te vrste v Evropi, česar pa ni kriv avtor, marveč številna društva širom po Evropi, od katerih je težko dobiti podatke.

Planincem, ki obvladajo nemški jezik, delo priporočam, z njim si bodo uspešno pomagali zlasti organizatorji planinskih šol, saj na lep način dopolnjujejo vzgojno literaturo KVIZ pri PZS. Lahko rečemo, da je slednja s svojo zasnovo učnih programov zaneslji-

vo na zelo visoki stopnji in se ji ni treba sramovati dosežkov, četudi jih primerja s podobnimi stvaritvami bogatejših evropskih narodov.

ing. Pavle Šegula

OB 50-LETNICI BOLGARSKEGA ALPINIZMA

Teden dni, od 27. avgusta 1979 dalje, smo bili Tomo Česen, Franci Savenc in Andrej Štremfelj gostje bolgarskih alpinistov, ki so v Maljovici (Rila) organizirali »srečanje pokolenj« in V. balkaniade.

Veliko je bilo zanimivega videti in slišati, najbolj pa mi je ostalo v spominu srečanje s starostno njihovih alpinistov Aleksandrom Belkovskim. Takoj po slovesni otvoritvi je stopil k meni in vprašal: »Ste iz Slovenije?« Ko sem mu potrdil, se je razgovoril. Enajstkrat je bil v Jugoslaviji. Že leta 1936 je prvič preplezal Triglavsko steno po Slovenski smeri v navezi s Francetom Avčinom in Leonom Pipanom. Potem se je njenemu klicu odzval še nekajkrat. Toda naše Julijce je spoznaval tudi drugače. Leta 1940 je npr. pripeljal s seboj še deset tovarišev, članov Bolgarskega alpinističnega kluba. Na smučeh so opravili turo od Mojstrane, čez Kredarico in Komno do Vogla pa še na Bogatin so se vmes povzpeli. Vsega se je — kljub že dopolnjenim 73 letom — še odlično spominjal. Pravilno je izgovarjal imena in priimek prof. Avčina je brez napake celo izpisal v latinici. Za naše SPD, ki je leta 1935 organiziralo plezalno odpravo v Rilo, pa je povedal, da je imelo pomembno vlogo pri razvoju njihove organizacije.

Aleksander Belkovski je bil v obdobju 1930—37 sekretar BAK in v Bolgarijo je prinesel prvo plezalno vrv. Po vojni je prevzel mesto predsednika BAK, dokler te organizacije niso (1948) razpustili. Toda nadaljeval je z vodstvom CK za alpinizem v novo ustanovljeni organizaciji polni dve leti. Bil je tudi eden ustanoviteljev (leta 1933) bolgarske GRS in ji je nekaj časa tudi predsedoval. Sicer pa se je med študijem ekonomske politike v Franciji seznanil tudi z visokimi gorami in tam je opravil mnogo zanimivih tur.

Franci Savenc

PAPEŽEVA SMER V DOLOMITIH

Italijana Alessandro Partel in Luigi De Nardini sta v 8 1/2 urah prva preplezala 800 m visoko, severno steno Einserkofla v Sextenskih Dolomitih. Težavnost: IV, V, VI. Zabila sta 21 klinov v raztežajih, 6 jih je ostalo v steni, rabila sta tudi lesene zagozde, od 7 jih je 5 ostalo zabitih. Smer sta imenovala po sedanjem papežu. Smer poteka v tretjini levo od Stegerjeve smeri. V glavnem gre za prosto plezanje.

T. O.

ŠEST FRANCOSKIH ALPINISTOV V ŠOLI NA ŠKOTSKEM

Pred nekaj leti so na Škotskem uredili izjemne šolske ledne smeri. Iz te šole je prišel tudi slovit Dougal Haston s svojo ledno tehniko, ki omogoča plezanje tudi v navpičnem ledu.

BMC (British Mountaineering Council, nekakšna francoska FFM — Fédération Française de la Montagne) je povabil šest francoskih alpinistov na Škotsko, izbrala pa jih je FFM. Bili so naslednji. J. M. Boivin, J. F. Charlet, R. Ghilini, D. Julien, R. Munsch in G. Rotilln. Angleški alpinisti so jih zelo prijazno sprejeli. Sami asi: Alex Mc Intyre, zmagovalec iz Čangabanga in Harlinove smeri v Eigerju z alpsko tehniko, Brian Hall in Rab Carrington (slednji je preplezal Jannu na enak način).

Vreme je bilo kilavo, vendar so Francozi s Škoti preplezali več imenitnih smeri, ne nazadnje slovito Point Five Gully, enega od velikih ozebnikov v Ben Nevisu, vse ocenjeno s V po škotski lestvici, verjetno bolj skopi.

T. O.

RHM

Ta kratica je bila pred leti pri nas dokaj znana. Pomeni »Rendez-vous de Haute Montagne« ali po naše, sestanek (shod) alpinistk, ki so dosegle mednarodne pomembne uspehe v gorah; organizacijo je ustanovila temperamentna Mme Felicitas v. Reznicek. RHM še živi, videti je le, da pri nas ne več tako opazno.

V l. 1979 je imela RHM svojo konferenco v Les Ecrins, od 30. junija do 7. julija. Pri nas je bila najuglednejša članica te mednarodne združitve Barbka Lipovšek-Ščetinin, velika alpinistka in imeniten, plemenit človek.

T. O.

SOLIRANJE NA VRHU VALA

Samotno plezanje brez tovarišev v navezi se širi. Vedno več je dobrih plezalcev, ki bi svoje izjemne fizične in moralne moči potrdili z osamljenim plezalskim delom v težkih in najtežjih smereh. Nekateri se sprašujejo: Quo vadis? Kam gre današnji alpinizem? Odgovor je prastar: Citius, fortius itd., človek si prizadeva, da bi bil boljši, močnejši, hitrejši. To je v njegovi naravi. Če mu to »odpove«, res ni več »identičen« s samim seboj.

T. O.

SOLISTKA V EL CAPITANU

Prva solistka v veliki smeri v Dihedral Wall v El Capitanu je bila Beverly Johnson, od 16. do 26. okt. 1978. Stara je 31 let. Izjavila je, da se z roko sploh ne sme potegniti. Ob tem se moramo res zamisliti: Končno plezanje ni samo stvar mišičja, ni

nekaj »animaličnega«, pleza se »tudi« z glavo — in s srcem. Vendar pa tudi še ni vse.

T. O.

PROVANSALCI NA HUANTSAM

Sekcija Aix-en-Provence CAF je prišla po severovzhodnem grebenu na Huantsam 8. avg. 1978. Ta greben je za vzpon ugodnejši, ker je v snegu manj napok in razpok. Udeleženec J. P. Bouquier piše: »Vrh je izredno lep, po višini prvi za Huascaranom. Vsi rinejo na najvišji vrh. Huantsan je v tem pogledu izjema.

V Andih je bil leta 1978 tudi italijanski plezalec Renato Casarotto, zdaj nekak plezalski prvak med italijanskimi plezalci. Vsota njegovih izjemno težkih solo vzpo-

nov je prepričljiva — no, zdaj si je v Patagonskih Andih zapisal še solo vzpon v Fitz Royu.

T. O.

RÉNÉ DESMAISON TRETJÍČ V HUANDÓY SUR

Sloviti plezalec in filmar Desmaison je tretje leto zaporedoma odšel v južno steno Huandoy Sur. Spremljali so ga André Bernard, Xavier Chappaz in Pascal Ottman. Kaj človekova volja prenese in doseže! Pretrpeli so 13 bivakov večji del kot netopirji (v mrežah), kajti vzhodna stena Huandoy Sur je neverjetno strma, 500 m pa je previsnih. Razume se, da vlada za Desmaisonov film izjemno zanimanje.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

TRIGLAV — GORA IN SIMBOL

(Hribar — Lovšin — Potočnik), MK 1979

Tak je naslov knjige, ki jo je v prvi polovici 1979 (maja) izdala Mladinska knjiga, napisali pa so jo Evgen Lovšin, Stanko Hribar in dr. Miha Potočnik, torej knjige, v kateri so ob 200-letnici prvega vzpona na Triglav spregovorili možje, ki so pol stoletja in več s svojo pisano in govorjeno besedo služili stvari našega planinstva. Triglav jih ni izpustil iz svojega objema, pravi v uvodni besedi Evgen Lovšin: »Njemu v čast pišemo to knjigo.« Njemu, to je, vsemu tistemu, kar nam Triglav pomeni v našem narodnem prebujanju in gibanju. Tisti bohinjski prvi vzpon na naš najvišji vrh je bil seveda pomemben planinski dogodek, za tiste čase zares pogumno dejanje, bil pa je obenem sad slovenskega narodnega prebujanja, fizično dejanje, ki ga je rodil in vznášal duh razsvetljenstva. Zato je prav, da je prvi avtor Lovšin temu »prebujanju« posvetil tretjino svojih strani (50): Zoisu in Linhartu, Vodniku in Staniču, razsvetljencem, ki so videli v osvajanju našega gorskega sveta del svojega kulturnega, prerodnega dela za slovenski narod. Ni naključje, da je Prešeren prav ob Linhartu zapisal besedo »slovenstvo« — prvič v naši zgodovini.

Evgen Lovšin je tudi v nadaljnjih poglavjih na novo osvetlil pomembne osebnosti iz naše planinske zgodovine, nam približal tiste čase z objektivno presojo in nam s

svojim tehtnim deležem v tej knjigi dal zares temeljno delo o pomenu planinstva kot sestavini našega narodnega preroda in narodne rasti od srede osemnajstega do srede šestdesetih let tekočega stoletja. Marsikaj novega najdemo tudi v »Triglavski kroniki«, ki jo je napisal Stanko Hribar. Začel je z letom 1837 in s tem dopolnil delo, ki ga je v prvih letih po zadnji vojni v PV objavljala Mira Marko Debelakova, velika alpinistka in obenem izredno požrtvovalna in zaslužna raziskovalka zgodovine Triglava in njegove sosesčine. Stanko Hribar je v »Kroniki« zbral množico zanimivih podatkov o dogodkih, pomembnih za našo planinsko zgodovino in posebej za kvantitativni in kvalitativni razvoj našega planinstva na vseh njegovih delovnih področjih. Zelo dragocen je tudi Hribarjev prispevek »Triglavski gorski vodniki«, obenem tehtno dopolnilo Lovšinove knjige »Gorski vodniki v Julijskih Alpah«. Tretji avtor te lepe in pomembne knjige je Miha Potočnik. Svojemu prispevku je dal pomenljivi naslov »Posušeni rožmarin«. Temu ali onemu bo ta lepi naslov zazvenel sentimentalno. Naj Potočnikov delež v knjigi čimprej prebere! Prepričan sem, da se pri branju ne bo samo muzal, ampak tudi na glas smejal, kajti avtor je v svoje bogate planinske spomine vpletel vrsto šaljivih zgodb, šal, dovtipov, ostric in puščic. Mnoge so posvečene spominu pokojnega Jože Čopa, odrezavega, hudomušnega in bistrega moža. Nepozabnega!

Avtor je s »Posušenim rožmarinom« lepo in učinkovito dopolnil svoje planinsko literarno delo. In to seveda ne samo s humorjem, s katerim nam na več krajih jasni obraz! »Posušeni rožmarin« je avtobiografska podoba ene od najbolj znanih naših osebnosti, pisana živo in spretno prav po starem načelu »Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci (vse je potegnil za seboj, ker je koristno mešal s prijetnim). S tem je pojasnil nekatere še neznane ali manj znane podrobnosti, vse z namenom, ki je očiten in navzoč tudi v njegovi knjigi »Srečanja z gorami«: Posta-

nimo bolj samozavestni, otrešimo se podložniške miselnosti, ne mislimo, kaj in kako bomo posnemali, pač pa kaj bomo ustvarili in dosegli, da bomo zares enakovredni. Imamo že marsikaj, na kar smo lahko upravičeno ponosni. Knjigo je Evgen Lovšin obogatil še s »Triglavske bibliografije« (str. 419—438). Pomen te lepe knjige je tudi v izbrani fotodokumentaciji. Založba in tiskarna sta knjigi dali slovesen pečat z okusno, bogato opremo in lepo grafično podobo.

T. O.

Dve pismi k članku dr. M. Kajzelja v PV 1979/1—8

Odgovornemu uredniku

V 5. številki letošnjega Planinskega Vestnika je tov. dr. Mirko Kajzelj objavil prvi del svojega prispevka »Odlomki iz nezapisanih analov«.

V tem članku med drugim podrobno opisuje ustanavljanje in delovanje turistovske-

ga kluba Skala. Na strani 300 našteje ustanovitelje tega kluba. Vendar iz neznanih razlogov ne našteje vseh.

Pošiljam fotokopijo Začasne izkaznice št. 12 pripravljalnega odbora Turistovskega kluba »Skala«, na kateri lahko preberete tri imena soustanoviteljev: predsednika, podpredsednika in tajnika. Od teh treh omenja avtor članka samo enega.

Tija Badjura

Glavnemu odboru planinske zveze Slovenije

Dne 14. 5. t. l. sem glavni urednik Planinskega Vestnika poslala dopis in dokument, ki ga prilagam kot odgovor na članek dr. Mirka Kajzelja PV št. 5. Zahtevala sem, naj moj dopis in dokument objavijo v naslednji številki PV. Žal tega niso

objavili v 6. niti v naslednjih številkah. Vem, da so ti podatki danes malenkostne podrobnosti, vendar mislim, da je bistvo pisanja planinske zgodovine — resnica. Glavnemu odboru pošiljam ta dokument zato, da bo nekoč služil nepristranskemu piscu zgodovine planinstva. S planinskimi pozdravi

Tija Badjura

VREME NA KREDARICI V LETOSNJI POMLADI

Marca, aprila in maja je letos na Kredarici vladala še prava zima. Prvi pomladanski mesec je bil sicer pretopel, saj je njegov mesečni temperaturni popreček znašal $-6,0^{\circ}$ in bil s tem za $1,4^{\circ}$ nad normalno vrednostjo, tj. dolgoletnim poprečkom.

Aprila je na Kredarici v normalnih razmerah topleje, zato je aprilski temperaturni popreček ustrezno višji od marčnega. Vendar se včasih tudi narava polgra in posledica take muhavosti je močno znižan letošnji aprilski temperaturni popreček, ki je znašal $-6,2^{\circ}$. Bil je za $0,2^{\circ}$ nižji od marčnega in za $2,0^{\circ}$ pod normalno aprilsko vrednostjo ($4,2^{\circ}$). Maja je zamujeno nadomestil letošnji majski temperaturni popreček, ki je znašal $-0,1^{\circ}$, je bil enak normalni vrednosti.

Ekstremne temperature so bile vse v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov. Najvišje temperature posameznih mesecev so znašale: $3,1^{\circ}$ dne 14. marca, $3,4^{\circ}$ dne 10. aprila in $10,8^{\circ}$ dne 29. maja. Minimalne, tj. najnižje mesečne temperature pa so bile $-19,1^{\circ}$ dne 1. marca, $-12,9^{\circ}$ dne 19. aprila in $-13,7^{\circ}$ dne 4. maja. Mesečni popreček oblačnosti prvega meseca znaša 7,0 (normalna vrednost $6,2^{\circ}$). Zaradi obilne oblačnosti je tamkajšnji heliograf registriral samo 112 ur sončnega sija, kar je komaj 30 % njegovega maksimalnega možnega trajanja.

Zato pa se je marec odlikoval po padavinah. Skupno je padlo 237 mm padavin, kar je 226 % normalne marčne vrednosti.

V aprilu je bil mesečni popreček oblačnosti (6,8) enak normalni vrednosti. Sonce je na Kredarici sijalo 125 ur, kar je 31 % maksimalnega možnega trajanja. Mesečna višina padavin je znašala 162 mm, kar je 105 % normalne vrednosti.

V maju pa se je popreček mesečne oblačnosti (5,4) znižal pod normalno vrednost (6,9). Zato je heliograf lahko registriral 253 ur sončnega sija, kar je 55 % maksimalnega možnega trajanja. Mesečna višina padavin, ki je znašala samo 86 mm, je komaj 61 % normalne vrednosti. Skupno je bilo na Kredarici v marcu 19, v aprilu 18 in v maju 12 dni s padavinami. Prva dva meseca so izvirale padavine izključno od snega, v maju pa je med snegom tudi že deževalo.

Snežna odeja je ležala ves čas in je skozi vse mesece naraščala. Njene posamezne mesečne maksimalne vrednosti so 496 cm dne 31. marca, 538 cm dne 28. in 29. aprila in 630 cm dne 6. maja 1979. Po opisanem ugotavljamo, da prva dva pomladanska meseca nista bila naklonjena planincem. V začetku zadnjega pomladanskega meseca pa je v gorah zapadlo ogromno novega snega, ki je nevarnost snežnih plazov občutno povečal, v Posočju pa napravil ogromno škodo.

dr. F. Bernot

V SPOMIN ING. ANDREJA PEDIČKA

Kam in komu so darovana hotenja, ki jih je ustavila gora? Nerazumljiva je pot vetra, ki briše snežne stopinje, hodil pa si z njim vse do visoke gore.

Dober in trden je bil tvoj korak, le narava ni doumela tvojega bivanja.

Že od nekdaj je tam stala lepota, mogočna in bela, hotenja moža pa so daleč nad njeno trdnostjo.

Večna bo lepota, samo spreminja se in preoblikuje, zato pojdemo jutri na goro tudi zavoljo tebe.

Komu so darovane stopinje, ki jih je ustavila gora?

P. s. V spomin Andreja Pedička, člana AAO, ki se je ponesrečil 15. avgusta 1979 na Lyskam.

Rudi Zaman

Prosimo sodelavce Planinskega Vestnika, da vse prispevke pošiljajo na naslov: Marjan Krišelj, glavni urednik Planinskega Vestnika, 61109 Ljubljana, p. p. 44.

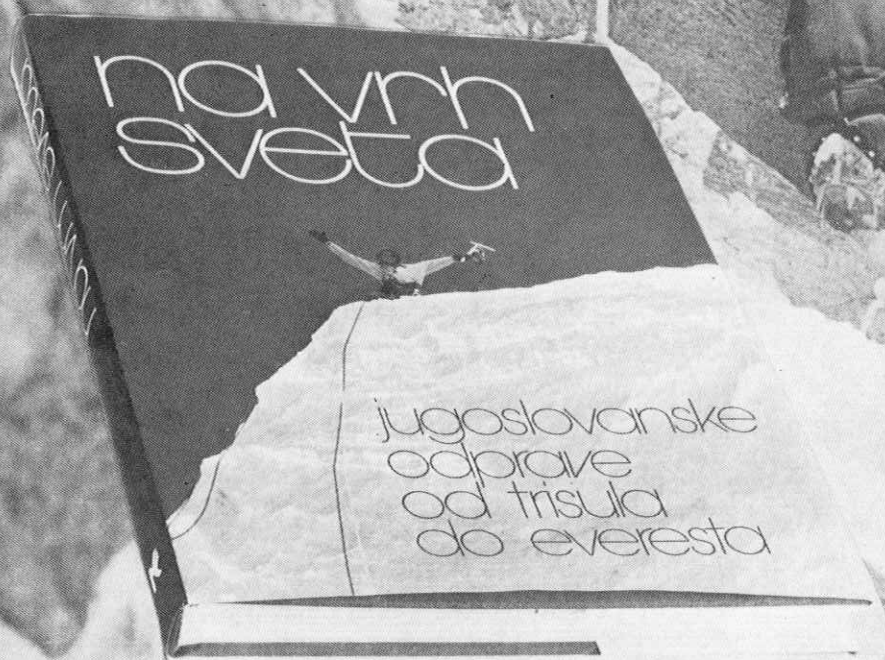
Planinsko društvo PTT Ljubljana

želi vsem planincem v letu 1980

mnogo lepih doživetij na planinskih poteh

Hkrati tudi vabimo, da obiščete Poštarsko kočo na Vršiču

Jugoslovanske odprave od Trisula do Everesta v besedi in sliki

**založba
mladinska
knjiga**

TONČKOV DOM NA LISCI

947 m (nad Sevnico)

Izletniška točka nad Sevnico v Posavju in po urejenosti ena najlepših planinskih postojank v Sloveniji.

Dom ima 3 apartmaje, 13 dvoposteljnih, 5 enoposteljnih sob ter skupno ležišče z 19 posteljami. Sobe so centralno ogrevane, s tekočo toplo in hladno vodo.

Restavracija 60, klubska soba 20 sedežev, »krokarski štiblc« 40 sedežev.

Odlične domače jedi — pristna vina.

Solaris, sauna, tuši — balnišče — rusko kegljišče.

Smučarski tereni — smučarski vlečnici 500 in 150 m.

Dostop z vozili:

- z Brega pri Sevnici 10 km
- iz Rimskih Toplic preko Jurkloštra 26 km
- iz Radeč preko Brega 17 km
- iz Sevnice 20 km

Pošta 68290 Sevnica
telefon (068) 81 171
telex 33 727 yu Liska

TOVARNA BARV IN LAKOV MEDVODE JUGOSLAVIJA

TOZD
PREMAZI

PROIZVODNI PROGRAM:

oljnate barve, industrijski kiti, temeljne barve, oljnati laki in emajli, sintetični laki in emajli, asfaltni laki, katranske in bitumenske barve, disperzijske paste in barve, premazna sredstva odporna na kemikalije in vodo, reakcijski (dvokomponentni) laki in emajli, premazna sredstva za gradbeništvo, premazna sredstva za motorno industrijo, za železnice in železne konstrukcije, nitrocelulozni laki in emajli, barve po posebnih tehničnih pogojih, aluminjske barve in barve odporne na visoke temperature, firneži, štrand olje in sikativi, razredčila, barve za tropske pogoje (fungicidne), IRH barve za pomorstvo, ladijske barve.